

T.C
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

KENTSEL YAŞAM KALİTESİ VE KENT KİMLİĞİ
BAĞLAMINDA İSTANBUL'DAKİ YENİLEME
UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME; SULUKULE ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET ATİK

İSTANBUL, 2014

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KENTSEL SİSTEMLER VE ULAŞTIRMA YÖNETİMİ**

**KENTSEL YAŞAM KALİTESİ VE KENT KİMLİĞİ
BAĞLAMINDA İSTANBUL'DAKİ YENİLEME
UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME; SULUKULE ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET ATİK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. PELİN PINAR ÖZDEN

İSTANBUL, 2014

İSTANBUL, 2012
T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KENTSEL SİSTEMLER VE ULAŞTIRMA YÖNETİMİ

Tezin Adı: Kentsel Yaşam Kalitesi ve Kent Kimliği Bağlamında İstanbul'daki Yenileme Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme; Sulukule Örneği
Öğrencinin Adı Soyadı: Mehmet Atik
Tez Savunma Tarihi: 14.04.2014

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Tunç BOZBURA
Enstitü Müdürü
İmza

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ILICALI
Program Koordinatörü
İmza

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

_____ Jüri Üyeleri _____

_____ İmzalar _____

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Pelin Pınar ÖZDEN

Üye
Doç. Dr. Hülya YAKAR

Üye
Yrd. Doç. Dr. Nilgün CAMKESEN

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanma sürecinde desteklerini esirgemeyen herkesten bahsedebilme olanaksızlığının üzüntülü bilincinde olarak her zaman benimle beraber olan yarım kaldığım zamanlarda cesaretleriyle beni tamamlayan herkese teşekkür ederim. Bununla birlikte tezin yazılma sürecinde gerek bilgi, birikim ve deneyimleri gerek hoşgörü ve yardımseverliği ile büyük destek aldığım başta danışman hocam Doç. Dr. Pelin Pınar ÖZDEN olmak üzere, özellikle arazi çalışmalarında beni yalnız bırakmayan Alper Nevruz'a, hayatım boyunca varlıklarını büyük bir lütuf bilip yüreğimde taşıdığım ailem ile anlayışı ve şefkatiyle her anımı güzel kılan eşime teşekkür ediyorum.

İstanbul, 2014

Mehmet Atik

ÖZET

Mehmet ATİK

Kentsel Yaşam Kalitesi ve Kent Kimliği Bağlamında İstanbul'daki Yenileme Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme; Sulukule Örneği

Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Pelin Pınar Özden

Nisan 2014, 131 sayfa

Ülkemizde yeni yeni gündeme gelen yaşam kalitesi kavramı özellikle kentsel yenileme alanları olmak üzere birçok planlama çalışmasına konu olmuştur. Özellikle bu kavram kentsel yenileme çalışmalarında açık bir şekilde, önemli bir çalışma konusudur. Fakat bu planlar ciddi bir şekilde incelendiğinde, kentsel yaşam kalitesi konusunda üretilen öngörülerin sadece fiziksel çevreye kısıtlandığı görülmektedir. İlaveten kentsel yaşam kalitesinin bileşenleri, özellikle sosyal yapı ve diğer bazı bileşenler, ya göz ardı edilmiş veya da bu bileşenler için uygun politikalar üretilmemiştir.

Bu çalışma; kentsel yaşam kalitesi olgusuna yönelik bir şehrin kimliğini etkileyen bütün fiziksel, sosyal ve çevresel yapıları ele alarak, yeni bir yaklaşım ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Neslişah ve Hatice Sultan mahalleleri analiz edilmiş ve kentsel dönüşüm projelerinin bu mahallerin kentsel yaşam kalitesini ve kimliğini ne şekilde etkilediği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Kalitesi, Kentsel Kimlik, Kentsel Yenileme, Sulukule, Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri.

ABSTRACT

THESIS TITLE

Mehmet ATİK

In the Context of Urban Quality of Life and Urban Identity, Urban Renewal Practices in
Istanbul: Sulukule Case

Urban System and Transportation Administration

Thesis Supervisor: Assistant Professor Pelin Pınar ÖZDEN

April 2014, 131 pages

In our country, the urban quality of life concept has become popular lately. In most of the urban planning studies, in particular, related to urban renewal ones, it is obvious that this concept is one of the main concern to deal with. Yet when those plans are analyzed thoroughly it could be seen that the increasing the urban quality of life projections are just limited to physical environment. In addition; urban quality of life components, in particular, related to social structure, some other ones, are ignored or for them there is no adaptable expedients.

This study aims to project a new type of approach to urban quality of life phenomenon which affected the city identity's formation deeply, by discussing all, physical, social and environmental structures together. In this context, Neslisah and Sultan neighborhoods are analyzed in order to present how the urban renewal projects have impacted their urban quality of life and identities.

Key Words: Quality of Life, Urban Identity, Urban Renewal, Sulukule, Neslisah and Hatice Sultan Neighborhoods

İÇİNDEKİLER

TABLolar	X
ŞEKİLLER	Xİ
KISALTMALAR	Xİİİ
1. GİRİŞ	1
1.1 AMACI VE KAPSAMI İTİBARIYLA ÇALIŞMANIN TANIMLANMASI	3
1.2 ÇALIŞMANIN SINIRLARI	5
1.3 ÇALIŞMADA TEMEL KABULLER	5
1.4 ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	6
2. KAVRAMSAL YAKLAŞIM	8
2.1 KENTSEL YENİLEME	8
2.1.1 Kentsel Yenileme Kavramı	8
2.1.2 Kentsel Yenilemenin Kapsamı	10
2.1.3 Kentsel Yenilemenin Boyutu	11
2.1.3.1 Yenilemede fiziksel boyut	11
2.1.3.2 Yenilemede sosyal boyut	11
2.1.3.3 Yenilemede ekonomik boyut	12
2.1.3.4 Yenilemede yasal-yönetmel boyut	13
2.2 KİMLİK	14
2.2.1 Kimlik Kavramı	14
2.2.2 Kimlik Kavramının Oluşumu	15
2.2.3 Kentsel Kimlik	15
2.2.4 Kent Kimliği Belirleyicileri	20
2.2.4.1 Fiziksel kimlik	20
2.2.4.1.1 Doğal Unsurlar:	21
2.2.4.1.2 Yapay unsurlar:	24
2.2.4.2 Tarihsel kimlik	26
2.2.4.3 Sosyo- kültürel kimlik	27
2.2.4.4 Ekonomik kimlik	28

2.2.4.5 İşlevsel kimlik.....	29
3. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ	31
3.1 YAŞAM KALİTESİ	31
3.3 KENTSEL YAŞAM KALİTESİ	38
3.3.1 Kentsel Yaşam Kalitesi Araştırmalarının Gelişim Süreci.....	40
3.3.2 Kentsel Yaşam Kalitesinin Planlama Disiplinindeki Yeri.....	45
3.3.2.1 Kalkınma planları.....	45
3.3.2.1.1 Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005).....	46
3.3.2.1.2 Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı (2007-2013).....	47
3.3.2.1.3 Onuncu beş yıllık kalkınma planı (2014-2018)	47
3.3.2.2 Yaşam kalitesi kavramının imar mevzuatındaki yeri	49
3.3.2.2.1 3194 Sayılı imar kanunu	49
3.3.2.2.2 Plan yapımına ait esaslara dair yönetmelik.....	49
3.3.2.3 Yaşam kalitesi kavramının İstanbul'un üst ölçekli planlarındaki yeri	50
3.3.2.4 AB müktesebatının üstlenilmesine yönelik ulusal programlar	53
3.3.3 Kentsel Yaşam Kalitesine İlişkin Göstergelerin İncelenmesi.....	55
3.3.3.1 Gösterge kavramı.....	55
3.3.4 Kentsel Yaşam Kalitesine Yönelik Yapılan Çalışmalarda Göstergeler	56
3.3.4.1 Birleşmiş milletler (UN)	57
3.3.4.1.1 Habitat kent göstergeleri	57
3.3.4.1.2 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), insani gelişme raporu	60
3.3.4.1.3 Dünya Bankası.....	62
3.3.4.1.4 Dünya Sağlık Örgütü.....	64
3.3.4.2 Avrupa Birliği (AB)	66
3.3.4.2.1 Avrupa Komisyonu	67
3.3.4.2.2 Eurostat	67
3.3.4.2.3 Avrobarometre (Eurobarometer)	68
3.3.4.2.4 Urban Audit	70
3.3.4.2.5 Eurofound	71
3.3.4.3 Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD).....	72

3.3.4.4	MERCER.....	74
3.3.4.5	İçişleri Bakanlığı, Öncelikli Yaşam Kalitesi Göstergeleri.....	75
3.3.4.6	TUİK.....	77
3.3.4.6.1	<i>Gelir ve yaşam koşulları araştırması</i>	77
3.3.4.6.2	<i>Yaşam memnuniyeti araştırması</i>	79
3.3.4.7	Ulusal Çevre Stratejisi Eylem Planı (UÇEP)	80
3.3.4.8	Sağlıklı Kentler Birliği	81
3.3.4.9	Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA).....	81
3.3.4.10	Sapancalı yaşam kalitesi göstergeleri	83
3.4	KENTSEL YAŞAM KALİTESİ VE KENT KİMLİĞİ İLİŞKİSİ.....	85
3.4.1	İstanbul Ölçeğinde Kentsel Yaşam Kalitesinin Tanımlanmasında Bir Gösterge Önerisi.....	85
3.4.2	Kentsel Yaşam Kalitesi ve Kent Kimliği İlişkisi.....	87
4.	NESLİŞAH VE HATİCE SULTAN MAHALLELERİ YENİLEME ALANINDA KENTSEL YAŞAM KALİTESİ VE KENT KİMLİĞİNİN İNCELENMESİ	93
4.1	YENİLEME ALANI	93
4.1.1	Proje Alanının Tanımı	93
4.1.1.1	Sulukule tarihçesi.....	93
4.1.1.2	Proje alanı konumu ve ulaşım ilişkisi	95
4.1.2	Projenin Hukuki Dayanağı.....	98
4.1.3	Proje Öncesi Mahallelerdeki Durum.....	101
4.1.3.1	Fiziksel yapı ve mülkiyet.....	101
4.1.3.2	Sosyo-kültürel yapı.....	106
4.1.3.3	İş ve gelir.....	109
4.1.3.4	Demografik yapı.....	112
4.1.4	Projenin Öngörü, Kapsam ve Uygulamaları	114
4.2	YENİLEME PROJESİNİN ETKİLERİ.....	116
4.2.1	Yenileme Projesinin Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkileri	116
4.2.1.1	Konut ve çevresi.....	120
4.2.1.2	Ulaşım, sağlık ve eğitim.....	122
4.2.1.3	Ekonomik durum, iş ve istihdam	124

4.2.1.4 Katılım ve yaşam doyumu.....	125
4.2.1.5 Aile ve sosyal ilişkiler.....	126
4.2.1.6 Güvenlik.....	126
4.2.2 Yenileme Projesinin Kimlik Üzerindeki Etkileri	127
5. DEĞERLENDİRME.....	129
KAYNAKÇA	132
EKLER	
Ek A.1 Dünya Bankası, Dünya kalkınma göstergeleri.....	144
Ek A.2 Erostat, yaşam kalitesi göstergeleri.....	150
Ek A.3 EUROFOUN, Avrupa yaşam kalitesi araştırması.....	153
Ek A.4 TÜBA yaşam kalitesi göstergeleri.....	157
Ek A.5 İstanbul için kentsel yaşam kalite gösterge önerisi.....	164
ÖZGEÇMİŞ.....	170

TABLolar

Tablo 3.1: Birleşmiş Milletler kent göstergeleri tablosu	58
Tablo 3.2: Birleşmiş Milletler, İnsani Gelişme İndeksi göstergeleri	61
Tablo 3.3: Dünya Sağlık Örgütü, kent göstergeleri	65
Tablo 3.4: Eurostat, yaşam kalitesi göstergeleri	68
Tablo 3.5: Urban Audit, yaşam kalitesi göstergeleri	70
Tablo 3.6: OECD daha iyi bir yaşam göstergeleri	73
Tablo 3.7: MERCER yaşam kalitesi göstergeleri	74
Tablo 3.8: Öncelikli yaşam kalitesi göstergeleri	76
Tablo 3.9: TUIK gelir ve yaşam koşulları araştırması göstergeleri	77
Tablo 3.10: TUIK yaşam memnuniyeti araştırma göstergeleri	79
Tablo 3.11: Ulusal Çevre Stratejisi Eylem Planı göstergeleri	80
Tablo 3.12: TÜBA yaşam kalitesi göstergeleri	82
Tablo 3.13: Faruk Sapançalı, toplumsal açıdan yaşam kalitesi bileşenleri	83
Tablo 3.14: Kentsel yaşam kalitesi göstergeleri ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi	89
Tablo 4.1: Sulukule kentsel yaşam kalitesi öneri gösterge seti	117

ŞEKİLLER

Şekil 2.1: Kentsel kimlik oluşumuna yönelik kavramlar, ilişkiler ve etkileşimler ..	20
Şekil 2.2: Konya'nın topoğrafik özellikleriyle şekillenen fiziksel yapısı.....	22
Şekil 2.3: Bitki örtüsüyle yeşil Bursa	22
Şekil 2.4: İklim koşullarıyla öne çıkan Mardin	23
Şekil 2.5: Zemin yapısıyla yüksek yapılaşma uygun New-York.....	24
Şekil 2.6: Mimari özellikleriyle öne çıkan Barselona.....	25
Şekil 2.7: Eyfel Kulesi'yle kimliği şekillenen Paris	26
Şekil 2.8: Tarihi dokusuyla öne çıkan Heidelberg	27
Şekil 2.9: Sosyo-kültürel yapısı ile Sulukule	28
Şekil 2.10: Ekonominin kent kimliğine etkisi; İstanbul.....	29
Şekil 2.11: Sanayi kenti Kocaeli	30
Şekil 3.1: Gereksinimler hiyerarşisi perspektifinden yaşam kalitesi	34
Şekil 3.2: Yaşam kalitesinin bileşenleri (Van Kamp ve ark.).....	36
Şekil 3.3: TÜBA yaşam kalitesi gösterge çeşitleri	82
Şekil 3.4: Kentsel yaşam kalitesine yönelik uluslararası yapılan çalışmalarda gösterge kapsamı değerlendirilmesi	86
Şekil 3.5: Türkiye'de yapılan yaşam kalitesi çalışmalarında gösterge kapsamı değerlendirilmesi	87
Şekil 4.1: Yenileme proje alanı haritası	95
Şekil 4.2: Proje alanına ait 1966 yılı hava fotoğrafı	96
Şekil 4.3: Proje alanına ait 2006 hava fotoğrafı.....	96
Şekil 4.4: Proje alanına ait 2009 hava fotoğrafı.....	97
Şekil 4.5: Proje alanına ait 2011 hava fotoğrafı.....	97
Şekil 4.6: Yenileme alanı bina kat adetleri	102
Şekil 4.7: Yenileme alanı fonksiyon analizi	103
Şekil 4.8: Neslişah ve Hatice Sultan mahallesi mevcut yapı fonksiyon grafiği	103
Şekil 4.9: Yenileme alanında değişimin gerekliliğine ilişkin verilen cevaplar.....	104
Şekil 4.10: Yenileme alanında nasıl bir konutta oturmak istersiniz sorusuna verilen cevaplar	105
Şekil 4.11: Yenileme alanı mülkiyet dağılımı	105
Şekil 4.12: Adet ve alışkanlıklar açısından mahallenin istanbul'dan farklı olup olmadığına yönelik cevaplar	107
Şekil 4.13: Buraya özgü gelenek ve görenekler nelerdir (farklı olduğunu düşünenler için).....	108
Şekil 4.14: Yenileme alanı içerisinde sorun yaşayanlar için yaşanan sorunların nedenleri.....	109
Şekil 4.15: Yenileme alanı içerisindeki meslek dağılımı.....	111
Şekil 4.16: Yenileme alanındaki sosyal güvence durumu	112

Şekil 4.17: Yenileme alanı içerisindeki doğum yeri analizi	113
Şekil 4.18: Yenileme alanındaki hanede yaşayan kişi sayısı	113
Şekil 4.19: Yenileme alanındaki eğitim durumu	114
Şekil 4.20: Proje alanına ait 2010 uydu görüntüsü	120
Şekil 4.21: Sulukule fatih ilçesi, 1.grup 2 nolu yenileme alanı yenileme uygulama projesi işine ilişkin hazırlanan avan proje	121

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
AİS	:	Avrupa İstatiksel Sistemi
BM	:	Birleşmiş Milletler
DSÖ	:	Dünya Sağlık Örgütü
GSYH	:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GSMG	:	Gayri Safi Milli Gelir
IBRD	:	International Bank for Reconstruction and Development
İMP	:	İstanbul Metropolitan Planlama
İTÜ	:	İstanbul Teknik Üniversitesi
KOB	:	Katılım Ortaklık Belgesi
OECD	:	İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TUIK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜBA	:	Türkiye Bilimler Akademisi
UÇEP	:	Ulusal Çevre Stratejisi Eylem Planı
UNDP	:	United Nations Development Programme
UP	:	Ulusal Program
WHO	:	World Health Organization

1. GİRİŞ

Yapıcı ve üretici olma çabası içerisinde her birey kendi yaşamını daha iyi bir düzeye çıkarmayı, kendi yaşamında sahip olmadığı, özlemini çektiği şeylere ulaşmayı, kısaca daha iyi koşullara, huzura, refaha ve mutluluğa ulaşmayı ister. Bu nedenle yaşamda kaliteyi arar (Bozkurt 2003, s. 15).

Kalite en basit şekliyle, mevcut durumdan eksikliklerin çıkarılmış halidir. Mevcut durum yaşamın bireye sundukları iken eksiklikler bireyin algılaması sonucu ortaya çıkanlardır. Bu formüle göre, bireyin yaşamdan algıladıkları eksiklikler ne kadar az olursa yaşam kalitesi de o kadar yüksek sayılır (Türksever 2001, s. 60).

Yaşam kalitesi kavramı ise, farklı tanımlamalar ile karşımıza çıkmaktadır. Bu farklı tanımlamalar, kavramın çok geniş bir çerçevede bir çok disiplini ilgilendirmesinden kaynaklanmaktadır. Bütün bu farklılıklara rağmen yaşam kalitesinin belirlenmesinde kullanılan göstergelerde benzerlik bulunmaktadır. Bu benzerlik bireylerin yaşamlarındaki objektif değerler ve kendi algıları doğrultusunda şekillenen subjektif verilerden oluştuğu üzerinedir.

Bazı yazarlar kentsel yaşam kalitesi hakkında yapılan bu çok boyutlu tanımlamaların kendi içerisinde çok katmanlı olması nedeniyle aslında mümkün olmadığını iddia etmektedirler.

Ancak sorunların tespiti ve uygun çözüm alternatiflerinin belirlenmesi için yurt dışında ve ülkemizde kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi için birçok çalışma ve tanımlama yapılmıştır.

Yerleşim alanları genelinde kentsel yaşam kalitesinin artırılması için kente hizmet edecek projelerin yanında görece olarak yaşam kalitesi düşük alanlarda kentsel dönüşüm yapılmaktadır.

Dönüşüm kavramı sanayi devriminden sonra kentlerdeki ekonomik, sosyal sebepler, nüfus yığılmaları, plansız yer seçimleri, savaş ve afetler gibi nedenlerden dolayı fiziksel ve sosyal mekanın yeniden oluşturulması için proje ve uygulamalarla ortaya çıkmaktadır.

Kentsel dönüşüm, 1980'li yıllara kadar yaşanan süreçte savaşlarla gelen yıkımlarla kentlerdeki mekânsal değişim, kentsel alanlardaki nüfus yoğunlaşması ve hızlı kentleşme gibi faktörlerin kentsel çevrede yarattığı fiziksel köhneleşmenin yeniden ele alınması olarak karşımıza çıkmaktadır.

1970'li yıllardan itibaren; üretim sistemindeki değişimler ekonomik alt yapıda ve yerleşim alanlarının şekillenmesinde önemli değişimlere yol açarken, sosyal anlamda da toplumunda ciddi dönüşümler gerçekleşmiştir. Servis sektöründeki önemin artması profesyonel, idari, teknik sosyal grupların ön plana çıkmasına yol açmıştır. Bununla birlikte çöküntü alanı haline gelen merkezi alanlar, servislerin ve yönetim işlevlerinin bu alanları kullanmak istemesiyle tekrardan önem kazanmaya ve gelişmeye başlamıştır. Ekonomideki yeni oluşumla birlikte toplumsal yapıda da değişimler hızlandırmış, bu değişimle birlikte yaşam şekillerinde farklılaşmalar ile toplumda farklı gruplardan oluşan parçalanmış bir yapı ortaya çıkmıştır. Toplumdaki farklı gruplarının farklı yaşam biçimlerini tercih etmesi ve bu tercihlerin konut alanlarının dönüşüm ve gelişim süreçlerine yansması, kent mekanlarındaki dönüşümün alt yapısını hazırlamıştır (Kayasu ve Yaşar 2003, s. 20)

Böylece 1980 sonrası kentleri etkileyen faktörlerin çeşitlenerek şekillenmesi ile kentsel dönüşüm kavramı sadece mekansal bir dönüşüm değil aynı zamanda sosyal ve kültürel gelişimin sağlanması için de yöntem olarak kullanılmaya başlanarak, yaşam kalitesi düşmüş riskli kent içindeki konut alanları ile sanayi, merkez ve kıyı alanlarında da uygulanmaktadır.

Uygulama şekillerine göre farklılık gösteren kentsel dönüşüm kavramı kendi içerisinde farklı gruplara ayrılmıştır. Bunlardan “zaman içerisinde eskiyerek, köhnemiş, yıpranmış sağlıklı/yasadışı gelişmiş ya da mevcut arsa değerinin üstyapı değerinden daha kıymetli hale gelmesiyle değerlendirilmeyi bekleyen ve yaygın bir yoksulluğun hüküm sürdüğü kent dokusunun, alt yapısının sosyal ve ekonomik programlar ile oluşturulup

beslendiği bir stratejik yaklaşım içerinde günün sosyo ekonomik ve fiziksel şartlarına uygun olarak değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması ve bazende yeniden üretilmesi eylemi (zden 2008, s. 44) olarak tanımlanan kentsel yenileme ülkemizde de bir dönüşüm yöntemi olarak kullanılmaktadır.

Temelinde kentsel yaşam kalitesini artırmak için yapılması planlanan kentsel yenileme projeleri ülkemizde muhatabının öznel ölçütlerinin dikkate alınması şöyle dursun nesnel ölçütlerinin de cevaplanmasında çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Yaşam kalitesinin fiziksel evre başlığındaki en önemli birim olan konut alanları buna güzel bir örnektir. Dönüşüm planlarıyla o bölgede yaşayanların tahliyesi ya da yerinden edilmesi ile ortaya çıkan yoksullaşma dar gelirli grupların yaşam kalitelerinin artırılmasında ciddi başarısızlıklara yol açmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde şekillenerek değişen konut kavramı ise kendisine atfedilen barınak olma rolünün dışında gsteriş bir tüketim malı haline gelmiştir.

Dönüşüm alanlarında üretilen yeni konut alanları ise meskun olmadan metruk olan konut tartışmalarında yerini almıştır. Oluşturulan yeni yaşam alanları günümüze kadar gelen kimliğin yok olmasına neden olmuş, benzer mimari uygulamalar ise kent genelinde tekdüzeliğin ya da özgünlüğü olmayan anlamsız bir farklılaşmanın içerisinde kimliksizliğe sebep olmuştur.

1.1 AMACI VE KAPSAMI İTİBARI İLE ALIşMANIN TANIMLANMASI

Hızlı büyüme ve değişim süreci içinde olan İştambul kenti, yoğun ve sağlıksız yerleşim alanları ile doğal yapı eşiklerini zorlamış, yanış planlama kararları ve afet riski altında erişe bilirlik sınırlarını aşan bir kentsel ortam oluşturmuştur. Coğrafi zellikleri, doğal kaynak potansiyeli ve ekosistem zenginliğinin yanı sıra hızlı nüfus artışı, yoğun g ve düzensiz kentleşme, fiziksel çevrenin ihtiyaa cevap verememesi gibi nedenlerle “kentsel yaşam kalitesi” üzerindeki baskıların artarak sürdüğü bir metropol haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı kentsel yaşam kalitesi kavramının ulusal uluslararası ölçekte incelenip çıkarımlar yaparak özellikle günümüzde İştambul leğindeki ne çıkan kentsel yenileme projelerinde kentsel kimlik olgusu üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Bu alanlardaki kentsel yaşam kalitesinin artırılması hedefinin yerine

getirilmesinde kültürel mirasın ve kent kimliğinin devamlılığının ya da kabul edilebilir uygun yönlendirmelerle yeniden şekillenmesinin sağlanmasına yönelik sorunların tespiti ve çözüm önerilerine katkı sunabilmektir.

Bu kapsamda çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

İlk olarak, çalışmanın amacının, kapsam ve sınırlarının, temel kabullerinin ve çalışma yönteminin ortaya konduğu giriş bölümünün ardından, ikinci bölümde kentsel yenileme, kimlik ve yaşam kalitesi kavramları ayrı ayrı kuramsal ve kavramsal bazda ele alınmıştır. Bu bağlamda kavramlar ilkesel boyutuyla incelenmiş, prensipleri ortaya konmuş özellikle kentsel yaşam kalitesi üzerinde ulusal ve uluslararası ölçekte yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde yaşam kalitesine yönelik çalışmalardan çıkarımlarla İstanbul ölçeğinde kentsel yaşam kalitesi gösterge seti oluşturulmuş, oluşan göstergelerle kent kimliği ilişkisine yönelik genel açıklamalar yapılmıştır.

Dördüncü bölümde bir kentsel yenileme projesi olan Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yenileme projesi (Sulukule kentsel yenileme projesi) incelenmiştir. Projenin tanımı, ilkesel yaklaşımları, uygulamaya yönelik veriler, daha öncesinde yapılan anket ve mülakat çalışmalarının incelenmesi, mahalle sakinleri ve dernekler ile görüşülmesi ile projenin etkileri irdelenmiştir. Proje alanına yönelik yaşam kalite göstergeleri oluşturulmuş, bu göstergeler hazırlanırken kent kimliğinin belirlenmesinde öne çıkabilecek göstergeler başta olmak üzere bölgeye yönelik elde edilebilir ve üzerinde yorum yapılabilir göstergeler dikkate alınmıştır. Bu başlıklardan yola çıkarak yenileme projesinin kent kimliği ve yaşam kalitesi üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise önceki bölümlerin kuramsal ve stratejik değerlendirmeleri yapılmış, ülkemiz koşullarıyla uyumlu, yasal mevzuatla desteklenmiş, hedefini birebir üst ölçekli planlardan alan kentsel yenileme projelerinin yaşam kalitesinin artırılmasına hizmet ederken kent kimliğinin yaşatılması yönünde değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

1.2 ÇALIŞMANIN SINIRLARI

Mekansal sınırlar; Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri olarak kabul edilmiş, konu genel olarak İstanbul ölçeğinden yola çıkılarak tanımlanmıştır.

Konuya ilişkin sınırlar; Konu itibariyle çalışma temel kabuller ve ulaşılmak istenen hedefin çizdiği sınırlar ile çerçevelendirilmiştir. Özellikle incelenen kavramların çok geniş ölçekte olması sebebiyle konu kentsel yenileme projeleri ve uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Yönteme ilişkin sınırlar; araştırma yönteminin sınırları içerisinde, bilgi toplama aşamasında yerli ve yabancı literatür araştırması, daha önce konulara ilişkin doktora ve yüksek lisans tezlerinin gözden geçirilmesi, ilgili kurum ve kuruluşlardan elde edilen araştırma, rapor, belge ve bilgiler, ulusal ve uluslararası sözleşmeler ve raporların değerlendirilmesi, ilgili kanun ve yönetmeliklerin incelenmesi yer almaktadır. Bununla birlikte ilgili sivil toplum kuruluşları ile görüşmeler ile ilgili sempozyum ve toplantılarda paydaşların fikirleri alınmıştır. Çalışma aynı zamanda sahada yapılan mülakat ve dönüşüm öncesi ve sonrası alana yönelik algının anlaşılması için anket çalışması yapılarak desteklenmiştir.

Zaman sınırı olarak; yaşam kalitesi ve kavramların doğuşundan başlayarak özellikle 1900'lü yılların ilk çeyreğinden günümüze değin süregelen çalışmalar dikkate alınmıştır. Çalışma geçmişte araştırmalar yaparak bugünü değerlendiren ve geleceğe hazırlık olacak şekilde yönlendirilmiştir.

1.3 ÇALIŞMADA TEMEL KABULLER

Çalışmanın temel varsayımları şunlardır:

i. Gecekondu alanları başta olmak üzere geliştirilen kentsel yenileme projelerinin büyük bir kısmının temelinde fiziksel mekanın şekillenmesinin öne çıktığı, dönüşüm yapılan bölgelerdeki yerleşik nüfusun sosyal, kültürel ve ekonomik gerçeklerinin önemli bir belirleyici olmadığı ya da başlangıçta belirlenen sosyo kültürel hedef ve şehircilik ilkeleri kapsamında uygulamada büyük sorunlarla karşılaştığı ileri sürülmektedir.

ii. Yaşam alanında sağlanan huzur ve mutluluk ve dolayısıyla arzulanan yaşam kalitesine ulaşma hususunda ulusal ve uluslararası ölçütler belirlenirken kullanılan göstergeler incelenerek fiziki mekan ve çevre, ekonomik yapı ve sosyal ilişkiler bağlamında çıkarımlar yapılarak bu çıkarımlar neticesinde yenileme alanlarının önceki kullanıcılarının yaşamlarında farklılıklar oluştuğu,

iii. Yaşam kalitesindeki öznel ölçütlerin ve kimlik kavramının kentsel yenileme alanlarında ne kadar etkili olduğu, dönüşümde yakalanmaya çalışılan kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedefine ulaşılmasında bu ölçütlerin önemi vurgulanmış, kentsel yenileme alanlarında özellikle fiziksel anlamda yaşam kalitesi yükseltilirken kent kemliğinin yok olabileceği savunulmuştur.

1.4 ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın konusu ve amacı belirlendikten sonra kaynak tarama çalışmalarına başlanmıştır. Çalışmanın bölümlerine göre konu hakkında yeterli bilgilerin edinilmesi ve konunun zenginleştirilmesine yönelik daha önce bu konuda yazılmış tezlerden yararlanılmıştır. Üniversitelerde ağırlıklı olarak doktora tezleri olmak üzere yüksek lisans tezlerine de başvurulmuştur.

Yerli ve yabancı diğer kaynaklar kütüphanelerden edinilmiş, incelenerek önemli bölümleri derlenmiştir. Kaynakların bir kısmı internet ortamında e-kitap olarak edinilmiştir. Özellikle kavramsal bölümlerin hazırlanmasında yerli ve yabancı literatüre sık sık başvurma gereği duyulmuştur.

Araştırmada yurt dışında uluslararası düzeyde çalışan kurum ve organizasyonlar ile kar amaçlı firmaların konu hakkında yapmış oldukları çalışmaların önemli katkısı olmuştur. Aynı zamanda ülkemizde devlet eliyle yapılan araştırmalar ile yerel yönetimlerin özellikle UNDP, Eurofaund, OECD gibi kurum ve kuruluşlardan yararlanılmıştır. yürütmüş olduğu çalışmalar ile kişi ve kişilerin yapmış olduğu çalışmalarında katkısı büyüktür.

Konuya ilişkin bilimsel toplantılara katılmak, notlar almak ya da bunlara ait bildiriye ulaşmak vasıtasıyla elde edilen kaynaklardan yararlanılmış, meslek oda yayınları, makaleler ve resmi gazeteden de faydalanılmıştır.

Konuyu destekleyecek, yönlendirecek anket çalışmalarının bir kısmı sahada yapılmış bir kısmı ise daha önce konunun bütünlüğü kapsamında kişi ya da yerel yönetimlerin yapmış olduğu anketlerden yararlanılmıştır.

2. KAVRAMSAL YAKLAŞIM

2.1 KENTSEL YENİLEME

2.1.1 Kentsel Yenileme Kavramı

Kentsel yenileme, çeşitli sebeplerden ötürü zaman içerisinde eskiyerek yıpranmış, bununla birlikte terkedilerek vazgeçilen bir kentsel doku halini almış kentsel alanların içinde yaşanan çağın sosyoekonomik ve fiziksel koşulları dikkate alınarak değiştirilmesi, dönüştürülmesi, ıslah edilmesi veya yeniden canlandırılması olarak tanımlanabilir.

Ülkemizde kentsel yenilemeye zemin teşkil eden temel nedenlerin başında denetlenemeyen nüfus hareketleri, bununla gelen yasadışı ve sağlıksız yapılaşma, gelişen sosyo-ekonomik yapıya ayak uyduramayan eski kent merkezleri ile deprem faktörü olarak sıralanabilir.

Kentsel çöküntünün nedenleri, genel bir çerçeveye bakıldığında doğal afetlerin yanında, ABD ve Avrupa ülkelerindeki sanayileşmenin getirdiği hızlı değişim ve dönüşümün sonuçları ile Avrupa ülkelerinde II. Dünya Savaşının getirdiği yıkımlardır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sorunun kökeninde plansız, programsız ve kontrolsüz kentleşme, aşırı hızlı göç süreçleri, yasal sorunlar ve eksiklikler planlamanın kentsel gelişimi denetleyen ve yönlendiren bir erk nosyonu taşımaktan uzak oluşu ve yönetsel sistemden kaynaklanan çarpıklıklar yatmaktadır (Özden 2008, ss. 23-60).

Kentlerin çeşitli sebepler yüzünden çöküntüye uğramaları, kentin gelişimi ve devamlılığının sağlanmasını ilgilendiren çevreleri bu sorunsalın ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm üretmeye zorlamış, kentsel yenileme kavramı ise bu çöküntü alanlarının ortadan kaldırılmasına yönelik bir alternatif olarak ele alınmıştır.

Yenileme sözcüğü, Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe Sözlüğüne göre (2009); yenilemek işi ve eski bir yapıda yıkılmış, bozulmuş olan bölümleri aslına uygun bir biçimde onarma, restorasyon anlamlarına, Uygulayım Terimleri Sözlüğüne göre ise bir kentin ya da bir yapının belirli bölümlerini yenileştirerek koruma anlamına gelmektedir. Dilimizde İngilizcedeki 'urban renewal' , 'urban regeneration' ve 'urban renovation'

gibi sözcüklerin anlamlarının karşılığı olarak kentsel yenileme kullanılmaktadır. Ancak ülkemizde bu konuyla ilgili bir dil birliği olmamasından dolayı aynı sözcüklerin karşılığı olarak kentsel dönüşüm, yenileşme, yenileme, rehabilitasyon gibi başka terimler de kullanılmaktadır. Kentsel yenileme; zaman içinde eskimiş ve yıpranmış kent dokularının günün sosyal ve ekonomik şartlarına uygun olarak değiştirilmesini sağlayan süreçtir. Sosyal ve ekonomik değişimlerin yarattığı baskıya karşı, eskimiş dokularda değişiklik yapmaya veya bunların yerine yenilerini getirmeye kentsel yenileme denir (Ergün 2006, s.28).

Kentte meydana gelen çöküntü alanlarının canlandırılarak kullanılabilir alanlar haline getirilmesiyle kente kazandırılması, kentsel yenileme sayesinde mümkün olmaktadır. Kentsel yenilemede ulaşılmak istenen hedeflere, terkedilmiş, köhnemiş ve eskimiş kentsel alan parçalarına sosyokültürel, ekonomik ve fiziksel açılardan yeni bir kimlik ve karakter yüklenilmesiyle ulaşılmaktadır.

Kentsel yenileme eylemlerinin türleri ise şu şekilde kısaca tanımlanabilir.

a) Yeniden Canlanma - Canlandırma (Revival - Revitalization):

Sosyokültürel, fiziksel ya da ekonomik açıdan çöküntü sürecinin yaşamış kent dokularının bu çöküntülere sebep olan faktörlerin değiştirilmesi yada ortadan kaldırılmasıyla o kentsel dokunun tekrardan canlandırılmasıdır.

b) Yenileme - Yenilenme (Renewal - Renovation):

Yenileme kavramı isminden de anlaşılacağı üzere kentsel alanın yenilenmesidir. Bu yenileme eylemi aynı zamanda yıkıp yeniden yapma anlamına da gelmektedir.

c) Yeniden Oluşum (Regeneration):

Yeniden oluşum köhneyen, bozulan hatta tümüyle yok olan dolayısıyla bu haliyle çöküntü bölgesi haline gelen alanlardaki yeni doku oluşturulması ya da mevcudun iyileştirilmesi olarak açıklanabilir

d) Soylulaştırma (Gentrification):

Özellikle tarihi kent dokusu olmak üzere sosyokültürel anlamda bozulan çöküntü alanlarının ıslah edilmesi şeklinde tanımlanabilir.

e) Eski Haline Getirme (Rehabilitation):

Sosyokültürel ve ekonomik anlamda bozulmanın başladığı dolayısıyla fiziksel anlamda da değişimlerin devam ettiği ancak bu değişimlerin alana ait özgünlüğü henüz ortadan kaldırmadığı eski kent dokularının eski haline kavuşturulması olarak açıklanabilir (Özden 2000).

f) Kalitenin Yükseltilmesi: Clay'a göre (1979) fiziksel çevrenin değişiminde bölgede oturanların etkin rol üstlenmesi sonucu meskûn alanlardaki nüfusun sosyoekonomik deseninde belirgin dönüşümler yaşanmadan gerçekleşen mal sahibi-yatırımcı arasındaki güven ilişkisine dayalı kentsel yenileme müdahale biçimidir. (akt. Özden 2008, s.175)

Günümüzde yukarıda açıklanan yöntemlerin birçoğu halen kullanılmaktadır. Fakat bütün bu yöntemleri kısaca kentsel yenileme olarak ifade ederek içeriklerine göre sınıflandırmak mümkündür.

2.1.2 Kentsel Yenilemenin Kapsamı

Kentsel yenileme; sadece fiziksel bir çevrenin planlanması şeklinde ele alınamayacak derecede kapsamlı, çeşitli gereksinimleri ve sonuçları olan zor bir süreçtir. Kentsel yenileme, yörede yaşayan nüfusu ile nüfusun sosyoekonomik ve kültürel özellikleriyle, yapılan isin ekonomik çerçevesi ile alanda ortaya çıkan yasal-yönetimsel sorunları ile son derece kapsamlı bir uygulamadır. Yenileme uygulamasının içerisinde rant beklentisi de vardır; sosyal yapının geleceği ile ilgili beklentiler de vardır (Özden, Kubat 2003).

Kentsel dönüşümün problem alanı, dünya genelinde ortak bir kapsama sahip olmakla beraber her bir projenin de kendi alanı için özgün bir örnek oluşturması gerekliliğini unutmamak gerekir. Dünyanın birçok bölgesinde sorunlar ana başlıklar halinde birbirine benzemesine karşın, bu sorunlara çözüm yaklaşımları her kentin kendine özgü koşullar içinde yorumlanarak üretilmesini gerektirir. Projenin oluşum ve gerçekleşme süreci bu özgünlük ölçeğinin zaman zaman kent birimleri ve mahalleler bazında bile farklılaşmasına yol açabilir. Bu açıdan uygulanacak kentsel dönüşüm projelerinin, problem alanının tarihi, görsel, fonksiyonel, sosyal, kültürel, ekonomik ve idari

özellikleri kısaca benliği göz önüne alınarak planlama-uygulama bütünlüğü içinde oluşturulması gerekir. (Baransü 2006, s.57)

2.1.3 Kentsel Yenilemenin Boyutu

Kentsel dönüşüm; kentsel dönüşüm ihtiyacını doğuran başlıca kentsel bozulma türleri, yapı stokunun bakımsızlaşması ve yapısal sağlamlığın yitirilmesine bağlı fiziksel, işlevlerin nitelik veya kent içindeki konum açısından uygun olmayışından doğan işlevsel ve çevresel kalitenin düşmesine bağlı oluşan imaj sorunlarını kapsamaktadır. (Yıldırım 2006, s.7-24)

Kentsel yenileme bünyesinde, fiziksel, sosyal, yasal ve ekonomik konuları barındırır. Kentsel yenilemenin ülkemizdeki mevcut durumunu kavrayabilmek amacıyla bu konuların kentsel yenileme ile ilişkisi irdelenecektir.

2.1.3.1 Yenilemede fiziksel boyut

Kentsel yenileme, yalnızca fiziksel bir planlama çalışması ve yapılı çevrenin değişimiyle sınırlanmayacağı bir gerçektir. Anlaşılacağı üzere, fiziki çevrenin değişimiyle birlikte kullanıcıların, sosyoekonomik nüfusun, bölgede ikamet edenlerin veya yerinden uzaklaşmak durumunda olanların mülkiyet haklarının, bu hakların yasal boyutlarının, yeni gelenlerle eskiden o bölgede ikamet edenlerin kültürel etkileşimlerinin farklı boyutlarıyla incelenmesi ve üzerinde düşünülmesi gerekmektedir.

2.1.3.2 Yenilemede sosyal boyut

Kentsel yenilemede önemli etmenlerden birisi de bölgede yaşayan, “oralı” olanlardır. Yerel halkın yaşadığı çevreyle olan uyumu, eğitim durumu, kültürel özellikleri, gelenek ve görenekleri, kentsel bilinçlilik düzeyi, kullanıcı türünün çeşitliliği, ekonomik durumu yenileme uygulamalarının biçimini birinci dereceden etkileyen nedenlerdir.

Yerel halkın ihtiyaçlarının önemsenmediği ve sürece dâhil edilmediği, yenileme gerektiren kentsel mekânın sosyal özelliklerinin ve bireylerin sosyal ihtiyaçlarının göz ardı edildiği kısaca yenilemenin salt fiziksel bir müdahale aracı olarak kabul edilerek, sosyal boyutunun ihmal edildiği veya ikinci plana atıldığı yenileme uygulamalarının

uzun soluklu olması beklenemeyeceğinden, yenilemede sosyal bir sürecin var olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Kasım 2004'te İstanbul'da gerçekleştirilen Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu'na konuşmacı olarak katılan İngiliz konuklar dönüşümde sosyal boyutu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Biz İngiltere'de kentlerin dönüşümünü gerçekleştirirken yıllarca hata yaptık. Fiziksel yapıyı yenilerken sosyal yapıyı göz ardı ettik, işte bu nedenle, o dönemde elverişsiz koşulları nedeniyle dönüşüme konu olan alanlar, bugün hâlâ İngiltere'nin en sorunlu alanlarıdır.”

Kentsel yenileşme büyük ekonomik, sosyal ve politik girdileri olan bir süreçtir. Böyle bir süreçte hangi boyutta ve nitelikte olursa olsun kamuoyu ve bölgede yaşayanlar ilgili ve birincil aktör durumundadırlar. Bu tür uygulamalardaki en büyük başarı kriteri, projelerin kamuoyunda beğeni ile karşılanması, benimsenip, sahiplenilmesidir. Kamuoyunu ilgili ve canlı tutmanın ve beğeni kazanmanın en etkili yollarından birisi de halkın katılımının sağlanmasıdır. (Gür 2006, s.26)

2.1.3.3 Yenilemede ekonomik boyut

Kentsel yenileme, büyük maliyetlere ihtiyaç duyulan müdahaleler olmasının yanı sıra değişen-dönüşen alanlardaki kullanıcı profiline kısmen veya tamamen değişmesiyle farklı ekonomik sektörlerin yer seçimine imkân tanınması açısından ekonomik boyutun nasıl şekillendiği ve etkisinin nelere sebep olabileceği üzerinde düşünülmesi gerekmektedir.

Kentsel yenilemede rant, özellikle özel sektör açısından önemli ve gerekli bir unsurdur. Özel sektörün rant elde edemeyeceği alana girmesi doğal olarak beklenemez. Ancak bazı koşullarda özellikle mülkiyet sorunlarının yoğun olarak yaşandığı ve ekonomik getirinin az olduğu alanlarda özel sektöre uygun bir yatırım aracı olarak görülmemesi, yenilenmesi gereken alanlar için kamu öncülüğünün proje özelinde ne kadar önemli olması gerektiğinin göstergesidir.

Dönüşüm sonrası dönüşüme uğrayan hedef kitlenin yeterli gelir sahibi olmaması nedeniyle dönüşüme uğrayan kentsel mekândan başka bir yerde ikamete zorlanması ekonomik boyutun ihmal edildiği dönüşüme örnek olarak verilebilir. Kişilerin ekonomik hayatının da dönüşüm sonrası sürece göre dizaynı gerektiği gerçeğinden

hareketle proje kapsamında istihdam olanaklarının geliştirilmesi kaygısının dönüşüm fikrine hâkim olması bir bütün olarak dönüşümden beklenen faydayı maksimize edecektir.

Kazgan'a göre, belediyelerin, kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasında gerekli finansmanı sağlamak için göz önünde bulundurabilecekleri kaynaklar şunlardır;

- a. Toprak rantındaki artışları vergilendirmek,
- b. Belediye iktisadi teşebbüslerin karlı olarak işletilmesini sağlamak,
- c. Kentsel atıkların sistemli bir şekilde toplanarak yararlı hale getirilmeleri,
- d. Yaratılan kaynakların verimli kullanımı veya verimsiz/gereksiz işlerde kaynak israfının önlenmesi (Kazgan 2003, ss.13-14)

2.1.3.4 Yenilemede yasal-yönetmelik boyut

Kentsel yenileme, kent mekânının kullanım şekline bir müdahale anlamı taşımakta, bununla birlikte yalnızca bir fonksiyon değişiminin ötesinde yaşamın kendisini başkalaştırmaktadır. Ve şüphesiz ki, yapılacak bu müdahaleler politik süreçlerin yansımaları ile şekillenmektedir.

Küreselleşme sürecinde üretimden ve sanayiden uzaklaşan kent mekânında, bir önceki dönemin ekonomi-politiğinin kendine özgü kentleşme sürecinin bir tezahürü olarak gelişen gecekondular alanlarının tarihsel birikimi, yaşama biçimleri, kamusal konumları, yoksulluk halleri görmezden gelinerek; rayiç bedeller üzerinden yapılan hesap-kitaplar doğrultusunda yıkımlar-barikatlar yaşanmaktadır. Dolayısıyla, kentsel yenileme gibi doğrudan mekâna müdahale eden süreçlerin amaçları iktidar politikalarından bağımsız olarak değerlendirilemez. (Akgün, Karademir 2007, s.171)

Kentsel dönüşüm kavramına, kamu ve özel sektörün ortak olarak ilk katılımı ise, İngiltere'de görülmüştür. Buradaki ortaklıktaki amaç, kentsel dönüşümün uygulanabilirliğini artırmak için gerekli stratejileri belirlemek ve bu ortaklığa yerel halkı da dâhil etmek olarak açıklanmaktadır.(Öner 2007, s.40) Bir diğer önemli nokta ise, yönetmelik yapının yasayla düzenlenerek yetki paylaşımının yapılandırılmasıdır. Örgütsel yapısını sağlıklı bir biçimde kuran ülkeler, doğal olarak yenilenme uygulamalarında da başarıyı yakalayabilmişlerdir.

Kentsel yenileme uygulamaları birçok aktörü barındırdığından bu aktörler arasındaki eşgüdümü ve uygulamaya konulacak tüm projelerde uygulama birliğinin sağlanması amacıyla tüm süreçlerin öngörüldüğü mevzuata ihtiyaç duymaktadır. Gerçekten de yenileme tek bir süreçten ibaret olmadığından ve çoğu zaman yerel yönetim, özel sektör ve hatta sivil toplum kuruluşları da dolaylı ya da doğrudan bu sürece dâhil olduğundan her bir aktörün süreçteki rolünün belirlenmesi ve yetki karmaşasına son verilmesi uygulayıcıların işini kolaylaştırma açısından önem arz eder.

Günümüzde kentsel dönüşüm, tüm politik seviyelerde kentsel politikanın bir aracı olarak, kamu ve özel sektörün ciddi sermaye yatırım süreçleriyle ilgilenmektedir. Yerel düzeyde ise pek çok ülke, kentsel alanların koşullarını geliştirmeye yönelik kentsel politikalarını yeniden ele almakta ve dönüşüme yönelik uygulamaları yasal düzenlemelerle desteklemektedir. İngiltere hükümetinin yayımladığı Kentsel Rönesansa Doğru Kentsel Beyaz Bildiri (Urban White Paper – Towards Urban Renaissance) bu çabanın en temel örneğidir. Fransa hükümetinin yayımladığı yeni Planlama Kanunu (Planning Act – The SRU of 2000) Almanya'nın Sosyal Kentler Programı [Social Cities Programme], Hollanda'nın Büyük Kentler Programı (Major Cities Programme) Avrupa'da kentsel gelişime yönelik hazırlanan diğer çalışmalardır.

2.2 KİMLİK

2.2.1 Kimlik Kavramı

Kimlik kelimesinin sözlük anlamı: “Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünüdür.”¹

“En yalın tanımıyla kimlik, kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların ‘kimsiniz, kimlersiniz?’ sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır” (Bozkurt 2003, s.3).

Türkçe olduğu düşünüldüğü halde Sanskritçe (eski Hint-Avrupa dili) köklü olduğu da savunulan “kim” köklü “kimlik” (Püsküloğlu 1975 sözlük); doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi görsel, işitsel vb. duyularla algılayarak başka canlı veya objelerden ayıran, kendine özgü olma durumudur (Proshansky ve diğerleri 1983, s. 57-83) Diğerleriyle etkileşiminden doğan, benzerlerinden kıyasla tarif edilebilen fark edilebilir

¹ Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, [Erişim tarihi 14.09.2013]

bir özelliktir (Balamir 1993, s.24-30) Eşitlik değil; bireysellik, teklik, özgünlük kavramlarını içerir ((Proshansky ve diğerleri 1983, s. 57-83) Dolayısıyla, çoğunluğun içindeki tekil ve özgün özellikleri tanımlar. Bu bağlamda kimliğin nosyonu ele alınarak kimlik ile insan arasındaki bağ ve bu bağın oluşumunu etkileyen unsurlara değinilecektir.

2.2.2 Kimlik Kavramının Oluşumu

Sürekli bir değişim içerisinde olan insan, bu değişimi kendi istek ve hedefleri doğrultusunda şekillendirmek ister. Bu denetleme ancak insanın kendini keşfetmesi ile gerçekleşebilmektedir. Kısaca kimliğin keşfedilmesiyle insan kendini inşa edebilmektedir.

Kimliğin insan eliyle bilim, sanat, edebiyat, mimari ve geleneksel ürünlerle ifade edilmesi durumunda geçmişin belleği günümüz değerleri ile yorumlanacak ve zaman boyutunda ortaya konan her ürün anıtsal bir değer olacaktır. Bu da bize “kültürün iki yönü yani ‘kuralcı ve anıtsal’; ‘yönlendirici ve nakledici’ olması” ki bunlar bize “biz” deme olanağını veren kimlik ve aidiyet temellerini yaratır (Bilsel, ss. 53-57).

Kültürün ortaya koymuş olduğu toplumsallık, sosyallik ve zaman sürekliliği ile ortaya çıkan kurallar bütünü, bu kurallar çerçevesinde şekillenen yaşam tarzı ve kısmen bilinçli, kısmen de bilinçsiz oluşturulan mekan ile meydana gelen ilişkiler sistemi (ilgileşim); “ben” veya “biz” olarak ortaya kendisini koyar.

2.2.3 Kentsel Kimlik

Kent, bireyin yaşama mekanıdır. Lewis Mumford’a göre kent, “başlangıçtan bu yana, uygarlık ürünlerini toplamak ve iletmek için özel olarak donatılmış, maksimum hizmetin minimum alanda sunulması amacıyla yeterince yoğunlaştırılmış, değişen gereksinmelere-büyümenin getirdiği karmaşık biçimlere-yığılan toplumsal mirasa yer sağlayabilecek şekilde genişletilmiş bir strüktürdür” (Sözen-Tanyeli 1992, s.128).

Literatürde kentin tanımlaması, nadiren ve yüzeysel olarak birbirine yanaşık düzende yaşayan insan topluluklarının sayısal çoğunluğuyla tanımlanmaktadır. Bu anlamda insan topluluklarının bir arada yaşama, karşılıklı ilişkiler içerisinde bulunma, farkında olarak veya olmayarak ortak bir kent mekanı oluşturma eğiliminde olması kentsel mekan,

toplumsal mekan ifadelerine zemin hazırlamıştır. Uzmanlara göre insan topluluklarının kentsel alanda bir arada bulunması ve kırdan uzaklaşması bir takım gerekçelere bağlanmıştır.

Toplum bilimciler göre bu gerekçeler, kısaca aşağıdaki gibidir

- a. Kırsal olmayan nüfus (eğitim ve hoşgörü düzeyi görece yüksek, uygar/nazik (suavity),
- b. Farklı işkolu, meslek ve zanaatları barındırma özelliği,
- c. “Tüketim fazlası”na ilişkin örgütsel altyapı (ürün, mal ve hizmetlerin üretim, yönetim ve güvenliği için yönetsel örgütlenme, yasalar, dil birliği vb.),
- d. Politik muhtariyet,
- e. Toplumsal kurumsallaşma,
- f. Tarımsal tüketimde kırsala bağımlılık,
- g. Ekonomik ve politik çıkarları ilgilendiren kolektif yaşam bilinci ya da kültürüdür (Nalkaya 2006, s. 40).

Bu bağlamda kent belli bir nüfus çoğunluğuna, ekonomik, sosyal ve kültürel tekamül seviyesine ulaşmış ve bu ulaşmışlığını yönetebilen, farklılıkları bünyesinde barındıran, “teknik, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel birçok konuların birlikte söz konusu olduğu bir mekan, bir yerleşmedir” (Özdeş 1985, ss. 15-40).

Kentin tanımı insanların yaşam biçimleri ve etkileşim düzeylerinin mekana yansımaları olarak tanımlanabilir. Kentsel kimliği ise; kentin tanımlanmasında ve diğerlerinden ayrılmasında belirleyici formadaki bileşenlerin bütünü olarak tanımlamak mümkündür. Kenti oluşturan bileşenler genel olarak kentin sakinleri ve kentin fiziksel çevresi olarak iki ana grupta ele alınabilir. Bu haliyle bu bileşenlerin ayrı ayrı ve özellikleri ve birbirleriyle olan etkileşimleriyle oluşan sistemin karakteristikleri, o kente ait kimliği belirtmektedir (Gündüz, Taner 2001, s. 553).

Kimlik kente ait tanımlanan belli bir zaman dilimine ait bir kavram değildir. Belli bir zaman diliminde bir kent için tanımlaması yapılabilir, ancak zaman içinde değişebilir gelişebilir. Bu dinamikliği tarihsel süreç içerisinde değişen toplum ve insan ilişkileri, doğal olaylar ve bilimsel gelişmeler gibi bir çok değişken belirlemektedir. Bu

değişkenlerle şekillenen kent kimliği de zaman içerisinde bireyler ya da toplumlarca çeşitli sıfatlarla tanımlanmaktadır.

Kentsel kimlik açısından kültürün insan çevre ilişkilerinin hareket noktası olan eylemlere kaynak oluşturduğu bilinmektedir. Aynı zamanda kültür, bireyin çevreyi algılamasında da temel filtre görevini görür.

Algılama Süreci;

Gerçek Dünya ⇒ Kültürel İmge ⇒ Bireysel İmge ⇒ Algılanan Dünya şeklinde gerçekleşmektedir (Karabey 1990, s.123).

Kevin Lynch'e göre: "kimlik; bir nesnenin diğer nesnelere arasındaki, fark edilebilir kendine özgü olma durumudur. Kimlik diğer varlıklarla eşitlik anlamında değil bireysel veya teklik anlamında kullanılır. Kimlik elemanları, kentsel algılama ve kentsel imajın esas belirleyicisidir" (Lynch 1981, s.45)

Lynch'in (1960) çevresel imgenin üçlemesi olarak nitelendiği kimlik, yapı (structure) ve anlam, Wiberg (1993) tarafından kentlerin karakterini tanımlayan kimlik, görüntü ve imaj kavramına dönüştürülür. Bir kenti karakterize eden bu kavramlardan kimlik, uzun bir zaman dilimi içinde şekillenirken kentin coğrafi şartları, kültürel değerleri, mimarisi, yöresel gelenekler ve yaşam biçimi harmanlanmış özgül bir nitelik oluşturur. Kentin sosyal ve ekonomik yapısı ise, kentin görünüşünü şekillendirmektedir. Kentin imajı da kimlik ve görüntü elemanlarının karışımlarının kentteki yansımalarıdır ve kentin çekiciliği özellikle kentin imajına bağlıdır. Lynch, kent imgesi konusunda yaptığı çalışmada kent imgesinin içeriğini yollar (network of paths), kenarlar (edges), bölgeler (districts), sınırlar (nodes) ve referans noktaları (landmarks) olan beş öge ile tanımlamıştır.

Bireylerin çevresindeki olup bitenler hakkındaki fikirler ve bu kapsamda değerlendirilecek öznel konuların ve bireylerin algılamalarının çevrenin tasarlanmasında nasıl değerlendirilebileceğini anlamaya çalışan Lynch'e göre (1960), kent içerisinde her zaman gözün görebildiklerinden, kulağın duyabildiklerinden daha fazlası vardır. Kentin genelinde görülmeyi bekleyen bir dekor, bir manzara vardır.

Hiçbir şey kendi basına algılanmaz, çevresiyle, kendisini doğuran olaylar zinciriyle, geçmiş yaşantıların anısıyla ilintili olarak algılanır. Her yurttasın, oturduğu kentin bir yeriyle uzun süren ilişkisi olur, o kentle ilgili imgesi anılar ve anlamlarla yüklüdür. Kent sadece birbirlerinden çok farklı çeşitli sınıflardan gelen, farklı kişiliklerdeki milyonlarca insanın algıladığı ve bundan mutluluk duyduğu bir nesne olmayıp, aynı zamanda kendilerine özgü nedenlerle kentin şeklini devamlı geliştiren inşaatçıların da ürünüdür. Kente ait genel hatlar belli zaman içerisinde değişiklik göstermese de ayrıntılar devamlı değişmektedir.

Lynch'in (1981, s. 45) açıkladığı şekliyle:

Kent kimliği; kent imajını etkileyen; her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü özellikleri olan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkardığı anlam yüklü bütünlüktür.

Kentin kişiliği, kentin karakteri olup söz konusu yaşam alanının mevcut durumunu ortaya koyar. Kent imajı; kent kişiliğinin insanlar tarafından algılandığı, yorumlandığı halidir. Kent kimliği ise bunların ötesinde kentin bir parçasından bütününe, bütününden her bir parçasına ayrı ayrı yüklenen anlamlar olup bütünsel kentin ruhudur.

Gelişen dünya da giderek karmaşıklaşan yaşamdan ve birbiri ile girift hale gelen ilişkilerden, hızlı ve sürekli değişen tüketime yönelik beklentilerden kentler de nasibini almıştır. Her gelişme beraberinde değişimi getirmiş ve bu hızlı değişime ayak uydurmaya çalışan kentler, geçmişten bu güne kadar taşıdığı doğal izleri, kimliği bozulabilmekte, betonlaşmakta, tarihi dokusu zarar görmekte ve hatta kimliksizleşmektedir.

Kültür ve coğrafyanın dışında kent kimliği etkileyen başka faktörlerde vardır. Örneğin Antik Yunan Uygarlığı, Roma İmparatorluğu, Hıristiyanlık ya da kentleri etkileyen benzer yayılımlarda farklı kültür ve yerlerde, aynı tür davranışlar ortaya çıkmıştır. Bu durum uygarlıkların ya da inançların belli başlı özelliklerinin bir düşünce ve yaşayış biçimi olarak benimsenmesinden dolayı her yerde aynı homojenliği göstermesinden kaynaklanmaktadır (Relp, 1976). Kentlerdeki en büyük sorun kimliksizleşme sorunudur. Kentlerin çoğu sahip olduğu kimliği ya kaybetmekte ya da yeni kimlikler

üretmemekte ve bunun sonucu olarak belirsizlikler yaşamaktadır. Kentlerde ki bu kimlik sorununun her anlamda yaşanması kentli olarak adlandırılan bireylerin aidiyet hislerinde azalma sonucu kentin bireyle olan ilişkisi ile bireyin kentle olan ilişkisini giderek zayıflatmaktadır.

Sanayi öncesi dönemlerde korunabilen ve bu bağlamda sürekliliği sağlanabilen önemli bir niteliğe sahip kentsel kimlik özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan plansız gelişmeler sonucu ortaya çıkan ve giderek artan düzensiz-karmaşık yapılaşmalar; bir yandan fiziksel çevrenin olumsuz yönde değişmesine diğer yandan bu çevre içinde yer alan tarihi birikimlerin hem modern yapılaşmalar altında ezilerek hem de yok olarak kentsel doku üzerindeki belirginliğinin azalmasına neden olmuştur. Böylece özgünlükleri ile farklılaşan ve kentlere kimlik veren tarihi çevreler, sit alanı olarak koruma altına alınmış olsalar da, giderek birbirlerine daha çok benzemeye başladılar.

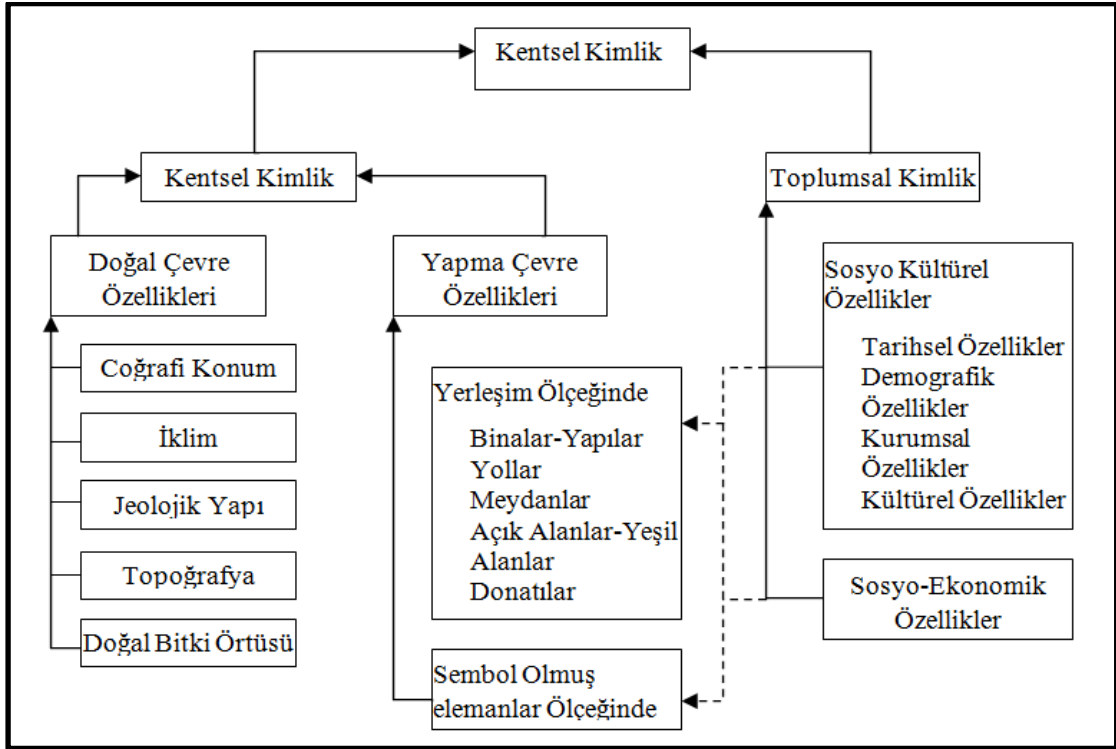
Bu anlamda, kimliklerini hızla yitiren kentlerin şu olguların etkisi altında kaldığı ve değişime uğradığı söylenebilir:

- a. Doğal Afetler
- b. Teknolojik Gelişim
- c. İşlevsel Eskime
- d. Çarpık Kentleşme
- e. Küreselleşme
- f. Demografik Değişim
- g. Yerleşim Ölçeğinde
- h. Toplumsal Ölçekte
- i. İdari Yaptırımlar
- j. Halkın Bilinçlenmesi
- k. Maddi İmkansızlıklar
- l. Uzmanlaşma Ve İş Bölümü
- m. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları
- n. Tek Yapı Ölçeğinde Koruma
- o. Planlama ve Uygulama Kararları
- p. Restorasyon Süreci

- q. İmar Affi
- r. Yeni Tasarımlar
- s. Vandalizm
- t. Savaş
- u. Kundaklama” (Birlik 2006,)

Bu kapsamda kent kimliğinin oluşumunda etkili olan kavramlar şekil 2.1’de gösterilmiştir.

Şekil 2.1: Kentsel kimlik oluşumuna yönelik kavramlar, ilişkiler ve etkileşimler

Kaynak: Ünüğür, M., İstanbul’un Değişen Kentsel Kimliği Üzerine, Arkitekt Dergisi

2.2.4 Kent Kimliği Belirleyicileri

Kent bütününe hitap eden etmenler sosyal, ekonomik ve fiziksel boyutlu olup karmaşık özellikler taşıdığından kent kimliğini belirleyen unsurları fiziksel, tarihsel, sosyo-kültürel, ekonomik ve işlevsel unsurlar olarak ele alınabilir.

2.2.4.1 Fiziksel kimlik

Bir kentin sahip olduğu fiziksel özellikler o kentin diğerlerinden farklılaşmasına sebep olabilir. Yani fiziksel unsurlar sonucu bir şehir, kent kimliğini kazanabilir.

Bazı kentler coğrafi özellikleri ile kimlik kazanırlar; İstanbul Boğazı, Venedik Kanalları, Cape Town topografyası, Antalya falezleriyle tanınır. Bazı kentler için iklim özelliği de belirleyici olabilir; Londra'nın sisi ile tanınmış bir kent olması gibi. New York, Manhattan gökdelenleri ile, İstanbul camileri, Moskova Kremlin Sarayı, Paris Eiffel Kulesi ile anıtsal yapılar veya kent silüetinde belirleyici olan yapılarıyla özdeşleşen kentlerdir. Bazı kentlerin meydan veya sokaklarla özdeşleşmesi; Venedik San Marko Meydanı, Paris Champs Elysees Bulvarı, Londra Hyde Park bu anlayış içerisinde iyi örnekler oluştururlar (Ozer 1998, s.14). Bir kentin kent kimliğinin oluşmasındaki temel etkenlerden olan fiziksel unsurları; doğal unsurlar ve yapay unsurlar olarak ayırmakta fayda vardır.

2.2.4.1.1 Doğal unsurlar

Bir kentin sahip olduğu doğal özelliklerinin kent kimliği üzerindeki fazladır. Doğal çevreyi oluşturan faktörler topografya, bitki örtüsü, iklim ve jeolojik yapıdır. Bu faktörlerden dolayı farklılaşan kentlerin bazıları dağ kenti, bazıları ova kenti, bazıları ise sahil kenti gibi adlar almaktadırlar.

- i. Bir kentin sahip olduğu arazi parçası ve onun özellikleri kent kimliğinin oluşmasındaki doğal unsurlardan en önemlisidir. Bir kentin topoğrafik özellikler bakımından uygun olması, kent içerisinde güzel görünüm olanakları sağlayan noktalar oluşturmaktadır. Yani kent ve topoğrafik özellikler arasındaki uyum ne kadar iyi olursa, kent kimlikleri de o kadar kalıcı olur. Topografyasıyla gelişen Konya buna bir örnek olarak gösterilebilir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2: Konya'nın topoğrafik özellikleriyle şekillenen fiziksel yapısı

Kaynak: http://www.konya.bel.tr/360/mevlana_muzesi1.html, [Erişim tarihi 07.01.2014]

- ii. Bitki Örtüsü, kentin algılanmasında ve kent kimliğinin oluşmasında zenginleştirici bir unsur olarak kullanılabilir. Bir kentin sahip olduğu bitki örtüsü sebebiyle o kent diğer kentler arasında farklılaşabilecek ve doğal olarak kent kimliğini kazanmada önemli bir etkiye neden olacaktır (Şekil 2.3)

Şekil 2.3: Bitki örtüsüyle yeşil Bursa

Kaynak: <http://bedirtour.com.tr/index.php/tours/fd-green-bursa/>, [Erişim tarihi 07.01.2014]

- iii. İklim ve yaşam konforu düşünüldüğünde, farklı iklim bölgelerinde farklı kent dokusu çözümlerine gidilmesi gerekmektedir. İklim özellikleri neden ile kentsel

mekan düzenlemeleri, yapı biçimleri, yapı elemanları ve bina malzemeleri açılardan belirgin bir şekilde farklılıklar göstermektedir. Birbirinden farklı nitelikte olan iklim koşullarının kentsel doku üzerindeki etkileri çok farklıdır. Bu farklılıklar sonucu sıcak ve soğuk kentlerde yapılar içine kapalı, ılımlı iklim bölgelerinde ise kentsel mekân seyrek ve açık şekildedir. Ülkemizde, Mardin bu iklimsel özelliklerle öne çıkan örneklerden bir tanesidir (Şekil 2.4).

Şekil 2.4: İklim koşullarıyla öne çıkan Mardin

Kaynak: <http://www.gezialesmi.com/Yazdir.asp?ID=50>, [Erişim tarihi 07.01.2014]

- iv. Bir kentin jeolojik yapısı kentin geleceği bakımından önemlidir. Jeolojik yapısı uygun olan yerlere kurulan kentlerin kent kimliğini kazanması daha kolaydır. Bunun yanında jeolojik açıdan uygun olmayan yerlere kurulan kentler tarih boyunca felaketlerle karşılaştıkları için kent kimliğini kazanmaları daha zordur. Günümüzde kaya zemini sağlam olan yerlere büyük binaların yapıldığını görmekteyiz. Örneğin New York'un gökdelenlerle anılan silüetinin oluşmasında jeolojik yapının temel etmen olduğunu görülmektedir (Şekil 2.5).

Şekil 2.5: Zemin yapısıyla yüksek yapılaşma uygun New-York

Kaynak: <http://www.manzara.gen.tr/duvar-kagitlari/new-york-gece-776.html>, [Erişim tarihi 07.01.2014]

2.2.4.1.2 Yapay unsurlar

Her zaman kente etki eden ve kentten etkilenen kentliler tarafından oluşturulan yapay unsurlar kent kimliğini etkilemektedir.

- i. Kentin içerisinde yer alan yapılar bazı durumlarda kentin o yapıyla anılmasına sebep olabilir. Antik Çağdan günümüze çeşitli kültürlerce yaratılıp geliştirilmiş mimari stillerle yapılan yapıların kentle bütünleşmesi sonucu, kentlerin kent kimliğini kazanmaları söz konusu olmaktadır. Yapılar, içinde yaşayan, onları kullanan insanların dünya görüşünü, estetik tercihlerini, yaşam biçimlerini, kısaca kültürel kimliklerini ifade edebilir. Her insan veya toplum yaşadığı mekânları ve çevreyi kendi kültürüne göre düzenler ve imardan bunu ister. Eğer özlediği farklı kültür biçimleri varsa bu takdirde o kültür kimliğine uygun yapılar ve çevreler oluşturur ve yeni çevreye uyum sağlayarak kültürünü değiştirmeye çalışır. Yapılar, toplumların yönetim biçimlerini, ideolojilerini ifade etme görevi yüklenebilir. Bu yolla mimari, siyasi rejimin kimliğinin anlatılması için araç ve amaç olarak kullanılabilir. Bazı mimari eserler bir takım kişileri, olayları anılarda tutmak için, onları anımsamak için bir araç olarak da işlev görürler. Mimari eserler, pratik fonksiyonlarının yanı sıra kent içinde psikolojik fonksiyonları da yerine getirerek önemli yapıların simgesel

kimliklerini belirlerler (Aslanoğlu 1995, s. 92). Dünyaca ünlü mimarların eserlerinin yoğunluklar yer aldığı Barcelona kenti bu kapsamda örneklendirilebilir (Şekil 2.6)

Şekil 2.6: Mimari özellikleriyle öne çıkan Barselona

Kaynak: <http://interrailgezgini.com/88/Barcelona>, [Erişim tarihi 07.01.2014]

- ii. Kentlerde bulunan referans noktaları kent kimliği oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Referans noktaları bazı şehirlerde kule, bazılarında ise meydan olarak kendini göstermektedir. Kimi uygarlıklar, kimi toplumlar, kulelere pek fazla ilgi göstermemişler, kuleler inşa etmemişlerdir. Örneğin Eski Mısır, Eski Yunan, Roma bu tür uygarlıklardır. Ancak bunlara karşın kuleleri seven, kulelere önem veren, kuleler inşa eden toplumlarda tarihin farklı dönemlerinde oluşmuştur. Herodot Tarihinde, Tevrat'ta adı geçen Babil Kulesinden başlayarak, dünyanın 7 harikasından biri olan İskenderiye Deniz Feneri; Eiffel Kulesi (Şekil 2.7); eğikleriyle ünlü Pisa Kulesi ve çağımızın simgesi olan telekomünikasyon kuleleri, dünyanın en büyük yapısı olan Toronto CN Tower'a uzanan bir yelpazeye yayılmaktadır. Kentlerde oluşan referans noktaları sayesinde, kent o referans noktasıyla anılmakta ve doğal olarak kentin kimliği güçlenmektedir.

Şekil 2.7: Eyfel Kulesi'yle kimliği şekillenen Paris

Kaynak: <http://www.entas.com.tr/tur-396-disneyland-ve-paris-turu>, [Erişim tarihi 07.01.2014]

2.2.4.2 Tarihsel kimlik

Kentlerin kimlik kazanmasında etkili olan başlıklardan bir tanesi de tarihsel kimliktir. Tarihi süreç içerisinde gelişen kent tarihsel unsurlarla kendilerine özgü doku ve kimlik kazanmışlardır. Ancak bu dokunun oluşması kadar muhafazası da zordur. Çünkü süreç içerisinde kazanılan kimliğin geleceğe aktarımı o kentin tarihi analizinin iyi yapılamaması, tarihi değere sahip dokunun öneminin farkına varılamaması, yerel yönetimlerin uygun politikalar üretemeyişi ve savaşlar gibi bir çok sebepten sağlanamamış, kentler tarih içerisinde kazandıkları miraslarını yine tarih içerisinde kaybetmişlerdir. İkinci Dünya Savaşında tarihi dokusuyla bombalanmayan şehir olarak tanınan Heidelberg kenti bu kapsamda değerlendirilebilir (Şekil 2.8).

Şekil 2.8: Tarihi dokusuyla öne çıkan Heidelberg

Kaynak: <http://pingallery.deviantart.com/art/Castle-Ruins-and-Old-Bridge-in-Heidelberg-306142514>, [Erişim tarihi 07.01.2014]

Kentlerdeki gelişmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için ön koşul olarak kabul edilecek kavramların arasında tarihsel ve kültürel mirasın yaşatılması ve bu değerlerin çağın getirdiği gelişmeler ve koşullarla geliştirilmesi gerekmektedir.

2.2.4.3 Sosyo- kültürel kimlik

Kent Kimliği, o kentte yaşayan kentliler tarafından oluşturulmaktadır. İnsanların birbirlerinden farklı olan alışkanlıklar, değerleri, kültürel özellikleri, inançları kentlerin kimlik kazanmasında önemli rol oynamaktadır.

Kentin bir kişi tarafından bütünüyle algılanması mümkün olmamakta, kent parça parça algılanmaktadır. Algılanan bölümleri ile bir imge oluşturmaktadır. Ayrıca kentin aynı yerleri farklı kişiler tarafından farklı olarak algılanmakta, zaman içerisinde de algılamada bir gelişme ve değişim olmaktadır. Kentte yaşayan kişilerce bir veya birkaç kimliğin ortak olarak oluşması için kişilerin hem fikir olması gerekmektedir. Kişiler kendi deneyimlerini birbirine aktardığı gibi iletişim gibi diğer araçlarla daha geniş bir kitleye aktararak etkileşime girmekte, anlamlar oluşturmaktadır. Kente kısa bir süre için ziyaret amacıyla gelenler olduğu kadar o kentte yaşayanlar en asgari düzeyde uzlaşmaktadır. Kentin kimliği kişileri aşarak toplumsal olarak süreç içinde

etkileşimlerde bulunarak zamanlı kararlı hale gelmektedir. Kişilerin birbirinden etkilenmeleri sonucu semboller daha geniş bir çerçeveye yayılmaktadır. Dolayısıyla kentin kimliği daha da güçlenmektedir.

Şekil 2.9: Sosyo-kültürel yapısı ile Sulukule

Kaynak: İstanbul indymedia. <http://istanbul.indymedia.org/tr/news/2007/04/183830.php> [Erişim tarihi 07.01.2014]

2.2.4.4 Ekonomik kimlik

Toplumun istihdam yapısından gelen özelliklerle oluşan kimliktir. Toplumdaki işgücünün çeşitli kollara dağılımı (İşçi, memur, esnaf, vb.) ve bunların toplumdaki yerleri toplumun “zenginliğini” oluşturur. Dolayısıyla ekonomik kimliğini verir. Kişilerin ve grupların ekonomik durumları, kimlik oluşumunda önemli bir faktördür. Örneğin gelir seviyeleri farklı olan iki yerleşme birimindeki, kentsel çevre birbirinden farklıdır. İstanbul’da Etiler ve Tepebaşı semtleri arasındaki farklı kimlik oluşumları örnek olarak verilirse, buradaki en önemli etken, ekonomik koşulların farklı olmasıdır (Şekil 2.10).

Şekil 2.10: Ekonominin kent kimliğine etkisi; İstanbul

Kaynak: <http://www.manzara.gen.tr/duvar-kagitlari/levant-istanbul-resimleri-1702.html>, [Erişim tarihi 07.01.2014]

2.2.4.5 İşlevsel kimlik

Günümüzde bazı kentlerde bir takım işlevler ön plana çıkmıştır. Bu işlevler o kentin yaşamasını sağlamakta ve o kente hayat vermektedir. Bu kentlerin ortak özelliği genelde tek tip fonksiyon ve iş alanının yoğunlukta olması ve kentin bu iş alanı sayesinde gelişmiş olmasıdır. Bu kentlerdeki kimlik, işleve bağlı olarak ortaya çıkar. Bazı kentlerde sanayi işleviyle ön plana çıkarken, bazıları da turizm işleviyle ön plana çıkmaktadır. Bu yüzden bu kentler sanayi kenti, turizm kenti gibi adlar almaktadır. Şehirlerin işlevsel kent kimliğini kazandırmada önemli bir rol oynamaktadır. Bir sanayi kenti olan Kocaeli’de işlevsel kimliğin etkisi yoğun olarak hissedilmektedir (Şekil 2.11).

Şekil 2.11: Sanayi kenti Kocaeli

Kaynak: <http://kontroldunyasi.com/wp-content/uploads/2014/02/kocaeli.jpg>, [Erişim tarihi 07.01.2014]

Kent Kimliğini bu unsurlardan başka 1990'lı yıllardan sonra uygulama alanı bulan kentsel dönüşüm projeleri kent kimliğinin oluşmasında etkilidir. Yerel yönetimler tarafından ve özellikle Büyükşehir belediyelerince de sık sık başvurulanan kentsel dönüşüm projeleri kente ayrı bir kimlik kazandırmaktadır. Bu kimlik kentin mimari yapısı üzerinde etkili olduğu kadar bu kentte yaşayan kişiler üzerinde de oldukça önemli etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple kentsel dönüşüm projeleri uygulanırken kent kimliği kavramını göz önünde bulundurmalı, projeler bu şekilde yürütülmelidir.

3. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ

3.1 YAŞAM KALİTESİ

Kalite kavramı Latince "nasıl oluştuğu" anlamına gelen "Qualis" kelimesinden gelmektedir. Şimşek'e göre kalite kavramı M.Ö. 2105 Hammurabi kanunlarına dayanan köklü bir kavramdır. Bu kanunda bir inşaat ustasının yapacağı evi sağlam yapması zorunlu kılınmıştır. Bu zorundalık ilgili evin kaliteli olması gerekliliğinden doğmaktadır. Daha sonraki dönemlerde ziraatla uğraşan toplumlarda ürünlerden daha iyi olanın tercih edilmesi, el sanatları ile uğraşan kimselerde ustalık seviyelerine göre kaliteli ürünler yapan ustaların tercih edilmesi şeklinde anlam kazanan kalite kavramı kendisine bir kabul oluşturmuştur. Osmanlı Devletinde loncalar tarafından belirlenen kalite, üretim süreci ve sonrasında standartlar oluşturulması şeklinde varlığını korumuştur. Sanayi devriminden sonra önem kazanan kalite kavramı için matematiksel yöntemler kullanılmaya başlanmıştır (Şimşek 2001, ss.15-16).

Fügen Çetiner'e göre, insanoğlunun yaşamını kolaylaştırmak ve daha iyiye ulaşmak için verdiği uğraş süreci "kalite" kavramını ortaya çıkarmaktadır. Kalite mükemmeli olağandan ayıran şeydir. Kalite artırmanın temelinde insana verilen değer yatmaktadır (Çetiner 2003, s. 1).

Bir insanın, toplumun, nesnenin ya da bir yaşantının nasıl olduğunu ve nasıl algılandığını belirten, onun diğerlerinden farklı olarak üstünlüğünü ya da eksikliğini ölçüp ortaya koyabilen özelliği kalite ile ortaya konulmaktadır (Sapancalı 2009, s.12).

Günümüzde kalite kavramı sadece ekonomik yaşamın değil aynı zamanda toplumsal yaşamda da hemen her konuda kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Bireyin süregelen yaşamının değerlendirilmesi, statü ve eksikliklerinin belirlenmesi yaşam tarzı tercihi karar vermesi gibi bir çok konuda kalite kavramı karşımıza çıkmaktadır. Kalite birey ölçeğinde tercih ve farklılıkların belirlenmesinde kullanılacağı gibi toplum adına seçilmiş karar vericilerin kitlesel yaklaşımlarında da belirleyici olabilmektedir.

Kalite, kaliteye konu olan ürün veya hizmetin üstün ve iyi nitelikleri belirtir. Bu bakımdan kalite kişisel değerleri içerir. Kişisel değerlere bağlı kalite anlayışı, ülkeden ülkeye, yaşam şekline, dünya görüşüne, kültür, eğitim ve maddi durum gibi subjektif değerlere bağlı olarak farklılık gösterebilir.

20. yy.'ın başlarından itibaren başlayan kalite üzerine çalışmalar, çıktılarının ne kadar hatalı olduklarının belirlenmesine yönelik başlangıçta üretim süreçlerini kontrol altına almak olmuş, üretim süreçlerini kontrol etmek üzere kontrol şemaları oluşturmuştur, bu şemalar üzerinden kalite kontrolleri yapılmıştır. 1950'li yıllara gelindiğinde çıktı odaklı yaklaşım yerini üretim süreci odaklı yaklaşıma bırakmış ve kaliteli üretim yapmak için işletmenin bütün süreçlerinin kaliteli olması gerekliliği önem kazanmıştır. ABD'de ortaya çıkan bu çalışmalar Japonya'da da gelişmeye başlamıştır (Yamak 1998, s. 87-89).

Günlük hayatımızın bir parçası haline gelen kalite, toplumu yaşantıya yönelik bir arayış içerisinde sokmuştur. Bu arayış yaşamda kalite kavramını ortaya çıkarmıştır.

Yaşam kalitesi kavramı yapılan bir çok araştırmada değinilen bir konu, ulusal ve uluslar arası çalışmalarda önemli yer tutan bir kavramdır. Özellikle yerel yönetimler olmak üzere ülkemizin geleceğe yönelik hedef ve politikalarında önemli bir kavram olarak yerini almıştır.

Kavramın kapsam açısından genişliği her bir araştırmada farklı yönleri ön plana çıkarılarak araştırılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda yaşam kalitesinin tanımının yapılmasındaki problemlerin büyük kısmı farklı disiplinler tarafından kullanılıyor oluşu ve bu disiplinlerin özellikle kendi alanlarıyla ilgili tanımlamalar getiriyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Farklı tanımların bulunmasına karşın, bu tanımların ortak tarafı, yaşam kalitesinin bireyin yaşamına ilişkin nesnel değişkenler ile bireyin kendi algılaması doğrultusunda şekillenen öznel değerlendirmelere bağlı olarak gelişen çok boyutlu bir kavram olmasıdır (Alber ,Tony 2004, s. 10).

Bir çok araştırmada yaşam kalitesi bireyin var oluş hali refahı ve yaşamdan memnuniyet düzeyi ile ilişkilendirilmekte, yaşam kalitesinin bir yandan nesnel gerçekler ve değişkenlerle, diğer yandan ise bireysel algı ve değerlendirmelere dayalı öznel etkenlerle şekillendiği belirtilmiştir. Bu kapsamda yaşam kalitesi nesnel unsurlar ile öznel unsurların karşılıklı bir etkileşim içerisindeki karmaşık bir bileşimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Kalitenin yaşamda yer alması bireysel düzeyde kişinin seçmelerine dayanmaktadır. Her bireyin iyi bir yaşam tanımlamasında farklı ölçütler yer alır. İyi bir yaşamın ne olduğunun belirlenmesinde duyulan haz ve memnuniyette ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda tarihten günümüze öznel yaşam algısındaki mutluluk ve iyilik haline yönelik bir çok yaklaşım ele alınmıştır.

“Eudaimonia” kavramıyla mutluluğun ruhun mükemmele uygun etkinliği olarak açıklayan ilk ağ filozoflarından Aristoteles’e göre insan yaşamının ve eyleminin amacı “eudaimonia” yani mutluluktur ve insan sürekli mutluluğu arar. Her objenin bir fonksiyonu vardır ve bu fonksiyon bu objenin en belirgin, ayırt edici ve en önemli özelliğidir. İyi ve mutlu bir hayatın elde edilebilmesi fonksiyonların etkin kullanılmasına bağlıdır. Aristoteles’e göre insanın mutluluğu dışsal koşullar (dışsal evre ve etkenler ile kültürel faktörler) ve içsel koşullar (içsel durum ve sağlık faktörleri) olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır (Işık ve Meriç 2010, s.425). Bu kapsamda insanın varlık nedenini ve amacını sahip olduğu kapasiteleri kullanmaya bağlayan Aristoteles, bireyin mutlu bir yaşam gerçekleştirebilmesi için g, imkân ve yeterlilik anlamında bütün potansiyelini kullanmasını gerektiğini belirtmiştir.

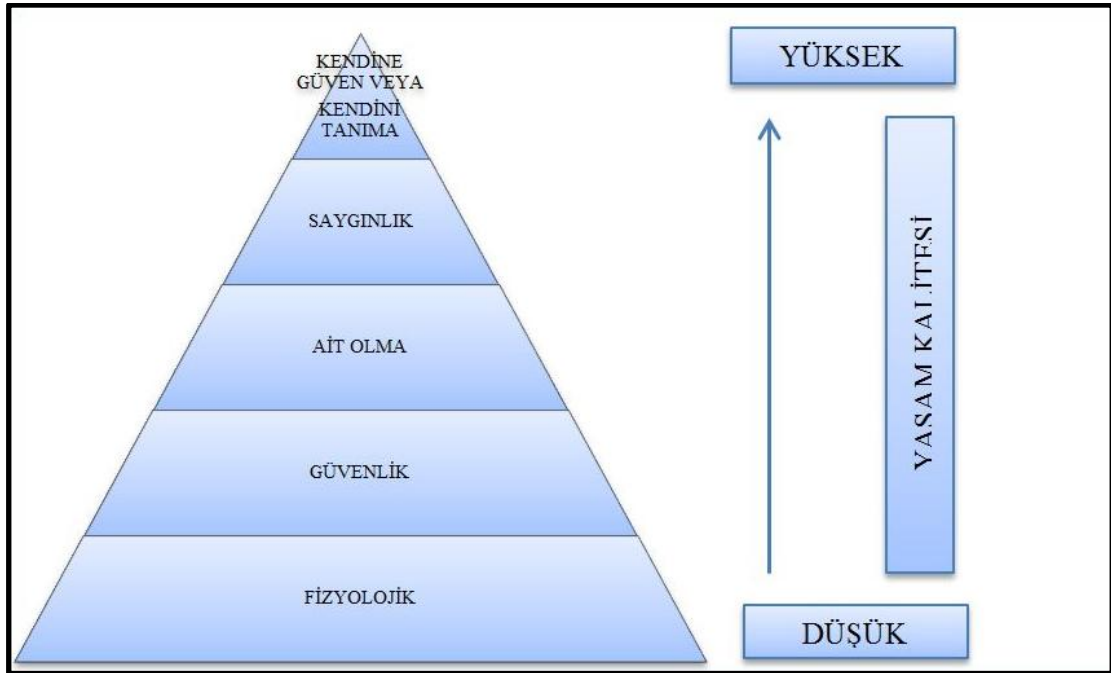
Faydacı (utilitarian) yaklaşımı savunan Jeremy Bentham’a göre faydanın çoğaltılması yaşamın temel ilkesidir. İdeal bir toplumun temel hedefi toplumu oluşturan tüm bireylerin kendi faydasını en st düzeye çıkarması, böylece toplumsal düzeyde en st faydaya ulaşmaktır. Bu da bireylerin hazzı en fazla çoğaltan ve acıyı en çok azaltan davranış ve eylemleriyle sağlanabilir (Tekeli 2010, s. 86).

Nobel edebiyat ödülüne sahip İngiliz felsefeci ve düşünür. Bertrand Russell, 1930 yılında yayınladığı Conquest of Happiness Mutluluğun Fethi isimli eserinde ‘mutluluk’

kavramını daha da geliştirerek mutluluğun, kişiden kişiye ve kültürden kültüre değişiklik gösteren bir memnuniyet algısı olarak tanımlamıştır.

Maslow tarafından geliştirilen “gereksinimler hiyerarşisi” kuramı hem öznel hem de toplumsal düzeyde yaşam kalitesinin açıklanmasında ve ölçülmesinde uzun süredir kullanılan bir yaklaşımdır.

Şekil 3.1: Gereksinimler hiyerarşisi perspektifinden yaşam kalitesi

Kaynak: Sirgey, J.,1986. A Quality Of Life Theory Derived from Maslow's Developmental Perspective, American Journal of Economics and Sociology, 45 (3), s.332

Gereksinimler hiyerarşisi kuramı, bireylerin işlevlerini yerine getirmeleri ve yaşamlarını sürdürmedeki gereksinimleri arasında zorunluluk derecesi bakımından beşli bir kademelenme önermektedir.

Maslow'un gereksinimler hiyerarşisi tablosunda bireyin o an için baskın olan ihtiyaçlarının niteliği ile kişilik gelişiminin aynı doğrultuda yer aldığı belirtilmiştir. Bu anlamda bireyin gereksinim olarak günlük gerçekleştirdiği etkinlikler hangi düzeyde ise kişilik gelişmişlik düzeyi de onun istencinden ya da seçiminden bağımsız olarak bu gereksinim kategorisine karşılık gelen düzeyde bulunmaktadır. Birey ya da toplumlar belirli kategorilerdeki ihtiyaçlarını karşılamalarıyla, kendi içlerinde bir hiyerarşi oluşturan daha üst ihtiyaçları tatmin etme arayışına girerler. Başka bir deyişle içinde bulunmuş olduğu gruptaki ihtiyaçlar karşılanmadan bir üst gruptaki ihtiyaçlardaki farkındalık oluşmayacaktır.

Joseph Sirgy'e göre, gelişmiş toplumlardaki bireyler, saygınlık ve kişisel doygunluk gibi üst kademelerde yer alan gereksinimleri; az gelişmiş toplumlardaki bireyler ise, daha çok fizyolojik ve güvenlik gibi alt kademelerde yer alan gereksinimleri karşılamaya çalışmaktadır. Bu yaklaşıma göre, yaşam kalitesi, gereksinimlerin giderilme düzeyinin hiyerarşisi olarak tanımlanmakta ve toplum genelinde, gereksinimleri karşılama konusunda ne kadar yüksek doyuma ulaşırsa, o kadar yüksek yaşam kalitesi elde edilmektedir.

1970'li yıllardan itibaren yaşam koşullarının analizinde sosyal göstergelerin yoğun biçimde kullanılmaya başlamasıyla "Yaşam kalitesi" kavramı gündeme gelmiştir.

Yaşam kalitesi kavramı, modern hayatın gelişimi ve toplumların çağdaşlaşmasıyla birlikte gündeme gelen ve gelişen bir kavramdır. Bu kapsamda yapılan araştırmalara göre teknolojiye gelişmeler ve gelir seviyesindeki yükselmeyle birlikte, ekonomik anlamdaki zenginliğin yaşam kalitesinin tek başına bir göstergesi olmadığını; mekansal, sosyal ve hatta politik faktörlerin de bireylerin yaşam kalitesinde etkili olduğu belirtilmektedir.

Günümüzde yaşam kalitesi tüketim kültürünü artırmak özendirme amacıyla kapitalist eğilimlerle gelir, servet ve gayrimenkul sahibi olma gibi maddi kaynakların ve yüksek tüketim harcamalarını özendiren bir araç, siyasi arenada mekanın fiziksel oluşumunda kurulan yeni donatı elamanlarının fazlalığı olarak anlatılan bir kavram olmuştur.

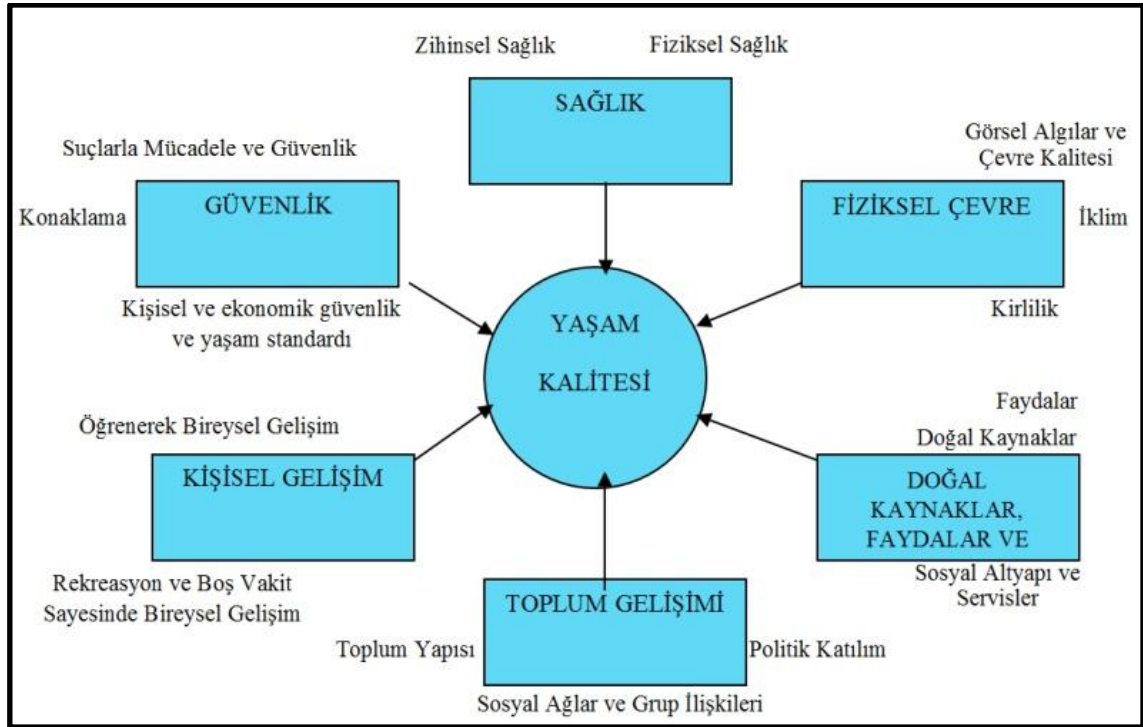
Çok boyutlu ve henüz tam olarak biçimlendirilmemiş bir kavram olan yaşam kalitesinin önemi birçok yazar, bilim adamı ve uygulamacı tarafından vurgulanmakla birlikte tanımına ilişkin farklı yorumlar bulunmaktadır. Kavramın tanımının yaşamdaki birçok boyutu içermesi gerekliliği konusunda fikir birliği olmasıyla birlikte, bu boyutların hangilerinin olmasının gerekliliği halen tartışılmaktadır. Yaşam kalitesi kavramı farklı amaçlar için çok sayıda farklı alanda sıkça kullanılmasına rağmen anlamı ve içeriği üzerine evrensel düzeyde tam bir uzlaşma sağlandığı söylenemez. Böylesi geniş bir kavramın tanımını elde etmek için her disiplinde yaşam kalitesi tanımına ayrı ayrı bakılmasından öte yapılmış olan belli genel tanımlar ile tez araştırmasını yönlendirebilecek tanımlamalar ve planlama alanında konunun ele alınması ile kavramın tanımında belli sınırlar oluşturulmuştur.

Bu kapsamda yaşam kalitesi en geniş tanımıyla birey ve toplum açısından genel durumunu ifade eder.

Geray ise yaşam kalitesini dar ve geniş olmak üzere iki tanımlamayla açıklamıştır. Dar anlamıyla yaşam kalitesi bireyin sağlıklı ortamda yaşayabilme, beslenme, korunma ve barınma gereksinimlerini karşılayabilme durumunu ifade ederken geniş anlamıyla ise insanın bedensel ve tinsel gereksinimleri ile yaşamış olduğu topluma ve çevreye katkıda bulunabilme durumunu ifade eder (Geray 1998, s.326).

Van Kamp ve arkadaşları, yaşam kalitesi kavramını, çevrenin ölçülebilir mekânsal, fiziksel ve sosyal bileşenleri ve bu bileşenlerin algılanma biçimlerini bir arada ele alan ve buna göre bireylerin algılama biçimlerinin sadece objektif özellikleri ile değil aynı zamanda bireysel etkilerin de değerlendirildiği bir yaklaşımla ele almaktadırlar. Kamp ve arkadaşları yaşam kalitesi üzerine yapmış oldukları çalışmada yaşam kalitesinin bileşenlerinin sınıflandırıldığı şekilsel bir tanımlama yapmışlardır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2: Yaşam kalitesinin bileşenleri (Van Kamp ve ark.)

Kaynak: Kabadayı H., 2006. Yaşam Kalitesi ve Kullanıcı Memnuniyetinin Kentsel Tasarımdaki Etkisine Çok Boyutlu Yaklaşım, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. s.10.

Bu tanımlamaya göre toplum ve onu oluşturan bireylerin yaşam kalitesinin belirlenmesindeki bileşenler gruplandırılarak tanımlanmıştır.

Bunun dışında uluslararası düzeyde yaşam kalitesi üzerine çalışmalar yapmış örgüt, kurum ve kuruluşlarında kavram üzerinde tanımlamaları mevcuttur. Bu tanımlamalar kurumların

kuruluş amaçları ve yürüttükleri genel çalışmalar çerçevesinde şekillenmiş olsa da evrensel bir tanımın oluşturulmasına etken rol oynamaktadırlar.

Yaşam kalitesine yönelik çalışmalar uluslararası kurum, kuruluş ve örgütler tarafından da yapılmış kuruluş amaç ve çalışma alanları doğrultusunda yaşam kalitesinin tanımlanmasına yardımcı olmuşlardır.

Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre yaşam kalitesi tanımlamasında, bireylerin ait oldukları kültürel yapı ve değerler sistemi dikkate alınmış ve bu bağlamda hayat içerisindeki durum, algılama ve değerlendirme biçimi şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlama bireysel beklentiler, hedefler, yaşam standartları ve hayata ilişkin kaygıları ile ilişkili olarak şekillenmektedir. Buna göre, yaşam kalitesinin tanımı bireyin fiziksel sağlığı, psikolojik durumu, özgürlük seviyesi, sosyal ilişkileri ve yaşadığı çevrenin başlıca özellikleriyle etkileşimleri gibi bir çok etkenle gerçekleşen ilişkilerden oluşan, karmaşık ve geniş bir kavramdır.²

Sürdürülebilirlik kavramına yönelik yaşam kalitesi kavramının temellerini oluşturan çalışmalarıyla öne çıkan Birleşmiş Milletler' in 2009 sözlüğünde yaşam kalitesi; gelir ve üretimin niceliksel ölçümünden ziyade sosyal göstergeler ile insanların mutluluğunu ölçen bir kavram olarak tanımlanmıştır.

Dünya Bankası yaşam kalitesini insanların genel iyi olma durumu olarak tanımlamıştır.

Avrupa Birliği bünyesinde araştırmalar yapan Eurofound (2004) yaşam kalitesi seviyesini ölçmek için çalışmalar yapmış ve anketler hazırlamış ve yaşam kalitesini toplumsal yaşamı konu alan ve toplum içindeki genel iyi olma hali olarak betimlemiştir

Çevre ve Orman Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yapılan Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planında (UÇEP) yaşam kalitesi; bedensel, ruhsal, zihinsel ve kültürel gelişme üzerinde olumlu etkileri olan etmenlerin niteliği ve niceliği ile bu etmenlerden yararlanma biçimi ve düzeyi olarak tanımlanmaktadır. Eylem Planının biçimlendirilmesinde yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, çevre bilinç ve duyarlılığının geliştirilmesi, çevre yönetiminin iyileştirilmesi, sürdürülebilir nitelikte bir ekonomik,

² Marans R., Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi. Mimarlık Dergisi, [online] Haziran 2007, (335), <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1326> [Erişim tarihi 10 Ekim 2013].

toplumsal ve kültürel gelişme sağlanması hedef olarak belirlenmiştir (Çevre ve Orman Bakanlığı, <http://www2.cevreorman.gov.tr/Ucep.html>).

Dolayısıyla belli alanlarda yapılan araştırma ve çalışmaları belli başlıklar altında toplarsak yaşam kalitesi odaklı alınan kararlar açısından belli uzlaşımlara rastlamak ve kentsel dönüşüm ve kimlik çerçevesinde bazı çıkarımlar yapmak mümkündür.

- a) Yaşam kalitesi çok boyutlu, yaşamın her alanını kapsayan geniş bir kavramdır.
- b) Yaşam kalitesi algısı birey, kültür ve toplumlar açısından farklılık arz etmektedir.
- c) Teknolojik seviye ve maddi zenginlik tek başına yaşam kalitesinin göstergesi değil, mekansal, sosyal ve siyasi nedenlerde bireylerin yaşam kalitesi algısında etkilidir.
- d) Yaşama ait bütün çevrelerin (sosyal, fiziksel, psikolojik, ekonomik...)ayrı ayrı kalitelerinin birbiriyle etkileşiminden ortaya çıkan bir kavramdır.
- e) Yaşam kalitesine planlama anlamında bakıldığında ise bireylerin gereksinimi olan hizmetlerin arz ve talebi arasındaki oran olarak ele alınmakta, yerleşim alanının sunduğu olanak ve fırsatlardan bireyin gereksinimleri oranında yararlanması, ve sosyo-kültürel, sportif ve rekreatif etkinliklere katılabilesidir (Geray 1998, s.326)

3.3 KENTSEL YAŞAM KALİTESİ

Literatüre bakıldığında kentsel yaşam kalitesi ile ilgili birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Kentsel yaşam kalitesi; toplum, ekonomi ve çevre ekseninde, yaşam kalitesi ve çevre kalitesinin karşılıklı etkileşiminde gerçekleşen objektif ve sübjektif değerlendirme ölçütleri ile açıklanmaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin sübjektif bileşenleri algıya dayalı esenlik, sağlık, güvenlik, huzur gibi değerler iken, objektif bileşenleri ise yapılı çevre, doğal çevre, ekonomik ve sosyal fonksiyon alanları gibi somut değerlerdir. (Emür ve Onsekiz 2007, s.367)

Geray kentsel yaşam kalitesini yaşam kalitesinde olduğu gibi dar ve geniş olarak ikiye ayırarak tanımlamalar getirmiştir. Kentsel yaşam kalitesi dar anlamda toplumsal, ekonomik ve mekansal öğeler açısından şehir statüsündeki alanlarda konut, ulaşım, kentsel altyapı, hava kirliliği, çevre temizliği ve güvenlik gibi olanakların kurum ve kuruluşlarca belirlenen standartları sağlaması ya da bu standartların üzerine çıkma durumu iken geniş anlamıyla toplumsal, kültürel ve siyasal öge ve süreçlerini

içermektedir. Burada dikkat edilmesi gereken konu belli hizmetlerin belli standartlarda verilmesinin yanında sunulan hizmetlerin tük kent sakinlerinin eşit, dengeli ve gereksinimleri oranında yararlanılması, bununla birlikte kente ilişkin karar alma süreçlerine katılma imkanlarının da sağlanmasıdır (Geray 1998, s.327).

Sapancalı ise kentsel yaşam kalitesini yaşam kalitesinin kent planlamacıları gözüyle ele alınması çerçevesinde değerlendirilmiş ve Geray'ın tanımındaki kentte yaşayan bireylerin gereksinimi olan hizmetlerin ve tüm koşulların arz ve talep arasındaki oranı karışık bir göstergeler dizini olarak çevresel kirlilik, doğal çevre nitelikleri, yeşil alan kullanımları gibi açık ve kapalı mekan standartları, gelir seviyesi, işsizlik oranı, suç oranı gibi yurttaşların refahı ve eğitim, eğlence ve halk sağlığı, toplu taşıma , belediye hizmetleri, iyi yönetim gibi hizmet eşitliği ve çeşitliliği şeklinde gruplara ayırarak tanımlamıştır (Sapancalı 2009 s. 16).

Yapılan tanımlamalar kapsamında yapılanmış çevrenin, kentsel donatı ve servislerin de yaşam kalitesine katkıları vardır. Şehir planlama disiplini içerisinde yaşam kalitesinin belirlenmesinde öne çıkan bu katkı kentlilerin yapılaşmış çevreden hoşnutlukları ile sıkı bir ilişki içerindedir. Ancak kentsel yaşam kalitesine etki eden bileşenler daha geniş kapsamlıdır. Her ne kadar yaşam kalitesine yönelik yapılan her çalışma kalitenin belirlenmesinde farklı başlıklardan oluşsa da ana başlıklar halinde değerlendirmek mümkündür.

Literatürde kentsel yaşam kalitesini üç bileşen olarak açıklayan görüşler de mevcuttur. Bu görüşe göre kentsel yaşam kalitesi fiziksel çevre, sosyal çevre ve ekonomik çevre bileşenlerden oluşmaktadır. Yeşil alan varlığı, erişilebilirlik imkanları, altyapı, belediye hizmetleri, sosyal aktiviteler, doğal ve tarihi değerlerin koruma altına alınması, planlı şehirleşme, konut kalitesi gibi alanlar fiziksel çevre kategorisinde değerlendirilmektedir. Sosyal çevre bileşeninde başta eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim olmak üzere, güvenlik, örgütlülük ve yerel bağlılık gibi faktörler dikkate alınırken; ekonomik çevre ise yaşam maliyeti, satın alma gücü ve ekonomik durumu gösteren değişkenleri içermektedir.

Kentsel yaşam kalitesinin tanımının ve bileşenlerinin geniş kapsamlı değerlendirilerek çıkarımlarda bulunmak, planlama kararlarında girdi olarak kullanmak adına büyük

önem taşımaktadır. Bu çıkarımların yapılabilmesi için kavramın zaman içerisinde nasıl şekillendiğinin anlaşılması gerekmektedir. Özellikle planlı dönem başta olmak üzere kentsel dönüşümün benimsendiği 1970 ve sonrası kavramın gelişimi önemlidir.

Aynı zamanda kentsel yaşam kalitesi, kent içerisinde nüfus yoğunluğunun dağılımı hatta kente yeni nüfus grupları çekmede büyük bir rol oynamaktadır. Pek çok yerel yönetim basın yayın organlarını kullanarak şehrin doğal güzellikleri, sosyo kültürel çeşitlilikleri ve fiziksel yapı özellikleriyle kentlerini tanıtmakta, kaliteli bir yaşamın markalaştırılmasıyla ekonomik anlamda girdi üretmeye çalışılmaktadır. Kaliteli kentin temelinde kaliteli kent planlama yer almaktadır. Kentsel yaşam kalitesi, kullanıcı tercih ve isteklerini göz önünde tutarak, kent ve bölge plancılarına planlama aşamasında yol gösterici olduğu görülmektedir.

Planlama boyutunda, yaşam kalitesi konusunda önemli bir konu da firmaların yer seçim kararlarıyla ilgilidir. Kentsel alanda yer seçen firmaların kararları incelendiğinde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de alan tercihinde yaşam kalitesinin de rol oynadığı belirlenmiştir. Böylece küreselleşen dünya da, kentler arası yarışta, kentin ya da yerleşimin gelirlerini arttırmak, yeni iş sahaları yaratmak, yoksulluğu azaltmak ve turist çekmek için yaşam kalitesi öne çıkan bir araç olmaktadır.

3.3.1 Kentsel Yaşam Kalitesi Araştırmalarının Gelişim Süreci

Yaşam kalitesi araştırmalarının 1960'lı yılların ortası ile 1970'li yılların başında Sosyal Göstergeler Hareketi içerisinde doğduğu ve geliştiği konusunda ortak bir görüş hakimdir. Ancak bundan önceki dönemde de yaşam kalitesine ilişkin çalışmalara rastlanmaktadır.

Daha öncesinde yaşam kalitesinin yükseltilmesi için yapılan çalışmalar, teknolojik gelişmeler alt yapı çalışmaları, genel sağlık durumunun iyileştirilmesine yönelik çalışmalar, ve genel olarak halkın düzen ve refahı için konulan kanun ve yasalar gibi dolaylı çalışmalar şeklinde olsa da yaşam kalitesi araştırmalarına yönelik doğrudan çalışmalar 1920'lere dayanmaktadır.

Yirminci yüzyılın başında İtalyan istatistikçi ve kriminoloji uzmanı Alfredo Nicefero 1921 yılında yazmış olduğu kitabında, zaman ve mekân bağlamında sosyal süreçler ile medenileşme düzeyi ve derecesinin izlenmesi ve ölçülmesi amacıyla ilk defa geniş ölçekte yaşam koşullarının niceliksel göstergelerinin tanımlamaya çalışmıştır (Noll 2002, ss.153-155).

1929 yılında İngiliz ekonomist Arthur Cecil Pigou, ulusal gelirin ekonomik refahın temel ölçütü olduğunu belirtmiş, çok geniş anlamda toplumsal refahı oluşturan önemli ölçütün ekonomik refah olduğunu öne sürmüştür. Pigou toplum refahının yükseltilmesi için geliri düşük nüfusun ve dezavantajlıların yaşam koşullarının yükseltilmesi gerekliliğini savunmuş ve bu kapsamda yönetimlerin uygulayacağı politikalar hakkında çalışmalar yürütmüştür(Sirgy 2006, s.379). Pigou'nun ekonomik refahla toplum refahı tanımlamaları ülke gelişmişliği ile ilgili günümüzde de bazı çalışmalarda kabaca kullanılmaktadır.

Bu çalışmaların yanısıra 1930 yıllara kadar olan 40 yıllık süreçte Güzel Kent akımı, Camillo Sitte akımı, Endüstri Kent akımı gibi bir çok akım kentin makro formunun şekillenmesinde etkili olduğu gibi yaşamda kalite anlayışı üzerinde de etki bırakmıştır.

1933 yılında W.F. Ogburn tarafından hazırlanan ve Sosyal Eğilimler Komitesi tarafından basılan “Amerika Birleşik Devletlerinde Güncel Sosyal Eğilimler” isimli rapor sosyal göstergelerin oluşturulması ve bu bağlamda yaşam kalitesinin izlenmesi anlamında ilk çalışmalardan biridir (Noll 2002, ss.151-152).

Yine aynı yıl Atina’da Milletler Arası Modern Mimari Kongresi (CIAM) yapılmıştır. Bu kongrede ekolojik bir yaklaşımla yaşanabilirliğin planlamada göz önüne alınması gerekenler olarak belirlenmesinin yanında boş zamanların değerlendirilmesi, çalışma, gidiş geliş imkanları gibi yaşam kalitesine doğrudan konu olan kavramlar ele alınmıştır (Yavuzçehre ve Torlak 2006, s.188).

Savaş yıllarında bir çok alanda meydana gelen olumsuzluklarla ülkeler etkilenmiştir. Yaşam kalitesi çalışmalarındaki bu azalma bireyler ve meydana getirdikleri toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda kısıtlamalarla iç içe olduklarının da göstergesi olarak kabul edilebilir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yeniden yapılanma sürecinde

daha iyi yaşam standartlarının oluşturulmasına yönelik girişimlerle yaşam kalitesi araştırmaları önem kazanmıştır.

1950'lerin başında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Ulusal Hedefler için oluşturulan Eisenhower Komisyonu yaşam kalitesinin ölçümü ve farklı çevresel ve sosyal etkenlerin ortaya çıkardığı sonuçlar üzerinde çalışmalar yapmaya başlamıştır. 1960'ların ortasında hazırlanan raporda yaşam kalitesine sıkça vurgu yapılmıştır. Sosyal politikaların planlanması ve uygulanmasına biçim vermek amacıyla sosyal süreçlerin düzenli olarak raporlanması, sosyal göstergeler hareketinin yani yaşam kalitesi analizlerinin başlangıcı olmuştur (Walker and Maesen 2004, ss.31-32).

19.yüzyılın ikinci yarısında ekonomi ile refah ve memnuniyet arasında anlamlı, açık ve doğrudan bir ilişki olmadığı ortaya konmuştur. 1960'ların başında çok sayıda ekonomik ve sosyal problemin ortaya çıkışı ile ekonomik kalkınmanın sosyal refah ve memnuniyetin gelişmesini sağlayamadığı fikri kabul görmüş ve sosyal refah ve memnuniyetin ölçülmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Hankiss 1981, aktaran: Gürel 2009, s. 36).

1960'lı yıllarda, analitik yaklaşımların, veri toplama ve ölçme yöntemlerinin gelişmesiyle birlikte ABD'de Sosyal Göstergeler Hareketi, merkezi ve yerel yönetimlerin ve hatta özel sektörün desteğini alan bir araştırma alanı olarak hızla gelişmiştir. Johansson'un 1973 tarihli "İsveç'te Yaşam Düzeyi" ve Campbell ve diğerslerinin 1971 tarihli "Amerika'da Yaşam Kalitesi Projesi" sosyal göstergeler bağlamında hazırlanan ilk çalışmalardandır. Çalışmalarda ele alınan göstergeler iki farklı yaklaşımı İskandinav yaklaşımı ve Amerikan yaklaşımını yansıtmaktadır. İskandinav yaklaşımı, objektif ve betimleyici göstergeleri kullanarak kaynaklar kavramına odaklanmakta ve dışsal koşulları ele almaktadır. Amerikan yaklaşımı, toplumların ihtiyaçlarının en iyi bireyler tarafından dile getirilebileceğinden yola çıkarak ihtiyaçlar perspektifi üzerinden içsel koşullara odaklanmakta ve subjektif göstergeleri incelemektedir. (Koramaz, 2010, s.8)

1976 yılında Ben-Chien Liu Amerika'da metropolitan alanlarda yaşam kalitesi göstergeleri (Quality Of Life Indicators in Metropolitan Areas) adlı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma ile Amerika Birleşik Devletlerinin 243 metropolitan

alanında 1970'teki oranıyla nüfusun yüzde70'ini kapsayan çalışması yaşam kalitesi çalışması açısından ilk ve önemli çalışmalardan biridir. Bu çalışmada 123 nesnel gösterge kullanılarak yaşam kalitesi bileşenlerini ekonomik, politik, çevre, sağlık, eğitim ve sosyal alanlara ayrılmıştır (Türksever 2000, ss. 25-26).

1979 yılında ABD'de "Overseas Development Council" için M. David Morris tarafından refahın ölçümünde kullanılan kişi başına Gayri Safi Milli Hâsılaya (GSMH) alternatif olarak yeni bir endeks geliştirilmiştir. Fiziksel Yaşam Kalitesi Endeksi (PQLI) olarak bilinen bu endeks özellikle az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk ve yaşam koşullarını araştırmak için kullanılmıştır. PQLI endeksi okuma-yazma oranı, bebek ölüm oranı ve bir yaşında ortalama yaşam beklentisi göstergelerini eşit ağırlıklandırarak ülkelerin yaşam kalitesini ölçmüştür (Sapançalı 2009, s. 43)

Yaşam kalitesi araştırmaları 1980'li yıllardan itibaren başka ülkeler tarafından da yapılmaya başlanmıştır. Avrupa'daki kentsel yerleşimler ile İngiltere'deki kentsel yerleşimler, işsizlik ve göç oranları gibi faktörlere bakılmasına yönelik çalışmalar yürütülmüştür (Türksever 2000, s. 26). Bununla birlikte yaşam kalitesi araştırmaları hızlı bir şekilde Birleşmiş Milletler (BM), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) başta olmak üzere uluslararası örgütlerin gündemine girmiştir.

Sosyal göstergeler hareketi ilk olarak ABD'de ortaya çıkmış olsa da hızlı bir şekilde diğer ülkelerin özellikle Birleşmiş Milletler (BM), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere uluslararası örgütlerin gündemine girmiştir.

BM'nin sosyal göstergelere ilişkin ilk çalışması 1970'li yılların başında hazırlanmıştır. BM Sosyal Kalkınma Araştırma Enstitüsü için hazırlanan çalışma, 1964-1969 yıllarını kapsayan toplumsal refahın bir bileşeni olarak yaşam düzeyinin ölçülmesinin geliştirilmesine yöneliktir.

Yaşam kalitesi ölçümünde en çok bilinen çalışma 1990 yılından itibaren BM Kalkınma Programı (UNDP) tarafından her yıl yayınlanan İnsani Gelişme Raporları ile birlikte açıklanan İnsani Gelişme Endeksleri'dir. İnsani Gelişme Endeksi hesaplama

yönteminde refah endeksi, eğitim endeksi ve sağlık endeksi olmak üzere üç ölçüt kullanılmaktadır. İnsani Gelişme Raporları tüm dünya ülkelerindeki sosyal gelişmeyi sistematik olarak ölçmekte, belirlediği göstergelere ve geliştirdiği endekse dayanarak ülkeleri insani gelişmişlik düzeyine göre sıralamaktadır.

1991 yılında DSÖ “World Health Organization-Quality of Life” (WHOQOL) projesi girişimini başlatmıştır. Bu kapsamda yapılan anketlerle öznel iyilik halini ölçülmekte ve kültürler arası karşılaştırmalar yapılmaktadır.

1973 yılından itibaren Avrupa Birliğinde (AB) Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulan Eurobarometer isimli girişim tarafından kamuoyu yoklamaları ve anketler yapılarak üye ve aday ülkelerdeki yaşam koşulları izlenmekte, analiz edilmektedir.

AB'nin resmi istatistik kurumu olan Eurostat tarafından düzenli olarak “Avrupa’da Yaşam Koşulları” raporuyla nüfus, hane halkı, eğitim, işgücü piyasası, kazanç, gelir, sosyal koruma, tüketim, sağlık, sosyal katılım ve suça ilişkin temel göstergeler sunulmaktadır. Eurostat ve Avrupa Komisyonu tarafından “Avrupa Birliğinde Sosyal Durum” isimli çalışmada da işgücü piyasası, eğitim, sağlık, konut, ulaşım, aile yaşamı, suç ve güvenlik gibi konuları içermektedir.

2003, 2007 ve 2012 yıllarında Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı (Eurofound) tarafından Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi yapılmıştır. Anket Avrupalı vatandaşların hayatlarına dair objektif koşulları ve genel olarak yaşamları hakkında ne hissettiklerini gösteren öznel koşulları incelemektedir. Objektif koşullara ilişkin göstergeler ekonomik koşullar, barınma koşulları ve yerel çevre, istihdam, eğitim ve nitelik, hane halkı yapısı ve aile ilişkileri, iş-yaşam dengesi, sağlık ve sağlığın korunmasıdır. Öznel koşullar ilişkin göstergeler ise öznel iyilik hali ve toplumsal kalite algılaması olarak belirlenmiştir. Anketin düzenli olarak yapılması, insanların yaşam kalitesindeki ana eğilimlerin zaman içinde takip edilmesini mümkün kılmıştır.

Türkiye’de yaşam kalitesini ölçmeye yönelik çalışmalar 2000’li yıllara kadar oldukça sınırlı olmakla birlikte, TÜİK ve DPT gibi bazı devlet kurumlarınca yürütülen çalışmalar bulunmaktadır. 1960 yılında ülke kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmasını ve kalkınmanın hızlandırılmasını sağlamak, ekonomik, sosyal ve kültürel

kalkınmayı planlı bir şekilde yürütmek, uzun süreli kalkınma planları ile yıllık programlar hazırlamak ve bunların uygulanmasını takip etmek amacıyla Başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. 1965 yılında DPT tarafından “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması” yapılmıştır. 1970’li yıllarda gelişmenin felsefesinde yaşanan değişim önemli ölçüde “gelişme”yi ölçen göstergelere de yansımaya başlamıştır. Ancak Türkiye’de göstergelere ilişkin ayrıntılı çalışmalar 1990’lı yıllarda yapılmaya başlanmıştır. 1998 yılında DPT göstergelere ilişkin “Various Indicators Related to Provinces and Regions in Turkey” isimli bir kitap yayımlamıştır (Yavuzçehre ve Torlak 2006).

Türkiye’nin resmi veri toplama kurumu olan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 1998 yılında her il için “Ekonomik ve Sosyal Göstergeler” isimli çalışmaları yayınlamaya başlamıştır.

TÜİK tarafından 2003 yılından itibaren düzenli olarak kişinin genel mutluluk algılamasını, temel yaşam alanlarındaki (sağlık ve sosyal güvenlik, örgün eğitim, çalışma hayatı, gelir, kişisel güvenlik ve adalet hizmetleri, kişisel gelişim ve kişisel destek ağları) genel memnuniyetini ölçmek ve bu memnuniyet düzeyinin zaman içindeki değişimini takip etmek amacıyla “Yaşam Memnuniyeti Araştırması” yapılmaktadır.

Avrupa Birliği uyum çalışmaları kapsamında, TÜİK tarafından 2006 yılından itibaren Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması yapılarak Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırılabilir gelir dağılımı, göreceli yoksulluk, yaşam koşulları ve sosyal dışlanma konularında veri üretilmektedir.

3.3.2 Kentsel Yaşam Kalitesinin Planlama Disiplinindeki Yeri

3.3.2.1 Kalkınma planları

Türkiye’nin sosyo-ekonomik anlamda genel politikalarının belirlendiği, gelişim stratejilerinin üretildiği kalkınma planları 1963 yılından günümüze genel itibari ile beşer yıllık süreler itibariyle hazırlanmaktadır.

1960 öncesi hazırlan planlar devletçi ve kısmi ölçekte iken 1963 sonrası bütüncül bir hal almıştır. 1960 sonrası kalkınma planları kısaca; 1960-1980 planları: karma ekonomi 1980-2000 planları: liberal, stratejik olarak nitelendirilebilir. 1980 öncesinde sanayileşmede ithalat ikamesi politikalarına yer verilirken 1980 sonrası ise planlarına ‘açık ekonomiye geçiş’ yönlendirici olmuştur.

2000’li yıllara kadar kalkınma planlarındaki yaklaşım sanayileşmenin artırılması, mevcut sosyo ekonomik potansiyelin maksimum kullanılması ile gelir seviyesinin artırılması yönündedir. Devam eden süreçte kamunun ekonomiye müdahalesi düşürülmüş, konut ve alt yapı çalışmaları ile yabancı sermaye girişi ve bölgesel eksikliklerin giderilmesi hedeflenmiştir. Sosyal politikalar VI. Kalkınma planı ile önem kazanmış ve sonrasında çağın değişen ekonomik ve sosyal gereksinimleri çevresinde gelişim hedeflenmiştir.

Küresel ölçekte rekabetçi politikaların üretildiği, gelir dağılımındaki eksikliklerin azaltılması ve yapısal kurumsal düzenlemenin yapıldığı 2000 sonrası planlarda Yaşam kalitesi bağlamında kavram ilk olarak VIII. Beş Yıllık Kalkınma planına konu edilmiştir.

3.3.2.1.1 Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesinde kırsal kalkınma politikalarına, bireysel sağlık hizmetlerine, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesine, tüketicinin korunması politikalarına, bölgesel gelişme politikalarına, kentsel ve kırsal altyapının geliştirilmesine değinilmektedir.

Planın, Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Amaçları ve Stratejisi (2001–2023) bölümünde “Uzun vadeli temel amacımız; temel değerlerimizi ve kimliğimizi koruyarak, bilgi toplumuna geçişin sağlanması ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesidir” denilmektedir (VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2005, s. 213)

Planın Temel Amaç, İlke ve Politikaları (2001–2005) başlıklı üçüncü bölümde de, “VIII. Plan dönemi, toplumun yaşam kalitesinin yükseldiği, kesintisiz ve istikrarlı büyüme sürecine girildiği, Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki temel dönüşümlerin

gerçekleştirildiği, dünya ile bütünleşmenin sağlandığı ve ülkemizin dünya da ve bölgesinde daha güçlü, etkili ve saygın yer edindiği bir dönem olacaktır.” denilmektedir.

Yerleşme alanları ile ilgili olarak “Yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacı doğrultusunda kentsel ve kırsal altyapı yeni ve bütüncül bir yaklaşımla geliştirilecek, kentlerin karakteristik kültür dokuları korunacaktır.” ifadeleri kullanılmaktadır.

3.3.2.1.2 Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı (2007-2013)

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesinde Kalkınma sürecine, AB üyelik sürecine, eğitim ve sağlık altyapısının iyileştirilmesine, sosyal yardım (engelli aylıkları, yaşlı aylıkları, eğitim yardımları, yoksul kesime yönelik yardımlar vb.) politikalarına, sağlık ve teknolojik araştırmalarının desteklenmesine, ulaşılabilirliğe değinilmektedir. Özellikle AB üyelik sürecine ilişkin olarak “Üyelik süreci, ülkemizin ekonomik, sosyal ve siyasi yaşamında köklü dönüşümlere yol açarken, demokrasi, hukuk devleti, insan hakları, sağlık, gıda güvenliği, tüketici hakları, rekabet kuralları, kurumsal iyileşme ve çevrenin korunması gibi bir çok alanda AB norm ve standartlarına ulaşılması, halkımızın yaşam kalitesini yükseltecektir.” ifadeleri kullanılmaktadır (IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007).

3.3.2.1.3 Onuncu beş yıllık kalkınma planı (2014-2018)

Onuncu Kalkınma Planı da kendisinden önceki iki kalkınma planı gibi yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik hedefler belirlenmiştir. Yaşam kalitesine planın, halkın yaşam kalitesi ile ilişkili sağlık, sosyal koruma, üretken ve dinamik nüfus yapısı, yaşanabilir mekanlar, sürdürülebilir çevre, mekansal gelişme-planlama, kentsel dönüşüm, çevrenin korunması konularında değinilmektedir.

Planın amacı “Uzun vadeli kalkınma amacımız, yeniden şekillenmekte olan dünya da milletimizin temel değerlerini ve beklentilerini esas alarak gerçekleştirilecek yapısal dönüşümlerle ülkemizin uluslararası konumunu yükseltmek ve halkımızın refahını artırmaktır.” şeklinde tanımlanmaktadır (X. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2013).

Kentsel yaşam kalitesine ilişkin bir çok hükmün yer aldığı Onuncu Kalkınma Planında yerleşimlerde temel yaşam kalitesi standartları oluşturulması, düşük gelirli bölge ve şehirler başta olmak üzere ulaştırma, lojistik ve iletişim altyapısı iyileştirilmesi piyasalara ve kamu hizmetlerine erişim kolaylaştırılacağı, şehirlerde afet riski taşıyan, altyapı darboğazı yaşayan, eski değerini ve işlevini kaybeden, mekân kalitesi düşük bölgeleri sosyal, ekonomik, çevresel ve estetik boyutlar dikkate alınarak yenilenmesine değinilmiş, kentsel refahın, yapı ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedef olarak belirlenmiştir (X. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2013).

Plan içerisindeki Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre başlıklı bölümün kentsel dönüşüm alt başlığında yer alan afet riski taşıyan alanlar başta olmak üzere üretim ve ortak kullanım alanlarında yüksek fayda ve değer üreten, büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayan, mekân ve yaşam kalitesini yaygın şekilde artıran dönüşüm projelerine öncelik verileceği tanımlamasıyla özellikle kentlerde yakın gelecekte yeniden yapılanmayla yaşam kalitesinin yükseltileceği anlaşılmaktadır. Sürdürülebilir şehirler yaklaşımına uygun olarak şehirlerde atık ve emisyon azaltma, enerji, su ve kaynak verimliliği, geri kazanım, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi, çevre dostu malzeme kullanımı gibi uygulamalarla çevre duyarlılığı ve yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmektedir (X. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2013).

Planda 2023 hedeflerine ve Onuncu Kalkınma Planının amaçlarına ulaşılabilmesi amacıyla “Öncelikli Dönüşüm Programları” tasarlanmıştır. ‘Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programı’ ile şehirlerimizin ekonomik, sosyal ve fiziki dezavantajlarını azaltarak rekabet gücünü ve yaşam kalitesini artırmak amaçlanmıştır (X. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2013).

Özellikle VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planından sonra kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik kalkınma planlarında bir çok hedef belirlenmiştir. Genel itibari ile kalkınma planları yaşam kalitesinin yükseltilmesi terminolojisini kullanamasa bile metodoloji ve sonuç bakımından temelinde yaşam kalitesinin yükseltilmesi yer almaktadır.

3.3.2.2 Yaşam kalitesi kavramının imar mevzuatındaki yeri

3.3.2.2.1 3194 Sayılı İmar Kanunu

Ülkemizde fiziksel mekanın şekillenmesinde genel yasal belirleyici 3194 sayılı İmar Kanunudur. Yerleşmelerin oluşumu ve şekillenmesinde büyük öneme sahip bu kanunun birçok düzenlemesi ile yaşam kalitesi artmakta ya da kötü uygulamaları ile kalite azalmaktadır.

Kanununun 1. Maddesinde “Bu Kanun, yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla düzenlendiği belirtilmiştir (3194 sayılı İmar Kanunu).

Planlı bir gelişmenin gerçekleştirilmesi, planlamada bir hiyerarşinin sağlanabilmesi, üretilen politika ve projelerin bir bütünlük içerisinde şehre hizmet sunabilmesi hedefi doğrultusunda yaşam kalitesinin yükseltilmesi dolaylı bir amaç olarak kabul edilebilir.

3194 sayılı kanunun diğer bir özelliği de herkes için uygun standartların oluşturulmasına yardım etmesidir. Kanunun Ek madde 1’de “Fiziksel çevrenin özürsüzler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur.” İfadeleri yer almaktadır.

3.3.2.2.2 Plan yapımına ait esaslara dair yönetmelik

Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmeliğin amacı; insan, toplum, çevre münasebetlerinde kişi ve aile mutluluğu ile toplum hayatını yakından etkileyen fiziksel çevreyi sağlıklı bir yapıya kavuşturmak, yatırımların yer seçimlerini ve gelişme eğilimlerini yönlendirmek ve toprağın korunma, kullanma dengesini en rasyonel biçimde belirlemek üzere hazırlanacak her tür ve ölçekteki planın ve bu planlar üzerinde yapılacak değişikliklerin hangi esaslar dahilinde yapılacağını belirlemektir” şeklinde ifade edilmiştir (Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik)

Ayrıca yönetmeliğin tanımlar kısmında imar planı: “Belde halkının sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılamayı, sağlıklı ve güvenli bir çevre oluşturmayı, yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen ve bu amaçla beldenin ekonomik, demografik, sosyal, kültürel,

tarihsel, fiziksel özelliklerine ilişkin araştırmalara ve verilere dayalı olarak hazırlanan, kentsel yerleşme ve gelişme eğilimlerini alternatif çözümler oluşturmak suretiyle belirleyen, arazi kullanımı, koruma, kısıtlama kararları, örgütlenme ve uygulama ilkelerini içeren pafta, rapor ve notlardan oluşan belge” olarak tanımlanmıştır. Yaşam kalitesinin artırılmasında uygulamaya yönelik hükümler taşıyan yönetmeliğin önemi kaliteli bir fiziksel çevrenin sahip olması gereken donatı alanlarına yönelik standartlar oluşturmuş olmasıdır. Bu minimum standartların büyüklükleri ve gereklilikleri yerel yönetimler ve akademik camiada tartışılmaktadır, ancak hedeflenen amaca ulaşılması noktasında da ülkemizin önemli planlama kararlarının bir bölümüdür.

3.3.2.3 Yaşam kalitesi kavramının İstanbul’un üst ölçekli planlarındaki yeri

İstanbul’un metropoliten ölçekte ilk nazım planı olan 1980 tarihli 1/50000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planı’nın amaç, hedef ve politikalarında yaşam koşulları, yaşam standardı ya da yaşam kalitesine ilişkin ifadeler bulunmamaktadır. Planın amacı “Metropoliten İstanbul’un ülke ve dünyaca bilinen öz değerlerini yitirmeden uluslararası düzeydeki öneminin ülke yararına artırılması bu arada, ülke kalkınmasına uyumlu olarak, metropolün büyüme ve gelişmesinde gerekli fonksiyon ve hizmetlerin yaratılmasıdır.” şeklinde tarif edilmiştir (1980 t.t. 1/50000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Plan raporu)

Yaşam kalitesi kavramı ilk olarak sonradan iptal edilen 1995 tarihli 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı’nda kullanılmıştır. Planın amacı “2010 yılına kadar olan süreçte İstanbul’un; evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, doğal özdeğerlerine sahip çıkılarak; tarihi kültürel kimliği ile özdeş bir dünya kenti statüsü kazandırmak üzere; ülke ve bölge kalkınması ile uyumlu büyümesi ve gelişmesi sağlanırken; dünya daki ekonomik gelişme sürecinde dünya metropoller kademelenmesi içinde yerini alarak; bölgesel fırsatları iyi kullanan ve bu yapılanmada öncü rol üstlenen tarih, kültür, bilim, sanat, siyaset, ticaret, hizmet, ağırlıklı bir metropoliten kent olarak koruma ve gelişme dengesinin kurulmasıdır.” şeklinde tanımlanmıştır. Plan Hedeflerinin 4. Maddesi “İstanbul Nazım Planı’nın; yaşam kalitesini yükseltmek yönünde mekansal stratejiler ortaya koyması, öngörülen dönem ve yapı içinde gerekli mekansal düzenlemeleri yapması, bu hedefe yönelik altyapı yatırımları için yatırımcı

kuruluşlara yol göstermesi ve bu planın gerçekleşmesi için gerekli kurumsal, idari, mali vb. önerileri geliştirmesi.” ve Planlama Genel İlkelerinin 12. Maddesinin “Metropolitan alan içinde yaşam standardını yükseltecek maksimum ve minimum yoğunluk değerleri belirlenmeli ve bu yönde sıhhiyeleştirmeler yapılması programlanmalıdır.” şeklinde belirlenmiştir (1995 t.t.li 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Plan raporu). 1995 tarihli 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Planı’nda yaşam kalitesi kavramı fiziksel mekanın kalitesinin yükseltilmesi bağlamında kullanılmış, sosyal anlamda yaşam kalitesinin yükseltilmesi hususuna değinilmemiştir.

Son olarak günümüzde meriyette olan 15.06.2009 onanlı 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı’nda yaşam kalitesi üzerinde kapsamlı bir şekilde durulmuştur. Plan raporunda öngörülen hedeflerin yanında sahada çalışmalar yapılmıştır.

Planın hazırlanma sürecine katkıda bulunmak üzere, İstanbul Metropolitan Planlama Merkezi (İMP)–BİMTAŞ bünyesinde ve kısmen İTÜ Araştırma Fonu Desteği kullanılarak, Bölen ve Türkoğlu’nun yürütücülüğünde Konut ve Yaşam Kalitesi Araştırma grubu oluşturulmuştur. “İstanbul’da Konut Alanlarında Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi” çalışması, İstanbul’da yaşayanların toplumsal ve çevresel koşulları nasıl değerlendirdiklerini ve bu koşullarla şekillenen davranışları belirleyerek, yaşam kalitesinin tüm İstanbul’a genellenebilecek biçimde değerlendirmesini yapmak üzere tasarlanmıştır. Araştırmanın üç temel amacı bulunmaktadır:

- a) İstanbul halkının, yaşam kalitesinin değişik boyutlarını nasıl değerlendirdiğinin belirlenmesi;
- b) Bu boyutların yaşam kalitesi kavramını hangi düzeyde açıkladığı analiz edilerek İstanbul’da yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde kullanılmak üzere göstergelerin belirlenmesi;
- c) Dünyadaki bazı kentlerde aynı amaçla yürütülen çalışmalarla uluslararası boyutta karşılaştırma imkanı sağlamak üzere veri tabanının oluşturulması.

Çalışma ile yerel yönetimler açısından önemli olan bireylerin beğeni ve eğilimleri, kamu hizmetlerine yönelik kullanımlar, ulaşım ilişkileri, bölgesel tesis kullanımları, güvenlik ve bunun gibi konularda dahil olmak üzere kent gelişiminin değerlendirilmesine kadar kentsel yaşam kalitesinin bazı bileşenlerine ilişkin tepki ve

davranış özelliklerinin ve bu özelliklerin birbirleriyle etkileşimlerinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

15.06.2009 onanlı 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı'nda yaşam kalitesi kavramı planın vizyonu, amacı, planlama ilkeleri, hedef ve stratejilerinde önemle vurgulanmıştır. Planın vizyonu “Çevresel, toplumsal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda özgün kültürel ve doğal kimliğini koruyarak gelişen, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip bilgi toplumuna dönüşen yaşam kalitesi yüksek bir İstanbul.” olarak tanımlanmıştır. Planın amacı “İstanbul'a; sahip olduğu tarihi, kültürel ve doğal kimlik değerleri ile özdeşleşen, kentin öncelikle kültür ve turizm alanlarındaki üstünlüklerini ön plana çıkartan, çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik ilkelerini mekana yansıtarak yaşam kalitesini yükselten, ekonomik yapısını bilim ve teknolojiye dayalı ticaret ve hizmet ağırlıklı bir ekonomiye dönüştüren, etkin ve katılımcı bir kent yönetimi/yönetişimi yapılandırmasında, kurumsal ve mekansal planlarını verimli bir araç olarak kullanan küresel ölçekte güçlenmiş bir kent statüsü kazandırmak.” olarak belirlenmiştir.

Planlama İlkelerinde yaşam kalitesi ile ilgili olarak “Estetik, işlevsel ve yapısal yaşam kalitesinin yükseltilmesi” ve “Kentsel hizmetlerin kent bütününde dengeli bir şekilde dağıtımını yapılarak, kentin sunduğu imkanlara erişimde adaletin sağlanması.” ifadelerine yer verilmiştir. Plan hedeflerinin 4. Maddesi “Yaşam Kalitesini Yükseltmek” ve bu hedefe ulaşmak için belirlenen ana stratejiler “Yerleşim Alanlarında Mekansal Kaliteyi Yükseltmek ve “ Çevre Kirliliğini Önlemek” olarak belirlenmiştir. 15.06.2009 onanlı 1/100.000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı'nda yaşam kalitesi kavramı çevresel, ekonomik ve toplumsal anlamda çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmaktadır.

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın uygulama adımları üç etaptan oluşmaktadır. Etaplar tanımlanırken “sürdürülebilirlik” ve “yaşam kalitesinin yükseltilmesi” odaklı iki öncelikli konu göz önünde bulundurulmuştur. Etaplama ile Plan'da öngörülen öncelikli müdahale alanları belirlenmiştir.

Bu çerçevede sürecin ilk etabı öncelikli müdahale alanları için olup, 10 yıl olarak belirlenmiştir. Planlama sürecinin ilk 10 yıllık etabı, “sürdürülebilirlik” ve “yaşam kalitesi” üzerinde yoğunlaşmaktadır. İstanbul'da yaşam kalitesinin yükseltilmesi

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nı şekillendiren temel öğelerden bir tanesidir.

3.3.2.4 AB müktesebatının üstlenilmesine yönelik ulusal programlar

Ülkemizdeki planlama sisteminde kalkınma planları, bölge planları ve çevre düzeni planları gibi üst ölçek planlarda belirlenen hedeflerin çoğu zaman uygulama ayakları eksik kalmaktadır. Üst ölçek plan kararları alt ölçekte karşılığını bulamayarak uygulama politikalarıyla desteklenmeyen raporlar içerisinde yer bulmuş kelimeler haline dönüşmektedir. Bu kapsamda yürütülen politikalarda ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel hedeflere ulaşılmasında sorunlar meydana gelmektedir. AB müktesebatının üstlenilmesine yönelik Ulusal Programlar bu eksikliklerin kapatılmasında önemli bir role sahiptir.

AB Müktesebatı, AB'yi kuran ve daha sonra değişikliğe uğrayan antlaşmaları, aday ülkelerin AB'ye katılırken imzaladıkları katılım antlaşmalarını, Konsey, Komisyon, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı gibi Topluluk organlarının çıkardıkları tüm mevzuatı ifade eden AB Hukuk sistemine verilen addır. Yaklaşık 120 bin sayfadan oluşmaktadır. Bu müktesebat, katılım müzakereleri fasılları çerçevesinde malların , işçilerin, sermayenin serbest dolaşımı, rekabet politikası, şirketler ve fikri mülkiyet hukuku, enerji, vergilendirme, ekonomik ve parasal politika, sosyal politika ve istihdam, işletmeler ve sanayi politikası, yargı ve temel haklar, adalet, özgürlük ve güvenlik, eğitim ve kültür, çevre, tüketicinin ve sağlığın korunması ,gümrük birliği gibi 35 başlık altında sınıflandırılmıştır.³

Avrupa Birliğine aday ülkeler için AB tarafından hazırlanan ve her bir aday ülkenin AB'ye katılım yönünde gelişme kaydetmesi gereken öncelikli alanların değerlendirildiği bir belge olan Katılım Ortaklığı Belgesi'ne (KOB) karşılık olarak bağlayıcı bir hüküm olmamakla beraber aday ülkelerin bir Ulusal Program (UP) hazırlamaları beklenir.

Ulusal programda Katılım Ortaklık Belgesinde yer alan genel ifadelerin Türkiye'de hangi kurumlar tarafından, hangi vadelere, nasıl bir kurumsal yapılanma çerçevesinde ve hangi mali kaynaklar kullanılarak yapılacağına detaylı olarak yer verilir. Dolayısıyla

³ Avrupa Birliği Bakanlığı. AB Katılım Müzakereleri. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=37> [Erişim tarihi 5 ocak 2014].

15-20 sayfalık bir KOB belgesine karşılık 600-700 sayfalık Ulusal Programlar hazırlanır. Böylece amaca ulaşılması noktasında hedeflerle uygulama arasında kontrol edilebilir bir sistem oluşturulmuş olur.

AB'ye tam üyelik sürecinde üstlendiği yükümlülükleri içeren Ulusal Program Belgesi Türkiye'nin ulusal politikalarının olduğu gibi yaşam kalitesi çerçevesinde uluslararası taahhütlerini de içermesi bakımından önemlidir.

2001, 2003 ve 2008'de resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 'Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar' ile tüm kamu kurum ve kuruluşların Ulusal Programda yer alan çalışmaları zamanında ve öngörülen hedefler doğrultusunda gerçekleştirilmesini ve Türkiye'nin ihtiyaç ve önceliklerinin bu gerçekleştirmeler neticesinde şekillenmesini kanunlaştırmıştır.

Kanun doğrultusunda hazırlanan ulusal programlar yasa hükmünde olmalarıyla gerek kamu kurum ve kuruluşların hizmetlerinin gerekse de sosyo-ekonomik hayatın geliştirilmesi için gerçekçi ve sağlam bir yaklaşım ihtiva etmektedir.

Genel bir ifadeyle gıda güvenliği, sosyal politika ve istihdam, yargı ve temel haklar, adalet özgürlük ve güvenlik, eğitim ve kültür, çevre ve tüketici sağlığının korunması gibi 'Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği' bölümünde yer alan başlıklar içerisindeki yaşam kalitesi hedefi yer almaktadır.

Ulusal programlar her ne kadar kalkınma planlarına göre yaşam kalitesini doğrudan ilgilendiren ifadeler ve geniş bir şekilde ele aldığı izlenimi içermese de ulusal programlarının geneline bakıldığında insan ve çevreye yönelik politika hedeflerinin yaşam kalitesiyle ne kadar ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Ulusal programların olumlu bir diğer özelliği ise verilen tüm bu amaç ve hedeflerin kontrolünün yapılarak gerçekleştirilebilirliğinin kayıt altına alınması ve sonuca yönelik karşılaştırmalı verilere ulaşılmasıdır. Bu anlamda ulusal programları AB müktesebatı bünyesinde insan ve çevreye yönelik standartların AB düzeyine yükseltilmesinin detaylı gerçekçi ve sonuç bazlı bir uygulama planı olarak tanımlamak mümkündür.

3.3.3 Kentsel Yaşam Kalitesine İlişkin Göstergelerin İncelenmesi

3.3.3.1 Gösterge kavramı

Yaşam kalitesinin ölçülmesinde, kentlerde yaşam kalitesini yansıtan ölçütlerin ya da göstergelerin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Sözlük anlamıyla bir durumla ilgili çeşitli aşamaları gösteren liste, bir şeyi belirtmeye yarayan şey, belirti (TDK) anlamına gelen gösterge kavramının kullanım amaçlarını Banarjee (1996) şu şekilde sıralamıştır.

- a. Uygulanmış politikalar ve programların performansını ölçmek,
- b. Toplumdaki eğilimlerin tespiti,
- c. Kentin ya da bölgenin şartlarını izlemek,
- d. Karar organlarını bilgilendirmek,
- e. Toplum bilincini arttırmak,
- f. Toplumsal gelişme yönelik hedefleri belirlemek,
- g. Planlama amaçlarını tespit etmek,
- h. Yerleşimleri, zaman-mekan bağlamında karşılaştırmak,
- i. Stratejik yatırım tercihlerini yönlendirmek,
- j. Erken uyan mekanizması kurmak.

Yaşam kalitesi kavramının çok geniş ve çok disiplinli bir konu olması itibariyle yaşam kalitesinin belirlenmesinde tek bir göstergeden söz edilemez. Yapılan çalışmalarda bir çok gösterge grubu oluşturulmuş ve bu gruplar birbirleriyle ilişkileri dikkate alınarak başlıklandırılmıştır. Bu çalışmada yapılan kentsel yaşam kalitesine yönelik yapılan çalışmalarda kullanılan göstergeler incelenecektir

Yaşam kalitesinin ölçümü çalışmalarında kullanılan göstergeler genel olarak, iki ayrı kategoride incelenmektedir.

- a. Nesnel göstergeler (objektif göstergeler).
- b. Öznel göstergeler (subjektif göstergeler) (Schneider 1975, s. 495).

Nesnel göstergeler göstergeyi kapsayan konu hakkında çalışma yapmış kurum ve kuruluşlardan ya da yaşam kalitesi araştırması yapacak kişi, kurum ve kuruluşların bizzat yaptıkları ölçümlerden elde edilir. Bu göstergeler ekonomik durum, iş hayatı,

barınılan yer ve sosyo-kültürel aktivitelerin gerçekleştiği alanlarda yapılan ölçümlerden elde edilen istatistiki veriler ve sayımlar gibi kantitatif verilerdir. Ülkemizde yerel yönetimler, TÜİK, Bakanlıklar ve bir çok kurum bu verilerin elde edilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Ölçümlerle elde edilen bu veriler, yaşam kalitesi çalışmasında güvenilirliği yüksek olan verilerdir.

İkinci grup göstergeler ise kişilerin yaşam hakkındaki bireysel algı ve değerlendirmelerini kapsamaktadır. Öznel veriler bireyden bireye farklılık göstereceği için çok çeşitli olabilir.

Bir yerleşmenin kalitesini değerlendirirken hangi ölçütlerin kullanılacağı, genelde bu çalışmaları yapanların kişisel görüşlerine dayanmaktadır. Araştırmacının etkisi, özellikle göstergelerin seçilmesi ve ağırlıkların verilmesinde görülmektedir. Yaşam kalitesini değerlendirirken, bir yerleşmenin objektif özelliklerinin yanı sıra, bu objektif özelliklerin kullanıcılar için ne anlam taşıdığını anlamak da önemlidir. Bir yerin niteliğini belirlemek için göz önüne alınacak objektif ve subjektif göstergelerin seçilmesi karmaşık bir süreç olduğu için plancılar ve araştırmacıların yanı sıra birçok ilgili kesimi içermesi gerekmektedir. Kentsel gelişiminin önemli boyutlarını temsil eden göstergelerin kullanılması ve geçerliliğini kaybetmiş ölçütlerin yerine yeni ilgi alanlarını temsil eden göstergelerin ilave edilmesi gerekmektedir. Göstergeler yerel yaşamla örtüşebilir nitelikte olmalıdır. Kullanıcılardan girdi almadan kullanılan yaşam kalitesi göstergeleri güvenilirlik, hassaslık, kabul edilebilirlik açısından eleştiriye açık olmaktadır.⁴

3.3.4 Kentsel Yaşam Kalitesine Yönelik Yapılan Çalışmalarda Göstergeler

Sürdürülebilir gelişmeyi sağlamak, gelecek nesilleri savaştan korumak, adalet zeminini oluşturmak, gelişmiş ülkelerin mali olanaklarını geliştirmekte olan ülkelere kanalize etmek, sosyal gelişimi ve daha iyi yaşam standartlarını teşvik etmek, sağlığın korunmasına yardımcı olmak gibi hedeflerle uluslararası düzeyde kurulan birçok

⁴ Marans R., Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi. Mimarlık Dergisi, [online] Haziran 2007, (335), <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1326> [Erişim tarihi 10 Ekim 2013].

kuruluş yaşam kalitesi kavramı hakkında tanımlamalarda bulunmuş, bu kavramın tespiti ve gelişimi için çeşitli çalışmalar yapmışlardır.

Bu kuruluşların her biri yaşam kalitesi kapsamında yapılan çalışmalarda genel kavram bütünlüğünü bozmadan kendi yaklaşımları çerçevesinde bir takım gösterge öngörülleri oluşturmuşlardır.

3.3.4.1 Birleşmiş milletler (UN)

1945 yılında uluslararası bir örgüt olarak kurulan Birleşmiş Milletler 1978 yılında İnsani Yerleşimler Programı oluşturduktan sonra program kapsamında 1972’de İsveç’in Stockholm kentinde BM İnsani Çevre Konferansı, 1976 Kanada Vancouver Deklarasyonu ile BM Kanada Habitat I Zirvesi, 1987 Brundtland Raporu , 1992 Rio’da BM Yeryüzü Zirvesi, 1996 İstanbul’da BM İstanbul Habitat II Zirvesi, 2000 yılında New York’ta BM Binyıl Zirvesi ve 2002 yılında Güney Afrika’nın Johannesburg kentinde BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi gibi sürdürülebilir kalkınma ve yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik konferanslar düzenlemiştir.

Birleşmiş Milletler 1991 yılında konut performanslarını gözlemek için bir araç geliştirerek başladığı kentsel konular üzerindeki çalışmaları, 1996 ve 2001 yılları arasında geliştirerek daha kapsamlı kentsel konular üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmalar günümüzde kentsel göstergeler üzerine yoğunlaşarak Millennium Development Goals çalışması altında toplanmıştır. Birleşmiş Milletler Habitat kentsel göstergeleri bir kentin ne kadar iyi olduğunu veya yerel bir otoritenin Millennium Goals’ın 11 hedefine ulaşmış olup olmadığını ölçmektedir. Küresel Kent Göstergeleri yöntemi işbirliği ile ulusal, yerel ve metropoliten hükümetler arasında bilgi toplanması amacıyla yapılandırılmıştır.

Birçok toplumda belediyelerin performanslarını ölçen programların varlığı birçok gösterge tanımı ve özgün kent göstergelerini oluşturmuştur.

3.3.4.1.1 Habitat kent göstergeleri

1996 yılında Birleşmiş Milletler – HABITAT tarafından hazırlanmış ayrıntılı bilgi bankası olan Global Urban Indicators- Küresel Kentleşme Göstergeleri dünya çapında

237 kent hakkında veri sağlar ve küresel bazda ilk temsilci kentleşme göstergelerini temsil etmektedir.

Bu bilgi bankası sayesinde üretilen kent gelişim endeksi ile kentlerin gelişim düzeylerinin derecelendirilmesi ve belirlenmiş kentsel şartlar sonucu ortaya çıkan göstergelerin kıyaslamaları yapılmaktadır.

İnsan Yerleşimi Birleşmiş Milletler Komisyonu Habitat II'den sonra insan yerleşim yerlerindeki değişimleri gözlemlemek için gerekli olan minimum bilgiyi temsil etmesi için gösterge sisteminin geliştirilmesini zorunlu kılınmış bu ihtiyaca cevap vermek için 23 anahtar ve 9 liste nitelikli bilgi setinden oluşan göstergeler sistemi geliştirmiştir. Bunlar barınma ve kentsel gelişim hakkında raporlama yapmak için gerekli olan minimum bilgilerden oluşmaktadır.

Bu göstergeler seçilmiş 20 anahtar alanda performansı ölçmek ve Habitat gündemi uygulamalarını kaydetmek için dizayn edilmiş olup kentlerin durumlarını değerlendirmeyi ve kentleri kapsamlı olarak betimlemeyi sağlar. Ayrıca kentsel hedefler için elde edilen ilerlemeyi ölçer.

Birleşmiş Milletlerin düzenlemiş olduğu bu programlar neticesinde kent göstergeleri tablo 3.1'deki gibidir.

Tablo 3.1: Birleşmiş Milletler kent göstergeleri tablosu

Sektör	Gösterge	Amaç
Barınma	Dayanıklı yapılar	Yeterli konut hakkını teşvik etmek
	Aşırı nüfus yoğunluğu	
	Mülkiyet güvenliği	Mülkiyet güvenliğini teşvik etmek
	Konut finansı	Krediye eşit olarak erişmeyi sağlamak
	Arsa fiyatı	Eşit olarak arsa sahibi olmayı sağlamak
	Temiz su kaynaklarına ulaşım	Temel hizmetlere erişimi teşvik etme
	Geliştirilmiş sıhhi şartlara erişim	
	Hizmetlere bağlanma	
	5 yaş altı ölüm oranı	

Sosyal gelişme ve fakirliğin kökünü kazıma	Cinayet	Herkes için güvenli ve sağlıklı yaşam eşit olanaklar
	(hiv virüsü -AIDS) yaygınlığı	
	Fakir Aileler	Dezavantajlı grupları desteklemek ve sosyal entegrasyonu teşvik etmek
	Okuryazar oranı	Development İnsan yerleşim alanlarında cinsiyet eşitliğini teşvik etmek
	Okula giden çocuk sayısı	
	Kadın Danışmanları	
Çevresel Yönetim	Kentsel alanlardaki nüfus büyümesi	Coğrafi olarak dengeli yerleşim alanlarının teşvik edilmesi
	Planlanmış Yerleşim alanları	
	Suyun fiyatı	Verimli şekilde su arz ve talebinin yönetilmesi
	Su tüketimi	
	Atık suyun temizlenmesi	Kentsel Alanlarda Hava Kirliliğinin Önlenmesi
	Katı atıkların toplanması	
	Düzenli olarak katı atıkların toplanması	
	Tehlikeli alanlarda bulunan evler	Afetlerin önlenmesi ve yerleşim alanlarının güvenli yerlerde kurulması
	Ulaşımında harcanan süre	Etkili ve çevreye duyarlı ulaşım sisteminin kurulması
	Ulaşım şekilleri	
Ekonomik Gelişme	Gayri resmi istihdam	Kadınlar tarafından kurulan küçük ve orta ölçekli şirketlerin güçlendirilmesi ve teşvik edilmesi
	Kent ürünleri	Verimli işgücü için kamu ve özel kurumların ortaklığını teşvik etmek
	İşsizlik	
Yönetişim	Yerel hükümetlerin gelirleri	Adem-i merkeziyetçiliği teşvik etmek ve yerel yönetimleri güçlendirmek
	Oy verenlerin aktif katılımı	Sivil toplumu, katılımı teşvik etmek ve desteklemek
	Sivil toplum kurumları	

Kaynak: Global City Indicators Facility. <http://www.cityindicators.org/> [Erişim tarihi 2 aralık 2013]

Birleşmiş Milletlerin başlıca alt kuruluşlarından olan WHO (Dünya Sağlık Örgütü), UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), WB (Dünya Bankası) gibi kuruluşlar yapılan bu konferanslar ve alınan kararlar doğrultusunda ortak paydada yaşam kalitesine yönelik çalışmalar yapmışlardır.

3.3.4.1.2 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), insani gelişme raporu

Birleşmiş Milletler tarafından küresel bir kalkınma ağının oluşturulması amacıyla kurmuş olduğu Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (UNDP) amacı; öncelikli olarak gelişmekte olan ülkeler olmak üzere, bireylerin daha iyi yaşam standartlarına sahip olabilmelerine yönelik gerekli olan bilgi, deneyim ve kaynakların sağlamasıdır. Bu amaca yönelik devlet yöneticileri, sivil toplum kuruluşları, akademi ve iş çevreleri ile yapılan işbirlikleri ile kalkınma çalışmalarını yürütür. Gönüllü katılımcılardan meydana gelen kurumun 166 ülkede, kalkınmaya destek olmak amacıyla yerel hükümetlerle birlikte çalışan ofisleri bulunmaktadır. Bunun yanında UNDP, uluslararası düzeyde yürüttüğü çalışmalarıyla Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne ulaşılması hususunda devletlere yardımcı olmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda küresel kalkınmanın desteklenmesi için yoksulluğun azaltılması, demokratik yönetim, enerji ve çevre, sosyal kalkınma, kriz önleme ve atlatma konuları üzerinde çalışan kuruluş, yaşam kalitesi bağlamında her yıl kalkınma sürecini değerlendiren “İnsani Gelişme Raporu”nu yayımlanmaktadır. Bu küresel raporun yanında, ulusal ve bölgesel İnsani Gelişme Raporları da vardır (UNDP Türkiye 2006).

UNDP'nin üzerinde durduğu beş önemli kalkınma hedefi bulunmaktadır. Bunlar: demokratik yönetim, çevre ve enerji, HIV/AIDS, kriz önleme ve atlatma, yoksulluğun azaltılmasıdır. Türkiye'de öncelikli olarak dikkat aldığı kalkınma alanları, çevre ve enerji, demokratik yönetim ve yoksulluğun azaltılması olmak üzere üç tanedir. UNDP'nin yürütmüş olduğu çalışmaların içerisinde insani gelişme raporları ülkeler için gelişmişlik düzeyinin belirlenmesi ve yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde önemli çalışmalardan biridir.

UNDP 1990 yılından itibaren her yıl, insani gelişme kapsamında gerçekleştirilmiş ilerlemelere yönelik çalışmalarının belgelendiği İnsani Gelişme Raporu yayımlamaktadır. Bu rapordaki, dünya genelinde gerçekleştirilmiş olan sosyal ve çevresel kalkınmalara yönelik yapılmış değerlendirmeler ile gelecek dönem için analizler sunulmaktadır. UNDP'nin Türkiye ofisi bu raporların hazırlanmasında bölgesel veriler sağlayarak raporun kapsamına destek olmakta ve yayımlanmasından sonra rapor hakkında bildirimlerde bulunmaktadır.

İnsani gelişme endeksi sağlık, eğitim ve yaşam standardı başlığı altında 4 gösterge üzerinden hesaplanmaktadır. Bu gösterge ana başlıkları 1990 yılından 2010 yılına kadar sırasıyla doğumda beklenen ortalama ömür, yetişkinlerde okur-yazarlık oranı ile brüt okullaşma oranı ve satın alma gücü paritesine göre uyarlanmış Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) iken, 2010 yılında sırasıyla “doğumda beklenen yaşam süresi, beklenen okullaşma yılı, ortalama okullaşma yılı ve kişi başına Gayri Safi Milli Gelir (GSMG)” olarak tekrardan düzenlenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi ve Endeks Sıralamasının Analizi, 2011).

İnsani gelişme endeksinde alt göstergeler ise şöyle tanımlanmıştır (Tablo 3.2):

Tablo 3.2: Birleşmiş Milletler, İnsani Gelişme İndeksi göstergeleri

Göstergeler	Alt göstergeler
Doğumda beklenen yaşam süresi,	Ergen doğurganlık hızı (kadın 15-19 yaş)
	Ortalama yıllık nüfus artış hızı
	Kişi başına düşen karbondioksit emisyonu
	Beş yaşın altında çocukların yaş ağırlığı
	100.000 nüfus başına sıtmaya bağlı ölümler
	Sağlık, kamu harcamaları (GSYİH'nın yüzdesi)
	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği İndeks değeri
	Kişi başına düşen sera gazı emisyonu
	Sağlık indeksi
	Cinayet oranı
	Ayarlanmış yaşam beklentisi endeksi
	Doğumda yaşam beklentisi
	Eşitsizlik nedeniyle Yaşam beklentisi kaybı
	Anne ölüm oranı
	Çok boyutlu yoksulluk endeksi
	Bozulmuş arazi üzerinde yaşayan nüfus
	Erkek-kadın nüfusu
	1990/2010, orman alandaki değişim
	Meclisteki kadın-erkek oranı
	Beş yaş altı ölüm oranı
En az orta öğretim seviyesindeki kadın - erkek oranı	
Kentsel Nüfus	
Beklenen okullaşma yılı,	Yetişkin okur-yazarlık oranı

ortalama okullaşma yılı	Eğitimde Kombine brüt kayıt
	Okullaşma Beklenen Yıl (çocukların)
	Bilim ve mühendislik mezunları
	Eşitsizlik ayarlı eğitim endeksi
	Eğitimdeki eşitsizlik nedeniyle kayıp
	İlkokul öğretmenleri
	Eğitim alanında kamu harcamaları (GSYİH'nin yüzdesi)
	(Yetişkinlerin) eğitimlerinde süre ortalaması
Kişi başına Gayri Safi Milli Gelir (GSMG)”	100 kişiye düşen sabit ve mobil telefon aboneliği
	Kişi başına GSYİH
	İnsani Gelişme Endeksi değeri
	Personel sayısı
	Çok boyutlu yoksulluk nüfustaki yüzdesi
	Eşitsizlik ayarlı İGE değeri
	Eşitsizlik-düzeltilmiş gelir endeksi
	Gini katsayısı
	Gelir endeksi
	Yoksunluk yoğunluğu
	İşgücüne katılmadaki kadın-erkek oranı
	Havale girişleri (işçi gelirleri ve tazminat, toplam alınan) (GSYİH yüzdesi)

Kaynak: United Nations Development Programme, <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi> [Erişim tarihi 20 Kasım 2013]

3.3.4.1.3 Dünya Bankası

II. dünya savaşından sonra 1944 yılında Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD; International Bank for Reconstruction and Development) adıyla kurulan, ve amacı savaştan sonra meydana gelen yıkıntıları hızla tamir etmek, savaşta ağır zarar gören memleketlerin tekrar eski üretim ve geçim imkânlarına kavuşmalarına yardım etmek ve az gelişmiş memleketlerde ekonomik kalkınma ve gelişmeye yararlı devlet ve özel sektör yatırımlarını verimli projeler ve uzun vadeli kredilerle desteklemek olan kuruluş 1947 yılında Birleşmiş Milletler'in özerk uzman kuruluşlarından biri olma özelliği kazanmıştır.⁵

⁵ La Banque Mondiale, La Banque Mondiale Historique. <http://www.banquemondiale.org/fr/about/history> [Erişim tarihi 22 ağustos 2013].

Faaliyetlerini 1948 yılından itibaren az gelişmiş ülkelere yönelmiş bulunan Dünya Bankası'nın fonksiyonları aşağıdaki şekilde özetlenebilir.⁶

- i. Rekabetçiliğin ve İstihdamın Arttırılması
- ii. Eşitliğin ve Kamu Hizmetlerinin İyileştirilmesi
- iii. Sürdürülebilir Kalkınmanın Derinleştirilmesi

Bu ana başlıklar içerisinde üye ülkelerin uzun vadeli ve bünyesel dengesizliklerini gidermek, özel-yabancı sermaye yatırımlarını desteklemek ve milletlerarası kredi sağlamak, dünya kaynaklarının gelişmesine yardımcı olacak yatırımları yapmak, az gelişmiş ülkelerin sermaye ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak yer almaktadır.

Dünya Bankası Grubu kapsamında “Dünya Kalkınma Göstergeleri” başlıklı küresel kalkınmaya ilişkin yüksek kalitede ve uluslararası kıyaslanabilir istatistiklerin derlendiği temel bir doküman hazırlanmaktadır. Veritabanı, 214 ekonomi (ülke) ve 30’den fazla ülke grubu için, pek çoğu 50 yıl öncesini kapsayabilen 1200’ün üzerinde gösterge içermektedir (Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, 2013)

Dünya Bankası Grubunun 1200’e yakın kalkınma göstergesi başlıklar içerisinde elde edilebilirliği, diğer çalışmalarla benzerliği ve farklı başlıklardaki benzer göstergelerin elenmesi ile sadeleştirilmeye çalışılarak aşağıdaki tablo elde edilmiştir.

Dünya Kalkınma Göstergeleri başlıklar itibariyle aşağıda yer almaktadır (Tablo EK A.1):

Dünya Bankası’nın kalkınma göstergeleri genel itibariyle nominal veriler olup sosyo-ekonomik yapıdaki algısal verilere yer verilmemiştir. Bununla birlikte 1200’e yakın verinin her ülke, bölge ya da araştırmanın yapılacağı alanda karşılığının olmaması ya da verinin üretilmemiş olma ihtimali yüksektir.

⁶ World Bank, Türkiye’ye genel bakış. <http://www.worldbank.org/tr/country/turkey/overview>, [Erişim tarihi 22 ağustos 2013].

3.3.4.1.4 Dünya Sağlık Örgütü

1919 yılında kurulan Milletler Cemiyeti (Birleşmiş Milletlerin bir bakıma temelini oluşturmuştur) 1918-1919 yılları arasında İspanyol gribiyle 20 milyondan fazla kişinin hayatını kaybetmesiyle duruma ortak çözüm bulmak amacıyla el koymuş ve bugün Dünya Sağlık Örgütünün başlangıcını oluşturacak Hijyen Komitesini kurmuştur. 2. Dünya savaşı sonunda dağılan Milletler Cemiyeti yerini Birleşmiş Milletlere bırakmış ve 1946 yılında temeli atılmasına rağmen iki yıl sonra 1948 yılında Dünya Sağlık Örgütü kurulmuştur.⁷

Bugün 194 üye ülkesi bulunan DSÖ'nün başlıca hedefleri arasında

- a. Sağlık alanında uluslararası nitelik taşıyan çalışmalarda yönetici ve koordinatör makam sıfatıyla hareket etmek.
- b. Hükümetlere, istek üzerine, sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi için yardım yapmak.
- c. Bir çok hastalığın ortadan kaldırılması yolundaki çalışmalarını teşvik etmek ve geliştirmek.
- d. Sağlık geliştirilmesine katkıda bulunan bilim ve meslek grupları arasında işbirliğini kolaylaştırmak.
- e. Sağlık alanında araştırmaları teşvik ve rehberlik etmek.
- f. Sağlık alanında her türlü bilgi sağlamak, tavsiyelerde bulunmak ve yardımlar yapmak.
- g. Sağlık bakımından aydınlatılmış bir kamuoyu oluşumuna yardım etmek.
- h. Teşhis yöntemlerini gerektiği kadar standart hale getirmek yer almaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Avrupa Bölge Ofisi, 1986 yılında Avrupa'da seçilen 11 kent ile Sağlıklı Kentler Projesine (Healthy Cities) "Herkes için sağlık" sloganıyla başlamıştır. Herkes için sağlık sloganıyla halk sağlığına yeni yaklaşımların geliştirilen uygulama yöntemleriyle gösterildiği bu hareket, kısa sürede kıtanın 30 ülkesinde oluşturulan ulusal ağlar ile 1400 kent ve kasabaya ulaşmıştır. Zaman içerisinde hareket daha da genişlemiş, Avrupa'da uygulanan stratejilerin kendi ortamlarına uyarlanmasıyla

⁷ Université de Sherbrooke, 2014. Perspective Monde, <http://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMDictionnaire?iddictionnaire=1600>, [Erişim tarihi 21 Ocak 2014].

Avustralya, Kanada ve Amerika’da da bazı kentlere ulaşarak küresel bir hareket niteliği kazanmıştır.

Sağlıklı kentler projesinin amacı

- a. Sağlıklı toplum politikalarını teşvik etmek,
- b. Destekleyici toplumsal çevreyi oluşturmak,
- c. Kaynakların doğru kullanımını sağlamak,
- d. Toplumun katılımını özendirmek ve arttırmak,
- e. Bütünleşik kent sağlığı program ve planlarını hazırlamak,
- f. Ulusal ve uluslararası proje ortaklıkları oluşturmaktır.

Bu kapsamda Sağlıklı Kentler Projesi’nin ilk safhası kentlere yardım için 53 gösterge üretilerek kentlerin şartlarını tanımlayan uygun verilerin toplanması şeklindedir. Bu amaç doğrultusunda 1992 ve 1994 yılları arasında 53 gösterge baz alınarak 47 kentten bilgiler toplanmıştır. Uzmanlar tarafından bu bilgiler analiz edildikten sonra bazı göstergeler verilen bilgilerin doğru ve uygun olmaması nedeniyle çıkarılarak daha öz 32 gösterge önerilmiştir (WHO, Healty Cities 2012, s. 3)

Dünya Sağlık Örgütü’nün belirlemiş olduğu bu göstergeler özellikle bireyin sağlığı başta olmak üzere yaşam kalitesinin belirlenmesi ve yükselmesi adına çevresel ve sosyo ekonomik göstergeler üretilmiştir (Tablo 3.3).

Tablo 3.3: Dünya Sağlık Örgütü, kent göstergeleri

Sektör	Gösterge
Sağlık	Ölüm- Tüm sebepler
	Ölüme neden olan sebepler
	Düşük doğum ağırlığı
Sağlık hizmetleri	Kent sağlık eğitimi programının varlığı
	Tüm aşıları yapılmış çocuk oranı
	Öncelikli sağlık hizmeti veren pratisyen hekim sayısının nüfusa oranı
	Kent sakinlerine düşen hemşire sayısı
	Sağlık sigortası olan nüfusun oranı
	Öncelikli sağlık hizmetlerinin yabancı dilde verilip verilmediği
	Her yıl kent konseyi tarafından incelenen sağlıkla ilgili sorunların kaç tane

	olduğu
Çevresel	Atmosfer kirliliği
	Su kalitesi
	Üretilen kanalizasyon sistemi ile yok edilen su kirleticilerin oranı
	Hane halkı atık toplama kalitesi endeksi
	Hane halkı atık geri kazanım kalitesi endeksi
	Kentlerdeki yeşil alanların oranı
	Halkın yeşil alanlara erişimi
	Harabe sanayi alanları
	Spor ve eğlence
	Yaya sokakları
	Kentte bisiklet kullanımı
	Toplu taşıma
	Toplu taşıma ağının kapsadığı alan
	Yaşam alanı
	Sosyo- Ekonomik
Evsiz sokakta yaşayan insan sayısı tahmini	
İşsizlik oranı	
Kişi başına ortalama gelirden az kazanan insan oranı	
Anaokulu oranı	
20 yaş altı ve üstü 21 ve 34 yaş arası ve 35 yaş ve üstü doğum yapan annelerin oranı	
Kürtajın yaşayan doğumlara oranı	
Çalışan engelli sayısı	

Kaynak: World Health Organization, http://www.healthycities.org.uk/uploads/files/webstersanderson_juh_2012.pdf, [Erişim tarihi 12.01.2014]

Ancak Dünya Sağlık Örgütü'nün gösterge listeleri üzerinden yapmış olduğu çalışmalar uluslararası şehirlerin genel karşılaştırmalı değerlendirmesinden öte belirlenmiş belli konulardaki raporlardan oluşmaktadır.

3.3.4.2 Avrupa Birliği (AB)

Yirmi sekiz üye ülkeden oluşan ve genel olarak toprakları Avrupa kıtasında bulunan siyasi ve ekonomik bir örgütlenmedir. 1992 yılında, Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun yeni görev ve sorumluluklarının yüklenmesi sonucu kurulmuştur.

Avrupa Birliği'nin geliştirmiş olduğu ortak pazar sistemiyle tüm üye ülkeleri içerisine alan standart yasalar aracılığıyla, insan, eşya, hizmet ve sermayenin dolaşımındaki kısıtlamalar kaldırılmıştır. İzlenen ortak ticaret politikasıyla birlik içinde tarım, balıkçılık ve bölgesel kalkınma politikaları şekillendirilmiştir. Çok uluslu bir oluşum olan Avrupa Birliği içerisinde kimi konularda devletlerarası anlaşma ve fikir birliğinin olması gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda uluslarüstü yönetim organları, üyelerin anlaşması olmaksızın da karara varabilmektedir. Birliğin bu haklara sahip önemli yönetim birimleri Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Konseyi, Liderler Zirvesi, Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Merkez Bankası'dır.

Avrupa Birliği'nin yaşam kalitesi kavramına yönelik yapmış olduğu çalışmalar Avrupa Komisyonu bünyesinde gerçekleştirmektedir.

3.3.4.2.1 Avrupa Komisyonu

Avrupa Birliği'nin yürütme organı işleviyle görevlerini yürüten komisyon, hazırlanan mevzuat önerilerinin birlik içinde uygulanmasını denetler. Bu komisyon oluşturulurken, yalnızca birliğe üye devletler için değil, tüm Avrupa devletleri için çalışması amaçlanmıştır. Bununla birlikte komisyonun Avrupa entegrasyonun da önemli bir yeri vardır.

Birlik içerisinde yaşam kalitesine yönelik çalışmalar ile kamuoyu yoklamaları Avrupa komisyonu bünyesinde olan Eurobarometer raporları ve Eurostat (Avrupa İstatistik Ofisi) raporlarında yer almaktadır.

3.3.4.2.2 Eurostat

Avrupa İstatistik merkezi Lüksemburg'da bulunan bir genel müdürlüktür. Kısaca Eurostat olarak adlandırılan müdürlük Avrupa Komisyonu'nun bünyesinde yer almakta ve Avrupa çapında yapmış oldukları anket çalışmaları ile Avrupa Birliği'ne istatistiksel veriler sağlamaktadır. Kurum, Avrobarometre (Eurobarometer) aracılığıyla Avrupa Birliği üyesi ülkeler, birliğe aday ülkeler ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği üyesi ülkelerde elde ettiği istatistikî verileri, Avrupa Birliği kurumlarına, ulusal yönetimlere ve kamuoyuna iletmektedir.

3.3.4.2.3 Avrobarometre (Eurobarometer)

1973 yılında Avrupa Birliği içinde kurulmuş; Avrupa Komisyonu'na bağlı bir kurumdur. Kurumun amacı; Avrupa Birliği vatandaşlarına çeşitli alanlarda sorular sormak ve bu yanıtlara göre raporlar hazırlayıp Avrupa Komisyonu'na vermektir. Bu raporlar genellikle birliğe üye ülkeler ve aday ülkelerdeki kamuoyu yoklamalarına dayanmaktadır.

Avrupa komisyonu Mart 2010 yılında Eurostat bünyesinde Avrobarometre'nin Avrupa kentlerindeki yaşam kalitesi algısı üzerine yapmış olduğu kamuoyu anketinde yaşam kalitesi göstergelerini Toplumsal gerçeklik algıları, İklim değişikliği ve Kirlilik, Belediye Harcamaları ve Kamusal hizmetler, Kentsel altyapıdan memnuniyet, Toplu taşımadan memnuniyet şeklinde 5 ana başlıkta toplamıştır (Tablo 3.4).

Tablo 3.4: Eurostat, yaşam kalitesi göstergeleri

Göstergeler	Alt göstergeler
Toplumsal gerçekliğin Algıları	Sağlık, istihdam olanakları ve konut maliyetleri
	Sağlık hizmetleri
	İş Fırsatları
	Konut maliyeti
	Yoksulluk ve mali zorluklar
	Şehirlerde Yoksulluk
	Yabancı varlığı
	Yabancı varlığının kent için faydaları
	Yabancıların entegrasyonu
	Hissedilen duygular ve güvenlik konusuna duyulan güven
	Başkalarına duyulan güven
	Kentte güvenlik hissi
	Mahallede güvenlik hissi
	Başlıca kentsel sorunlar
İklim Değişikliği ve Kirlilik	Temiz ve Sağlıklı Şehirler
	Hava kalitesi ve atmosfer kirliliği
	Gürültü kirliliği
	Temiz şehirler
İklim değişikliğine karşı mücadelede	
İdari ve belediye harcamaları	Sorumlu kaynaklardaki harcama
Kentsel altyapı ile Memnuniyeti	Kültürel tesisler ile Memnuniyeti
	Kamusal alanlarda (pazarlar ve yaya alanları) Memnuniyet

	Mahallede sokaklarda ve binaların güzelliğinden Memnuniyet
	Yeşil alanlardan (park ve bahçeler) Memnuniyet
	Açık hava eğlence imkanlarından Memnuniyet
	Spor tesisleri
	Genel olarak Belediye tesislerinden memnuniyet
Toplu taşıma araçları ile Memnuniyeti	Toplu taşıma kullanımı sıklığı
	Ev ve işyerinde arasında Ulaştırma ve seyahat süresi
	İş yerine ulaşmak için kullanılan toplu taşıma araçları
	Ev ve işyeri arasındaki seyahat süresi
	Toplu taşıma araçlarından memnuniyet
	Toplu taşıma araçlarından memnuniyet
	Toplu taşıma araçları kullanmama nedenleri

Kaynak: Statistical office of the European Union. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Quality_of_life_indicators. [Erişim tarihi 21 Temmuz 2013].

Avrupa Birliği'nin ilk yıllarından bu yana, birlik politikaları çerçevesinde alınan kararlar ile bu politikaların planlanmasında ve uygulanmasında güvenilir ve karşılaştırılabilir istatistiklere dayandırılmasının gerekli olduğu anlaşılmış ve Avrupa Birliği (AB) düzeyinde bu istatistiklerin karşılaştırılabilir olarak üretilmesi amacıyla Avrupa İstatistik Sistemi (AİS) kurulmuştur.

AİS, Komisyon (Eurostat) ve her bir üye devlette Ulusal İstatistik Ofislerinden oluşan otoriteler ile Avrupa istatistiklerinin geliştirilmesine, üretimine ve dağıtımına yardımcı olan diğer kurum ve kuruluşlar arasındaki ortaklığı ifade etmektedir. AİS çalışmaları genel olarak AB politikalarına yönelik çalışmalara yoğunlaşmakta iken AB politikalarının genişlemesi ile bu uyumlaştırma çalışmaları tüm istatistiksel alanlara yayılmıştır.⁸

Avrupa İstatistik Sisteminin yaşam kalitesi göstergelerindeki önemi, Avrupa Ekonomik Alanı/Avrupa Serbest Ticaret Birliği ülkeleri, aday ülkeler, Avrupa düzeyinde diğer Komisyon hizmetleri, kurumlar ve Avrupa Merkez Bankası ile İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarla da koordinasyon içinde çalışmakta olmasıdır.

⁸ Türkiye İstatistik Kurumu, Avrupa İstatistik Sistemi. http://www.tuik.gov.tr/arastirmaveprojeler/uluslar-arasi/ab/ab_sistem.html [Erişim tarihi 19 Şubat 2014]

Avrupa İstatistik Sistemi komitesinin final raporundan sonra Yaşam Kalitesi gösterge tablosu 2012 yılı itibariyle tekrardan gözden geçirilerek yeni halini almıştır. Bu rapor neticesinde göstergeler aşağıdaki gibidir (Tablo EK A.2)

Avrupa İstatistik Sistemi (AİS)'nin öngörülerıyla oluşan yaşam kalitesi göstergeleri Avrupa'da konu hakkında yapılan çalışmalarda da altık olarak kullanılmaktadır (OECD, EUROFOUND gibi). Bu ortak kaynak altlığı yapılacak çalışmalarda oluşturulacak dil birliği ve yapılan çalışmaların karşılaştırılabilirliğini kolaylaştırmaktadır.

3.3.4.2.4 *Urban Audit*

Avrupa şehirlerindeki karşılaştırılabilir istatistiki verilerin toplanmasına yönelik olarak ilk olarak 2003 yılında 15 ülke 2004 yılında 25 ve son olarak 2006-2007 yıllarında 27 ülkede 321 Avrupa şehrini kapsayan bir projedir.

Urban Audit 2007 ve 2010 yıllarında 75 Avrupa kentinde yaşam kalitesi araştırması yapmıştır. Bu iki çalışmaya da Türkiye'de Ankara, İstanbul, Diyarbakır ve Antalya yapılan çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmalarda kullanılan gösterge listesi aşağıdadır (Tablo 3.5)

Tablo 3.5:Urban Audit, yaşam kalitesi göstergeleri

Göstergeler	Alt göstergeler
Toplumsal gerçeklik Algıları	Sağlık, istihdam olanakları ve konut maliyetleri
	Sağlık hizmetleri
	İş Fırsatları
	Konut maliyeti
	Yoksulluk ve mali zorluklar
	Şehirlerde Yoksulluk
	Yabancı varlığı
	Yabancıların varlığının kent için temsili
	Yabancıların entegrasyonu
	Güvenlik ve güven duyguları
	Başkalarına güven
	Kentte güvenlik hissi
	Mahallede güvenli hissetmek
	Büyük kentsel sorunlar
Kirlilik ve iklim değişikliği	Temiz ve sağlıklı şehirler
	Hava kalitesi ve atmosfer kirliliği

	Gürültü
	Şehir temizliği
	İklim değişikliğine karşı mücadelede şehirlerin Sorumluluğu
İdari ve belediye harcamaları	Sorumlu kaynak harcama
Kentsel altyapı ve Memnuniyeti	Kültürel tesisler ve memnuniyeti
	Kamusal alanlardan (pazarlar ve yaya alanları) memnuniyeti
	Mahallede sokaklarda ve binaların güzelliği ve Memnuniyeti
	Yeşil alanlar (park ve bahçeler) ve memnuniyeti
	Açık hava eğlence imkanları ve memnuniyeti
	Spor tesisleri
	Belediye tesisleri genel memnuniyeti
Toplu taşıma araçları ve Memnuniyeti	Toplu taşıma kullanım sıklığı
	Ev ve işyeri arasında ulaşım ve seyahat süresi
	Ulaşım araçları işe almak için
	Ev ve işyeri arasındaki seyahat süresi
	Toplu taşıma araçları ve memnuniyeti
	Toplu taşıma araçları kullanmama nedenleri

Kaynak: European Commission Regional Policy, http://ec.europa.eu/regional_policy/activity/urban/audit/index_en.cfm. [Erişim tarihi 29 Temmuz 2013].

3.3.4.2.5 Eurofound

Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı (The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound)), Avrupa Birliği'nin bir kuruluşudur. Vakıf bilgi toplama ve araştırma ile iletişim bulgularını yönetmeye odaklanmıştır.

Kuruluşun amacı karşılaştırmalı bilgi, araştırma ve analiz temelinde AB sosyal politika alanında önemli aktörler için yaşam ve çalışma koşulları, endüstriyel ilişkiler ve Avrupa'da yönetme değişikliği alanlarında bilgi, tavsiye ve uzmanlık sağlamaktır.

Eurofound ilk yaşam kalitesi çalışmasını 2003 yılında 28 ülke için yapmıştır (27Avrupa Birliği üyesi ülke ve Türkiye). İkinci çalışma 2007-2008 yılında Türkiye dahil 31 ülkede, üçüncü ve son olarak 2011-2012 yılında 34 ülkede gerçekleştirilmiştir.⁹

Eurofound kendi içerisinde uzmanlık grupları oluşturmuş ve bu bilgileri interaktif bir veri tabanında paylaşmaktadır. Bu uzmanlık grupları Avrupa endüstriyel ilişkiler gözlemevi (the European Industrial Relations Observatory EIRO), Avrupa Yeniden Yapılandırma Merkez Monitörü (The European Monitoring Centre on Change (EMCC), Avrupa Çalışma Koşulları Gözlemevi (European Working Conditions Observatory EWCO) şeklindedir.

Yaşam kalitesi kapsamında EuroLife başlığı altında oluşturulan göstergeler Tablo EK A.3'te belirtilmiştir.

3.3.4.3 Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü diğer adıyla İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (Organisation for Economic Cooperation and Development) uluslararası bir ekonomi örgütüdür.

1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi çerçevesinde 1961 yılında kurulmuştur. OECD, savaştan sonra oluşan yıkıntıların Marshall Planı bünyesinde yeniden yapılandırılmasına yönelik 1948 yılında kurulmuş olan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) mirasçısı niteliğindedir. AB üyesi olan birçok devlet OECD'nin de üyesidir. Bununla birlikte birçok gözlemci üyeye de sahip olan OECD sanayileşmesini tamamlamış zengin olmuş ülkeler olarak da adlandırılabilir.

34 Ülke üzerinde daha iyi yaşam başlıklı yapılan araştırma sonucu oluşturulan index ile göstergeler karşılaştırılmaktadır. OECD yapmış olduğu bu çalışmada daha öncesinden OECD olarak yayınladığı verilerden, Birleşik Milletler'in istatistiki verilerinden ve bir kısmını da Gallup World Poll araştırma firmasından edinerek hazırlamıştır.

Better Life Index adlı sitede oluşturulan göstergeler kullanıcıların göstergelere verdiği öneme göre sıralanabilmektedir.

⁹ Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı. <http://www.eurofound.europa.eu/surveys/eqls/index.htm>, [Erişim tarihi 12 Ocak 2014]

Türkiye'nin genel sıralamada sonuncu olduğu indekste özellikle Konut, iş ve Sosyal ilişkilerde Türkiye son sırada yer almaktadır. Çalışma sonuçlarına göre Avustralya, Kanada ve İsveç ilk sırada yer alırken son üç sırada ise Türkiye, Polonya ve Şili yer almaktadır.

OECD'nin 2012 verilerine dayanarak oluşturduğu daha iyi yaşam göstergeleri şöyle sıralanır (Tablo 3.6):

Tablo 3.6: OECD daha iyi bir yaşam göstergeleri

Göstergeler	Alt göstergeler
Konut	Evsahipliliği
	Kişi başına düşen oda
	Sosyal konut
Gelir	Kişi başı düşen gelir
	Finansal varlıklar
İş	İşsizlik oranı
	İşsizlik süresi
Sosyal ilişkiler	Psikolojik destek kapasitesi,(aile dernek birlik)
Eğitim	Eğitim seviyesi
	Orta okul mezun oranı
	Okur yazarlık oranı
Çevre	Hava kalitesi
	Su kalitesi
	Standartlar ve çevre sorunları
Sivil katılım	Kendi kurumlarına güven
	Seçmen katılımı
	Kamu ile şeffaflık
	Mevzuat geliştirilmesi üzerinde danışma
Sağlık	Yaşam beklentisi
	Obezite
	Sigara içme oranları
Toplum memnuniyeti	Toplum tarafından algılanan yaşam kalitesi,
Güvenlik	Cinayet oranı
	Saldırganlık
İş ve yaşam dengesi	İşte geçen zaman
	Kişisel aktivitede kullanılan zaman
	Annelerin istihdam oranı

Kaynak: Better Life Index, <http://www.oecdbetterlifeindex.org/fr/about/initiative-vivre-mieux/> [Erişim tarihi 29 Temmuz 2013].

3.3.4.4 MERCER

Mercer İnsan Kaynakları Danışmanlık şirketi yıllık yaşam kalitesi anketleri ile kentleri derecelendirmektedir. Her yıl Mercer İnsan Kaynakları Danışmanlık şirketi kent sıralamasını yayımlamakta kentlerin derecelendirilmesi yaşanılabilirlik kriterine göre değerlendirilmektedir.

Puanlama, kıyaslama için taban alınan kent olan New York'a göre yapılır. (toplam 100 puan) MERCER'in 10 başlık altında incelediği göstergeler aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Tablo 3.7):

Tablo 3.7: MERCER yaşam kalitesi göstergeleri

Siyasal ve Sosyal Çevre	Kente giriş ve çıkışlarda kolaylık
	Diğer ülkelerle ilişkiler
	Yasaların icrası
	İç istikrar
	Suç
Ekonomik Çevre	Banka hizmetleri
	Döviz değişim düzenlemeleri
Sosyal ve kültürel çevre	Medya ve sansür
	Kişisel özgürlüklerde sınırlamalar
Tıbbi ve sağlıkla ilgili faktörler	Hava kirliliği
	Zararlı hayvanlar ve böceklerin neden olduğu sorunlar
	Hastane hizmetleri
	Tıbbi araç ve gereçler
	Bulaşıcı hastalıklar
	Suyun kalitesi, içilebilir olması
	Atık toplama
Kanalizasyon	
Okullar ve Eğitim	Okullar
Kamu Hizmeti ve Ulaşım	Suyun bulunabilirliği
	Trafik sıkışıklığı
	Elektrik
	Telefon
	Posta
	Hava alanı
Eğlence	Farklı restoranların varlığı
	Sinema
	Tiyatro ve müzikal gösterileri

	Spor ve boş zaman aktiviteleri
Tüketici ürünleri	Besin (sebze-meyve)
	Besin (balık ve et)
	Günlük tüketim ürünleri
	Alkolik içecekler
	Otomobiller
Konut	Beyaz Eşya ve Mobilya
	Konut bakımı ve tamiri
	Konut
Doğal Çevre	İklim
	Doğal Afetlerin Kayıt Altına Alınması

Kaynak: Mercer, <http://www.mercer.com/articles/quality-of-living-survey-report-2011>, [Erişim tarihi 4 Ağustos 2013].

3.3.4.5 İçişleri Bakanlığı, Öncelikli Yaşam Kalitesi Göstergeleri

26 Ekim 2001 tarihinde Dışişleri Bakanlığı ve ilgili kurum ve kuruluşlarca da değerlendirilip, Bakanlar Kurulunca onaylanarak yürürlüğe giren UNİCEF ve Türkiye İşbirliği Programı bünyesinde 2001-2005 Ana Uygulama Planı oluşturulmuştur. Bu plan çerçevesinde “Temel Hizmetlere Bölgesel Yaklaşımda Kapasite Geliştirilmesi” projesi hazırlanmıştır.

Sağlık, Milli Eğitim, Adalet, Tarım ve Köyişleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü temsilcilerinin bir araya gelerek ortaklaşa hazırlanmış oldukları proje, ülkemizdeki bazı temel göstergelerin (eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, vb.) gelişmiş ülkeler ile komşu ülkelerdeki farkın tespiti ve bu soruna yönelik çözüm önerileri noktasında neler yapılabileceğinin değerlendirilmesiyle hazırlanmıştır. Bu kapsamda, il ve ilçe genel yöneticisi, vali, kaymakamlar ve belediye başkanlarının konu hakkında bilgilendirilmesi ve bu konuları onların öncelikleri arasına koyabilmenin önemi ön plana çıkarılmış ve projenin önemli hedeflerinden biri haline gelmiştir.

Sektör temsilcilerinin oluşturduğu ve başkanlığını İller İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yaptığı komisyon Öncelikli Yaşam Kalitesi Göstergelerini belirlerken, bir insanın asgari

temel ihtiyacı olarak karşılanması zorunlu olan hizmetler üzerinde odaklanarak, anılan yöneticilerin bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Bunun içinde tüm il ve ilçe düzeyinde bu göstergelerin takibinin yapılması öngörülmüştür. Söz konusu göstergelerin il/ilçe düzeyinde belirlenmesi ve yıllık olarak yenilenmesi hem o il/ilçenin genel bir panoramasını ortaya koymaya hem de yöneticiler için bir çeşit performans ölçümü yapılmasına yardımcı olmaktadır. Böylece yöneticilerin ileri ki yıllara yönelik hedefler koyabilmeleri ve bu hedefleri gerçekleştirip gerçekleştiremediklerini görebilmeleri de kolaylaşacaktır. İller ve İlçeler arasında anlamlı karşılaştırmalar yapabilmek mümkün olacaktır.

Hazırlanmış olan veriler son olarak 2-3 Nisan 2003 tarihinde Ankara’da, Ankara Kaymakamları ve ilgili Vali Yardımcılarının katılımı ile yapılan toplantıda değerlendirilerek son şekli verilmiştir. Son olarak 81 Vilayetin söz konusu 25 Öncelikli Yaşam Kalitesi Göstergelerinde durumlarını gösteren matriks (Tablo 3.8) hazırlanarak 81 ile dağıtımı yapılmıştır.¹⁰

Tablo 3.8: Öncelikli yaşam kalitesi göstergeleri

1	Sağlık Personeli yardımı ile yapılan doğumların toplam doğuma oranı
2	Rutin Aşılama Oranı
3	Sağlık sisteminde hekim başına ve yatak başına düşen hasta sayısı
4	Düşük doğum ağırlıklı bebek oranı
5	Bebek Ölüm Hızı (0-1) yaş ve 5 yaş altı ölüm hızı
6	Gebeliği önleyici modern yöntem kullanım oranı
7	İntihar hızı
8	İlköğretimde 8.sınıfa erişim oranı
9	Evsiz (barınacak yeri olmayan) insan sayısı ve oranı
10	Sağlıklı suya hiç ulaşamayan hane oranı
11	Kanalizasyona hiç ulaşamayan hane oranı
12	Ortaöğretimde net okullulaşma oranı
13	Okul öncesi eğitimden yararlanan çocuk oranı (48–72 ay grubu-Anaokulu/Ana sınıfı)
14	İlköğretimde net okullulaşma oranı
15	Okuryazarlık oranı
16	Meslek edindirme amaçlı yaygın eğitim programlarından yararlananların sayısı, oranı

¹⁰ İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü. <http://www.illeridaresi.gov.tr/İller/İllericerik.aspx?icerik=241> [Erişim tarihi 19 Şubat 2014]

17	Sivil toplum örgütleri sayısı, üye sayısı ve oranı(Dernekler, Vakıflar, Sendikalar, Meslek Kuruluşları)
18	Yasal bildirim süresinden sonra nüfusa kayıt olan çocuk oranı –
19	İstismara uğramış çocuk sayısı, oranı (2828 sayılı kanun kriterlerine göre)
20	Suçta sürüklenmiş çocuk oranı
21	Kişi ve mala karşı işlenen suçlarda davalı, davacı, sanık sayısı, oranı
22	Korunma ve bakım altında bulunan kişi sayısı (Çocuk, yaşlı, özürlü) ,oranı
23	Korunma ve bakım için sırada bekleyen kişi sayısı (Çocuk, yaşlı, özürlü) ,oranı
24	Sosyal Güvenlik kapsamındaki insan sayısı (Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur),oranı
25	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından ve 2022 sayılı kanundan yararlananların sayısı ve oranı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü. <http://www.illeridaresi.gov.tr/İller/İllericerik.aspx?icerik=241> [Erişim tarihi 19 Şubat 2014]

3.3.4.6 TÜİK

3.3.4.6.1 Gelir ve yaşam koşulları araştırması

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2006 yılından itibaren, Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde, gelir dağılımı yanında, yaşam koşulları, sosyal dışlanma ve görelî gelir yoksulluğu gibi konularda veri üretmek olan, “panel anket” yönteminin kullanıldığı “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması”nı uygulamaya başlamıştır.

Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, ülkedeki gelir dağılımına, yoksulluğun düzeyi ve kompozisyonuna, yaşam koşullarına ve sosyal dışlanmaya yönelik bilgilerin derlenmesinde önemli bir kaynak olma niteliği taşımaktadır.

Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’nda aşağıdaki 5 farklı sınıflama kullanılmıştır (Tablo 3.9):

Tablo 3.9: TÜİK gelir ve yaşam koşulları araştırması göstergeleri

Göstergeler	Alt göstergeler
Ekonomik faaliyetler:	Tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık
	Madencilik ve taş ocakçılığı
	İmalat sanayi
	Elektrik, gaz ve su
	İnşaat ve bayındırlık işleri

	Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıt, motosiklet, kişisel ve ev eşyalarının onarımı
	Oteller ve lokantalar
	Ulaştırma, haberleşme ve depolama
	Mali aracı kuruluşların faaliyetleri
	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri
	Kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik
	Eğitim
	Sağlık işleri ve sosyal hizmetler
	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri -
Meslek	Kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler
	Profesyonel meslek mensupları
	Yardımcı profesyonel meslek mensupları
	Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar
	Hizmet ve satış elemanları
	Nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünleri çalışanları
	Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar
	Tesis ve makina operatörleri ve montajcılar
	Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar
Eğitim durumu	Okuma yazma bilmeyen
	Okuma yazma bilip bir okul bitirmeyen
	İlkokul
	İlköğretim
	Ortaokul veya mesleki ortaokul
	Genel lise
	Mesleki veya teknik lise
	Yüksek öğretim
İşteki durum	Yevmiyeli
	İşveren
	Kendi hesabına
	Ücretsiz aile işçisi

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması	TR1 İstanbul, TR2 Batı Marmara, TR3 Ege, TR4 Doğu Marmara, TR5 Batı Anadolu, TR6 Akdeniz, TR7 Orta Anadolu, TR8 Batı Karadeniz, TR9 Doğu Karadeniz, TRA Kuzeydoğu Anadolu, TRB Ortadoğu Anadolu, TRC Güneydoğu Anadolu
--	--

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=7&KITAP_ID=232 [Erişim tarihi 20 Şubat 2013].

3.3.4.6.2 Yaşam memnuniyeti araştırması

Yaşam memnuniyeti araştırması TÜİK tarafından 2003 yılından itibaren her yıl düzenli olarak yapılmaktadır. Araştırma sonuçları Türkiye, kent ve kırsal ayırımında verilmektedir.

Yaşam Memnuniyeti Araştırması ile, Türkiye'deki bireylerin öznel mutluluk algılaması, sağlık, sosyal güvenlik, örgün eğitim, çalışma hayatı, gelir, kişisel güvenlik ve adalet hizmetleri, kişisel gelişim gibi temel yaşam alanlarındaki memnuniyetleri ölçülmekte ve bunların zaman içindeki değişimi takip edilmektedir. (Tablo 3.10):

Tablo 3.10: TÜİK yaşam memnuniyeti araştırma göstergeleri

Göstergeler	Alt göstergeler
Hanehalkı Yaşam Koşulları	Hanehalkı geliri
Bireysel Mutluluk, Memnuniyet	Mutluluk düzeyi
	Mutluluk kaynağı
	Sağlıktan memnuniyet
	Çalışma hayatı ve kazanç
	Kişisel ilişkilerden memnuniyet
Kamu Hizmetinden Memnuniyet	Sosyal güvenlik hizmetleri
	Sağlık hizmetleri
	Eğitim hizmetleri
	Asayiş hizmetleri
	Adli hizmetler
	Ulaştırma hizmetlerinden memnuniyet
	Belediye ve il özel idare hizmetleri
Beklenti, Kişisel Gelişim ve Umut	Beklentiler
	Kişisel gelişim
	Beş yıl sonrası için beklentiler
	Umut
	Algılanan refah düzeyi
	Son bir yıldaki ekonomik gelişmeler
Değerler	Düşüncelere verilen önem

	Toplumsal baskı algısı
	Toplumsal itibar
Avrupa Birliğine Bakış	Avrupa Birliği üyeliğinin birey yaşamına etkisi
	Referandum eğilimi

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=15, [Erişim tarihi 20 Şubat 2013].

3.3.4.7 Ulusal Çevre Stratejisi Eylem Planı (UÇEP)

UÇEP Devlet Planlama Teşkilatı koordinatörlüğünde Bakanlığımız ve Dünya Bankasının mali katkısı ile 1995 yılında başlatılmış ve 2000 yılında tamamlanmıştır. Kamu ve özel sektörün yanında üniversiteler, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, meslek kuruluşları da UÇEP çalışmalarına katılmışlardır.

Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, Çevre bilinç ve duyarlılığının geliştirilmesi, Çevre yönetiminin iyileştirilmesi, Sürdürülebilir nitelikte bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sağlanması ve Ulusal çevre politikalarının 1992 Rio Bildirgesi ile Gündem 21 gibi uluslararası belgelerde benimsenen yaklaşımlarla uyumlulaştırmasına yönelik olarak hazırlanan ulusal çevre stratejisi eylem planında 19 çalışma grubu oluşturulmuştur ve bu gruplar şu şekilde sıralanmıştır (Tablo 3.11):

Tablo 3.11: Ulusal Çevre Stratejisi Eylem Planı göstergeleri

Bölüm başlıkları
Hava kalitesi
Gürültü kirliliği
Toprak ve su kaynakları
Doğal, tarihsel ve kültürel değerler
Nüfus ve halk sağlığı
Katı atıklar ve tehlikeli atıklar
Atık sular
Deniz kaynakları
Arazi kullanımı ve kıyı alanlarının yönetimi
Ekonomik ve mali konular
Hukuksal ve kurumsal düzenlemeler
Eğitim ve katılım

Kaynak: Çevre ve Orman Bakanlığı, <http://www2.cevreorman.gov.tr/Ucep.html>, [Erişim tarihi 20 Şubat 2013]

Şeklinde başlıklar altında raporlar ve öneriler geliştirilmiştir.

UÇEP'in ulusal politikaya sağladığı katkıları;

- a. Çevre ile kalkınmayı birbiriyle bütünleştirecek somut eylemleri belirlemek
- b. Beş yıllık Kalkınma Planı için girdi sağlamak
- c. Türkiye'nin Ulusal Gündem 21'i için temel taşlardan birini oluşturmak
- d. Bölgesel ve daha kapsamlı uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin çevreye ilişkin durumunun yansıtılmasına katkıda bulunmak şeklinde ana başlıklar şeklinde sıralanabilir.

3.3.4.8 Sağlıklı Kentler Birliği

Türkiyede yaşam kalite göstergelerine yönelik kavramsal çalışma yapan bir diğer kuruluş olan sağlıklı kentler birliği, Dünya Sağlık Örgütü Bölge Ofisinde yürütülen ve Avrupa'da 31 ülkede 100'ün üzerinde kentte devam eden ve gelişen küresel "Sağlıklı Kentler" Hareketinin Türkiye'de gelişebilmesi, benimsenmesi, uygulanabilmesi için formal bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuş ve bu gereklilikten hareketle bu konuya önem veren kentlerin bir araya gelmesi ile kurulmuştur.

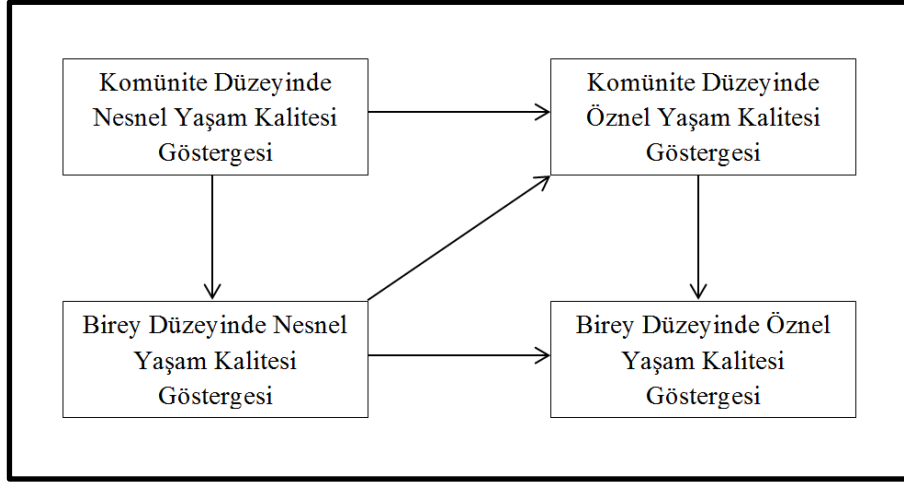
Sağlıklı Kentler Birliği'nin yaşam kalitesi kapsamında birlik üyelerinin sağlıklı kent profillerinin hazırlanmasında DSÖ'nün göstergeleri kullanılmaktadır.

3.3.4.9 Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)

1993 yılında kurulan Türkiye Bilimler Akademisi, Başbakan'a bağlı, bilimsel, idari ve mali özerkliği ile kendi tüzel kişiliği olan bir kurumdur.

Başlıca görevleri arasında, bilimsel konularda incelemeler ve danışmanlık yapmak, toplumda bilimsel yaklaşım ve düşüncenin yayılmasını sağlamak olan kurum 2010 yılında İlhan Tekeli editörlüğünde Türkiye için yaşam kalitesi göstergelerinin yer alacağı bir veri sistemi önerisi başlıklı bir çalışma yayımlamıştır. Bu çalışma kapsamında yaşam kalitesi kavramının tanımı ve tarihi süreci hakkında bilgi verilerek ülkemizde yaşam kalitesinin belirlenmesine yönelik yöntem öngörüsü oluşturulmuştur. Bu öngörüde yaşam kalitesi kavramının bileşenleri tablo 3.3'de yer almaktadır.

Şekil 3.3: TÜBA yaşam kalitesi gösterge çeşitleri

Kaynak: Tekeli İ., Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010, s.25.

Bununla birlikte yaşam kalitesine yönelik ülkemizin sosyo- ekonomik ve kültürel yapısı dikkate alınarak gösterge listesi oluşturulmuştur (Tablo 3.12).

Tablo 3.12: TÜBA yaşam kalitesi göstergeleri

	Nesnel	Öznel
Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesi	Çevre Kalitesi	Latif Risksiz Bir Yaşam Çevresi
	İnsan Kaynağı	Yüksek Bir Yaşam Kalitesine Sahip Bir Komünite Oluşturmaya Uygun Nicelik ve Nitelikte İnsan Kaynağının Varlığı
	Sağlık Durumu	Güvenli Sağlıklı Yaşam Sağlayan Komünite
	Eğitim Durumu	Eğitim Mükemmeliyeti ve Fırsatlarının Yüksekliği
	Ekonomik Performansı	Komünitenin Sağladığı Ekonomik Fırsatların Algılanması
	Toplumsal Bütünleşmesi	Yabancılaşma, Dışlanma Duygusu
	Siyasal Sistemin Niteliği	Komünitenin Kararlara Katılıma Açık Olma Derecesi
	Yerleşme Kalitesi	Keyifli ve Yer Duygusu Oluşturan Bir Yaşam
	Birey Düzeyinde Yaşam Kalitesi	Doğal Çevreyle İlişki Kurma Biçimleri
Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Göstergesi		Tam İyi Olma Hali Duygusu
Eğitim Düzeyi ve Bilgisi		Eğitim Başarısı ve Dünyanın Gelişmiş Bilgilerine Ulaşabilme Duygusu
Gelir Düzeyi		Gelirini Tatmin Edici Bulma Duygusu
Sanatsal ve Bilimsel Başarısı		Sanat ya da Bilimsel Etkinliklerde Başarı Duygusu

	Toplumsal Farklılaşma ve Katmanlaşmadaki Konumu	Toplumda Saygı Görme Duygusu
	Siyasal Sürece Katılma Düzeyi	Haklarının Korunduğu ve Toplumsal Bir Özne Olduğu Duygusu
	Boş Zamanın Varlık Derecesi	İş Dışında Yaşamına Anlam Katakacak Faaliyetleri Seçme Özgürlüğü
	Boş Zamanın Varlık Derecesi	Yaşadığı Yerleşmeden ve Kurduğu Sosyal İlişkilerden Tatmin Duygusu

Kaynak: Tekeli İ., Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010, ss.26-27

TÜBA'nın komünite ve birey bazlı oluşturduğu yaşam kalite göstergelerinde nesnel ve öznel gösterge listesi EK A.4'tedir.

3.3.4.10 Sapançalı yaşam kalitesi göstergeleri

Faruk Sapançalı'nın 2009 yılında "Toplumsal Açından Yaşam Kalitesi" başlıklı çalışması, yaşam kalitesinin kavramsal açıklaması hakkında yazılmış dilimizdeki önemli çalışmalardan birisidir. Derinlemesine yapılan tanım ve anlatılan tarihi süreç yaşam kalitesi kavramının gelişimi hakkında birçok bilgiyi içermektedir. Uygulama boyutunun ele alınmadığı araştırmada yaşam kalitesinin belirlenmesine yönelik belirlenen göstergeler ana başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Bu başlıklar aşağıdaki tablo 3.13'te verilmiştir.

Tablo 3.13: Faruk Sapançalı, toplumsal açıdan yaşam kalitesi bileşenleri

Göstergeler	Alt göstergeler
Gelir ve Maddi Refah	Büyüme
	Eşitlik
	Yoksunluk
Sağlığın korunması ve Bakımı	Bireysel açıdan sağlık
	Toplumsal sağlık
Beşeri sermaye birikimi ve eğitim	Beşeri sermayenin önemi
	Eğitim ve temel göstergeler
	Temel göstergeler
Toplumsal güvence ve güvenlik	Toplumsal riskler
	Sosyo-ekonomik güvence; iş güvencesi, Gelir güvencesi ve sosyal koruma
	Kamusal güvenlik
Sosyal ilişkiler	Sosyal sermaye
	Sosyo-ekonomik etkiler
	Temel göstergeler
Barınma ve konut	
Sürdürülebilir Çevre	Hava kirliliği iklim değişikliği
	Suya erişim

	Toprak kirliliği
	Gürültü kirliliği
Uygun istihdam ve çalışma yaşamı	İstihdam kalitesi
	İstihdam düzeyi ve biçimleri
	Ücret ve çalışma koşulları
	İş-yaşam dengesi
	İş tatmini
Özgürlük ve demokrasi	

Kaynak: Sapancı, F., (2009), Toplumsal açıdan Kentsel Yaşam Kalitesi, Altın Nokta Basın Yayım, İzmir. 2009, s:24

3.4 KENTSEL YAŞAM KALİTESİ VE KENT KİMLİĞİ İLİŞKİSİ

3.4.1 İstanbul Ölçeğinde Kentsel Yaşam Kalitesinin Tanımlanmasında Bir Gösterge Önerisi

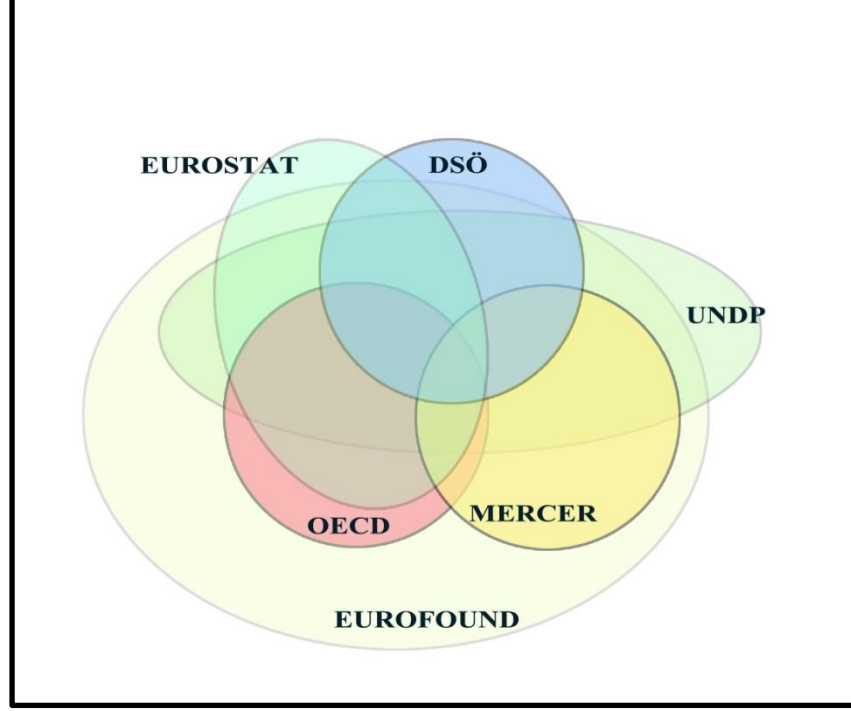
Çalışmanın ikinci bölümünde ulusal ve uluslararası ölçekte incelenen kentsel yaşam kalitesine yönelik çalışmalarda kullanılan göstergelerden de anlaşılacağı üzere yaşam kalitesinin belirlenmesinde birbirine benzeyen aynı zamanda birbirinden farklı gösterge setleri oluşturulmuştur. Bu farklılıklar çalışılan alanın sınırları, çalışmayı yapan kurum, kuruluş ve şahısların çalışmanın yapılmasındaki amaçları ve zamanlamalarına göre değişebilmektedir. Kentsel yaşam kalitesinin göstergelerinin belirlenmesinde çalışmayı yürütenlerin etkinlik ve eğilimlerine bağımlılıklarından bahisle bu farklılıkların olması da olağandır. Nasıl ki uluslararası ölçekte yaşam kalitesi kavramının tanımı, belirlenmesinde yürütülen yöntemi ve gösterge seçiminde bir uzlaşa sağlanamıyorsa ülkemizde yeni yeni karşılığını bulan tanımın göstergelerinin tek kalıpta toplanması beklenemez.

Bu bölümde yapılan çalışmalar ve tanımlamalardan esinle kentsel yaşam kalitesinde kullanılacak gösterge setlerindeki ortak dilin yakalanması, yapılacak çalışmalarda ülkemiz gerçek ve olanakları çerçevesinde verilerin temin edilebilirliği, kavramın sınırlarının zorlanarak anlam bozulmalarına yol açmamak ve anlaşılabilir sabit bir dil kullanabilmek adına kabul görmüş çalışmalar üzerinden İstanbul'a yönelik bir proje seti önerisi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda gösterge başlığının hangi kurumdan alındığı da belirtilerek bir tablo oluşturulmuştur. Kavramsal yaklaşım kısmında incelenen bir çok kaynağa rağmen belirlenen göstergelerin belli çalışmalar etrafında toplanması bu çalışmaların çok kapsamlı olması, konu başlıklarının kolay anlaşılabilir ve temin edilebilir olmasındaki arayıştan kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda özellikle Avrupa'da konuya yönelik yapılan çalışmalarda belirlenen Avrupa İstatistik sistemi dâhilinde oluşturulan setin bu şekilde derlenmesi çalışmanın bilimsel altlığının oluşturulmasında rol oynayacağı düşünülmektedir.

Uluslararası yapılan çalışmaları kapsam açısından genel olarak şekil 3.3’de gösterilmiş haliyle değerlendirebiliriz.

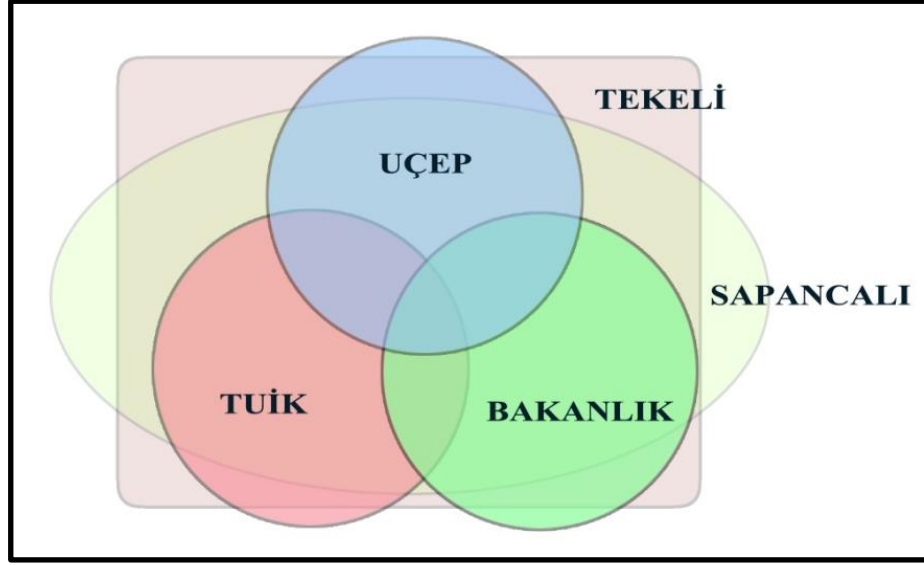
Şekil 3.4: Kentsel yaşam kalitesine yönelik uluslararası yapılan çalışmalarda gösterge kapsamaları değerlendirilmesi

Şekil 3.3’te görüldüğü üzere uluslararası alanda kentsel yaşam kalitesine yönelik çalışmalarda kullanılan göstergelerin temsili bir sınırlaması yer almaktadır. Bu sınırlamada kullanılan gösterge başlıklarının adedi ve işlenen verilerin niteliği açısından değerlendirilmiştir. Aynı zamanda gösterge başlıklarındaki farklılaşma ya da çalışma alanının sınırlarının belirlenmesi de kurumların kuruluş ve bu çalışmayı yapmaktaki amaçlarıyla farklılaşmış, amaç doğrultusunda bazı gösterge başlıkları içerisinde yer yer yoğunlaşmalar meydana gelmiştir. Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası’nın yapmış oldukları çalışmalar bu konuya yönelik basit örneklerdendir. Dünya Sağlık Örgütü çalışmalarını sağlık ve sağlıklı şehirler kapsamında şekillendirirken, Dünya Bankası ekonomik veriler üzerinde yoğunlaşmış ve nominal verileri baz almıştır.

Göstergelerin Türkiye özelinde incelenmesi ile ise aşağıdaki şekil 3.4’te gösterildiği gibi gösterge başlıklarının genel kapsamına yönelik çıkarımlar yapılmıştır.

Şekil 3.5: Türkiye'de yapılan yaşam kalitesi çalışmalarında gösterge kapsamı değerlendirilmesi

Ülkemizde yaşam kalitesi üzerinde yapılan çalışmalarda gösterge başlıkları kısıtlı tutulmuştur. Ancak kavramsal çözümlemelere yer veren ve gösterge önerisinde bulunan TÜBA'nın gösterge seti geniş kapsamlı ele alınmıştır.

Bu çerçevede İstanbul ölçeğinde oluşturulan öneri gösterge setinde bazı çalışmaların ağırlıklandırılmasında öncelikli olmasının sebebi daha geniş kapsamlı gösterge araştırması yapan kurum kuruluş ve kişilerin öneri göstergelerine yer verilmesidir.

Yapılan çalışmalar ışığında göstergelere yönelik konut ve yakın çevresi, çevresel faktörler, ulaşım, sağlık, eğitim, ekonomik durum, boş zamanların değerlendirilmesi ve güvenlik gibi ana başlıklar altında oluşturulan gösterge önerisi tablo EK A.5'tedir.

Oluşturulan gösterge setinde ülkemizde ve uluslararası yapılan çalışmaların bir kısmının listede olamamasının sebebi o göstergelerin dikkate alınmaması değil bu çalışmaların konu başlığının çok geniş tutulması ve daha alt ölçekte bu başlıkların listeye dahil edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

3.4.2 Kentsel Yaşam Kalitesi ve Kent Kimliği İlişkisi

Günümüzde fiziksel, sosyal ve kültürel etkenler gibi birçok etkenin dikkate alınmaması ile birbirinin benzeri yapılar topluluğu halini alan kentlerimizde kimlik kavramı kent

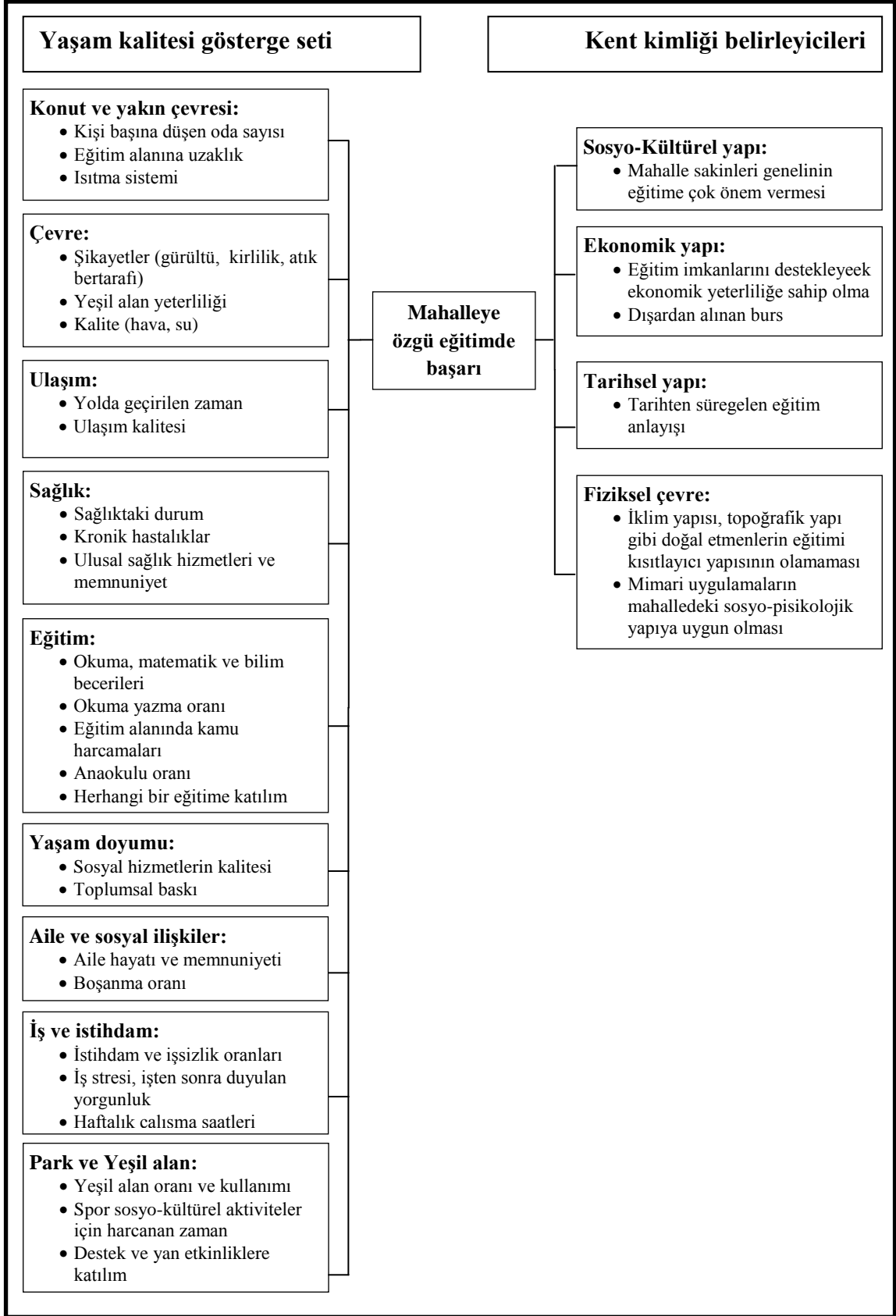
yöneticileri tarafından kendi istedikleri formlarda tekrardan oluşturularak marka aracı olmuş, içi boş dışarı süslü bir meta haline getirilmiştir. Kent özelinde kendine özgü doğal, fiziksel sosyo-kültürel yapıları ile öne çıkan bölgeler, kimi zaman her defile de gördüğümüz konu mankeni, kimi zamanda yerilerek tedavi edilmesi gereken hastalık haline getirilmiştir. Bu vurgulama yapılırken mekana ait özellik, güzellik ve yermelerde yaşam kalitesi kavramı sık sık karşımıza çıkmaktadır. Özellikle son on yılda İstanbul özelinde yapılan yaşam kalitesi çalışmaları yerel yönetimler için önemli bir değer olmuş, hatta bazı belediyeler kendi ilçelerinde yaşam kalitesine yönelik çalışmalar yürüterek, oluşturmak istedikleri imajın içerisine yüksek yaşam kalitesi sahipliğini de ekleme eğilimine girmişlerdir.

Kent kimliği ve kentsel yaşam kalitesi birbirleriyle karşılıklı ilişki içerisinde olan iki kavramdır. Her iki başlığı ayrı ayrı aldığımızda birbirlerinin betimleyicileri, belirleyicileri olan kavramlar birbirinden ayrı olarak değerlendirilemez, değerlendirildiğinde ise tanımlamalarda eksiklikler oluşmaktadır. Bunun temelinde iki kavramı belirleyen etkenlerin çok sayıdan oluşan beraberlikleridir.

Bu bölümde kent kimliği ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişki, kentsel kimlik oluşumdaki etkenler ve İstanbul özelinde oluşturulan yaşam kalitesi gösterge setinin ortaklaşa değerlendirilmesi ile incelenecektir.

Karşılıklı karmaşık bir ağ sistemiyle bağlı bu iki kavram, kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin birer birer değerlendirilmesi şeklinde değil kent kimliğinin belirleyicileri içerisinde ağırlıklandırılması ile gerçekleştirilecektir. Bunun sebebi her hangi bir kent kimliğinin belirleyiciliğini yaşam kalite göstergelerinden bir çok farklı başlık sağlamış olabilir. Mesela eğitimde mahallede yaşayanların ciddi başarılar elde etmesiyle öne çıkan mahalleye ait kimlik, yaşam kalite göstergeleri ve kent kimliği belirleyicileri içinde tablo 3.14'deki gibi yorumlanabilir.

Tablo 3.14: Kentsel yaşam kalitesi göstergeleri ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi

Burada dikkat edilmesi gereken husus öne çıkan kent kimliğinin bir belirleyici ile ortaya çıkacağı gibi diğer belirleyicilerle de desteklenebilirliği. Yaşam kalitesi göstergeleri anlamında öne çıkan kimlik oluşumunda etkin göstergenin hangisi/hangileri olacağı mahallenin içsel dinamiklerine bağlı olarak değişebilir. Bu açıdan seçilen kimlik belirleyicisini ilgilendiren yaşam kalite göstergesi betimlemek mümkün olmayabilir. Ancak genelden özele inilerek belli bir kent, bölge ya da mahalle düzeyine getirildiğinde öne çıkan gösterge başlıklarının belirlenmesi mümkündür.

Bu kapsamda ağırlıklandırmaya yönelik açıklamalar yapılacaktır.

Doğal ve insan eliyle oluşmuş, oluşturulmuş nesnelere arasındaki etkileşimler sonucu ortaya çıkan çevre gündelik hayatın ritüellerinin yerine getirilmesinde önemli belirleyicidir.

Bitki örtüsü ve iklim koşulları ile yaşamın zor ya da kolay (rahat) olarak adlandırılmasının yanında topoğrafik özellikleri ile ulaşım açısından erişilebilir, ulaşılabilir olarak tanımlanabilmektedir. Kutuplardaki soğuk hava koşullarında yaşam çetin olarak değerlendirile bilindiği gibi deniz kenarındaki tatil yöresinde rahat olarak tanımlanabilir. Topoğrafik özelliği ile bir kent lineer ya da ışınsal gelişebilir, dağ tepe ve eteklerinde yer alabilir. Jeolojik durum sınırlamasıyla belli bir yoğunlukla sınırlanabilir.

Doğal yapının kendine özgü kuralları vardır. Kent halkı özgün bir hareket oluşturarak doğanın kullanımına yönelik kendisi hakkında vermiş olduğu imtiyazı kullanarak fiziki mekanın şekillenmesine yardımcı olurlar. Bu kuralların yadsınarak insanın kendi fütursuz kibri ve öngörüsüzlüğüyle ihlali, doğal afet ve yıkımlarla sonuçlanmaktadır.

Fiziksel çevrenin şekillenmesinde üretilen doğa ile uyumlu çözümler, bireylerin dolayısıyla toplulukların varlıklarının devamlılığının sağlanmasının yanında rahat ve huzurlu bir yaşamın zemini hazırlamakta, geleceği düşünmeden üretilen uygulamalar ise hoşnutsuzluk, standart düşüklüğü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu ilişki fiziksel çevrenin kişi memnuniyeti ve refahına yönelik yaşam kalitesinin belirlenmesinde değerlendirilebilecek kriterlerin oluşturulmasıyla daha iyi anlaşılmaktadır. Ancak fiziksel çevrenin bireyin memnuniyetinde hemen hemen her

konuda etkili olduğu gerçeğini göz ardı etmeksizin öne çıkan başlıkların sınıflandırması yapılmıştır.

Yaşam kalitesiyle kent kimliğinin belirleyicilerinden oluşan fiziksel çevre ilişkisi, öngörülen yaşam kalitesi öneri göstergelerde ağırlıklı olarak iki başlık halinde incelenebilir. Bunlar “konut ve yakın çevresi ile çevre” başlıklarıdır. Bu başlıklar altında doğal fiziki çevre ‘çevre başlığı’ içerisinde, yapay fiziki çevre ise “konut ve yakın çevresi başlığı” içerisinde yoğun olarak karşılık bulduğu söylenebilir.

Eğitim anlamında yapay fiziki yapının eğitimle ilişkisi, eğitim kurumlarının ihtivası ya da eğitime erişilebilirliğidir. Bu durum sunulan diğer hizmetlerde kendisini göstermekte, donatı alanlarının amacına yönelik kullanılması, erişebilirliği ve yeterliliği yaşam kalitesini etkilemektedir.

Fiziksel çevrenin ekonomik durumla ilişkisi kendisine özgü yapılanmasıyla sınırları içerisindeki yaşama bedelinin karşılanıp karşılanamamasıyla durumudur. Çoğu zaman mekanın ekonomik değeriyle doğru orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda ekonomik kimlik ile fiziksel kimlik etkilerinin karşılıklı olduğu çıkarımı yapılabilir. Kimi zaman ekonomik anlamda değerli alanlar, belli başlı bazı kullanıcılar tarafından tercih edilirken, kimi zaman yapılan tercihlerin fazlalığı ile mekan değerlenmekte, mekana yönelik kimlik de bu tercihler neticesinde şekillenmektedir.

Fiziki çevrenin özellikle yapay unsurlarının (planlama, mimari ve referans noktaları) kent güvenliğine etkisi, ortak mekanların genel kulacı tarafından zaman kısıtlaması olmadan kullanılması ya da belli bölgelerde kategorilenmiş suç unsurlarının ihtivasıyla değerlendirilebilir. Kentsel mekanların tasarım hatası olarak ya da kötü uygulamalarla belirli saatlerde kullanılamaz olmaları (kötü aydınlatma, kamusallaşmamış ortak kullanım alanları, dar penceresiz sokaklar, meydanlar, parklar) mekansal olarak bazı suç eğilimlerinin ilgisini çeken yapılaşmış ve ya doğal alanlar haline gelmesiyle güvenlik algısı mekanı paylaşanlar ve çeperinde yaşayanlar için farklılık gösterebilir.

Sosyo-kültürel yapı kent kimliğinin belirlenmesi ve kentsel yaşam kalitesi bağlamında en etkin başlıklardan biridir. Çünkü sosyal yaşam ve kültürel yapı “tarih” içerisinde gelişerek karşılıklı etkileşimler şeklinde “fiziksel yapıyı” şekillendirmiş ve zaman içerisinde ihtisaslaşarak “işlevsel” bir form kazanmıştır.

Sosyo-kültürel yapı başta konut ve yakın çevresi olmak üzere, çevre, aile ve sosyal ilişkiler, boş zamanların değerlendirilmesi, katılım, ekonomik durum, iş ve istihdam gibi oluşturulan kentsel yaşam kalite gösterge setindeki genel başlıklarda etkindir.

Kentsel kimlik belirleyicilerinden ekonomik yapı yine yaşam kalitesinin önemli altlıklardandır. Zira yaşam kalite araştırmalarının tarih içerisinde gelişiminde bir dönem bireylerin ekonomik durumları en önemli faktör olarak değerlendirilmiştir. Her ne kadar bu algı yapılan araştırmalarla yaşam kalitesinin belirlenmesinde ekonomik düzeyin tek başına yeterli olmayacağına anlaşılmasıyla ortadan kalksa da günümüzde bu genelleme gayri safi yurtiçi hasıla olarak bir çok araştırmada karşımıza çıkmaktadır. Ancak ekonomik yapının yaşam kalitesinin belirlenmesinde kullanılan algısal verilerinin dışında nesnel konuların neredeyse tamamına yakın bir bölümde etkili olduğu gerçeğinin de kabul edilmesi gerekmektedir.

4. NESLİŞAH VE HATİCE SULTAN MAHALLELERİ YENİLEME ALANINDA KENTSEL YAŞAM KALİTESİ VE KENT KİMLİĞİNİN İNCELENMESİ

4.1 YENİLEME ALANI

Tarihsel doku ve fiziki çöküntü alanlarının çağdaş ve yaşanabilir bir şekilde yeniden kente kazanımının sağlanması için Fatih Belediyesi tarafından ilçe genelinde yıpranmış tarihi dokuların ve kültürel değerlerin çevresi ile birlikte yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılabilmesi amacıyla 5366 sayılı kanun gereği yenileme alanları oluşturmuş ve çalışmalara başlanmıştır.

Projenin öncelikli hedefi bölge halkının yaşam koşullarının iyileştirmesi, kentle bütünleştirilmesiyle birlikte aynı zamanda alandaki tarihi ve kültürel eserlerin korunmasını ve yaşatılmasını sağlamaktır.

4.1.1 Proje Alanının Tanımı

4.1.1.1 Sulukule tarihçesi

İstanbul ili, Fatih ilçesi mahallelerinden olan Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri İstanbullular tarafından çok bilinmese de Sulukule deyince bir çoğumuz tarafından mekan ve sosyal yapı olarak betimleme yapılabilmektedir. Müzik ile uğraşanların yoğun olduğu, bölgedeki eğlence alanlarıyla öne çıkan alan mahallelerin genel olarak Sulukule olarak adlandırılmasının sebebi Alpman (1997) bölgede yaşayan halka sorarak bölgedeki surların dibinde içerisinde su kaynayan bir mağaranın bulunduğunu ve bu mağarın üzerinde yer alan bir kulenin varlığından alanın Sulukule olarak adlandırıldığını ifade etmektedir.

Sulukule'ye dair yazılı kaynakların fazla olmaması, bölgeye dair yapılan tarih araştırmaları zorlaştırsa da bazı kaynaklar, Romanların Hindistan menşeli olduklarını ve buradan irili ufaklı gruplar halinde göç ettiklerini ve Hindistan sınırları dışarısında çeşitli savaşlar ve kavgalarla çingenelerin devamlı bir barınak yeri arama ihtiyaçlarının doğduğunu bahseder. Bizans tarihçi Nichephoros Gregaros çingenelerin 1322 yılında Konstantinopol'e ulaştıklarını kaydeder (Bir Çingene Yolculuğu, Özkan, s.17).

Osmanlı'nın İstanbul'u fethetmesiyle (1453) birlikte bölgede yaşayan Romanların birçoğu Fatih Sultan Mehmet tarafından Balat'a yerleştirilmiştir. Romanların yoğun olduğu bu mahallenin dışında Edirnekapı ile Topkapı arasındaki geniş bölgeye de yerleştirildikleri bilinmektedir (Bir Çingene Yolculuğu, Altınöz, s.122).

Osmanlı döneminde devam eden eğlence kolları geleneği Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde de devamlılığını korur. Fakat bu dönemde Sulukule'de henüz eğlence evlerine ait bir ize rastlanmaz. Eğlence Evleri, ilk kez 1946 yılında Turan Aziz Beler'in "Beyoğlu Piliçleri" adındaki kitabında geçer. Beler, kitabında Sulukule Eğlence Evlerinden; dekoru sade, temiz bir oda içinde sazlarını çalan, şarkı söyleyen ve dans eden genç kadınlardan bahseder. Sulukule'nin en görkemli yılları 1950'ler ve 1960'lardır. 1985 yılına gelindiğinde ise Sulukuleliler, Turizm Bakanlığı'na "Gösteri Evleri Projesi" ile başvururlar. Bakanlıktan olumlu yanıt alan proje, yerel belediye tarafından onaylanmadığı için yasallaşmasa da "Eğlence Evleri" Sulukule'de faaliyete geçer. Bu dönemde, sayısı sadece üç tane olan Eğlence Evleri'nin sayısı, 34'e çıkar. İşletmeler yarı yasal olarak varlıklarını sürdürürler. Yaklaşık 3500 kişinin çalıştığı eğlence evleri, mahallenin ekonomik kalkınmasını sağlar. Bu dönemde inşa edilen apartmanlar, mahallenin zenginliğinin birer kanıtı olarak gösterilebilir.¹¹

¹¹ Mimarizm, Mimarlık ve Tasarım Yayın Platformu. <http://www.mimarizm.com/kentintozu/Makale.aspx?id=338&sid=328> [Erişim tarihi 15 Şubat 2014].

4.1.1.2 Proje alanı konumu ve ulaşım ilişkisi

Hatice Sultan ve Neslişah Mahalleleri Yenileme Alanları, Edirnekapı ile Vatan Caddesi arasında, Kara Surları bitişiğinde yer alır.

Şekil 4.1: Yenileme proje alanı haritası

İlçenin kuzey batısında yer alan proje alanının batısından sur boyunca Savaklar caddesi geçmektedir. Savaklar caddesini dik kesen ve Edirnekapı ile Fatih ilçesini birbirine bağlayan Fevzi Paşa Caddesi alanın kuzeyindedir.

Tarih içerisinde şekil 4.2 ve şekil 4.3'ten de anlaşılacağı üzere proje başlangıcına kadar olağan gelişimini sürdüren alan projenin hayata geçirilmeye başlanmasıyla yeniden şekillenmiştir (Şekil 4.4, 4.5)

Şekil 4.2: Proje alanına ait 1966 yılı hava fotoğrafı

Kaynak: <https://gis.ibb.gov.tr>. [Erişim tarihi 11 Ocak 2013]

Şekil 4.3: Proje alanına ait 2006 hava fotoğrafı

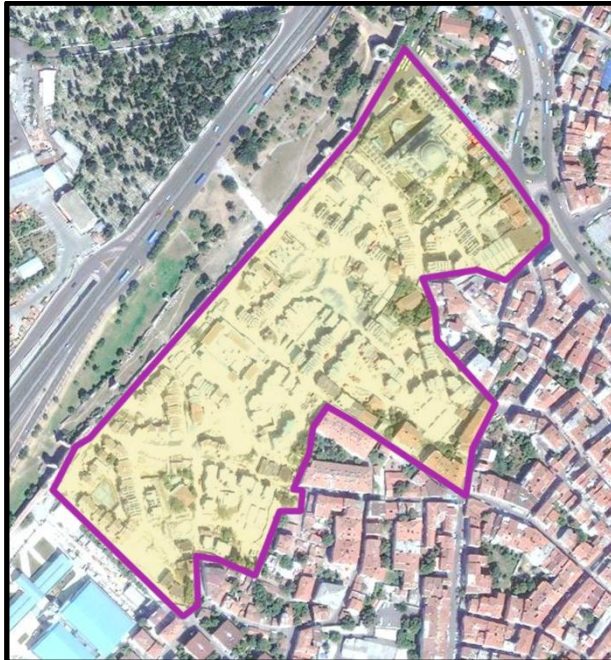
Kaynak: <https://gis.ibb.gov.tr>. [Erişim tarihi 11 Ocak 2013]

Şekil 4.4: Proje alanına ait 2009 hava fotoğrafı

Kaynak: <https://gis.ibb.gov.tr>. [Erişim tarihi 11 Ocak 2013]

Şekil 4.5: Proje alanına ait 2011 hava fotoğrafı

Kaynak: <https://gis.ibb.gov.tr>. [Erişim tarihi 11 ocak 2013]

4.1.2 Projenin Hukuki Dayanağı

Proje alanına yönelik olarak öncelikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi Göçebe yaşamı bırakarak yerleşik düzene geçen Romanların yaşadığı bölgeleri 'Kentsel Tasarım Projesi' kapsamında 2002 ve 2003 Yatırım Programı'na dahil ederek rehabilitasyon çalışmaları başlatmıştır. Kısaca alan içerisinde çocuk parkları yapılması, altyapı olanakları sağlanması, yapıların rehabilitasyonu ve eğlence kültürüne zarar vermeksizin genel salonlar yapılmasına yönelik olarak hazırlanan proje kapsamında sosyal araştırma ve anketler yapılmış (Radikal Gazetesi, 2002) ancak proje uygulanamamıştır.

Daha sonra İl ve ilçe belediyelerine yenileme alanlarını belirlemede geniş haklar sunmakta olan 5366 sayılı kanun 5 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğü girmiştir. “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” adını taşıyan kanun 9 maddeden oluşmaktadır. Kanun 2008 ve 2012 yıllarında bazı maddelerinde bir takım eklenti ve değişikliklere uğramıştır. Bu bölümde kanunun projenin hazırlık aşamaları ve uygulama sürecindeki şekli incelenecektir.

Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanununun amacı 1. Maddesinde “*Bu Kanunun amacı, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sitalanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.*” şeklinde betimlenmiştir (5366 sayılı kanun)

Yenileme alanlarının il özel idaresi ve belediye tarafından hazırlanacağını belirleyen yasa bu yenileme çalışmalarının ister kamu kurum ve kuruluşlarınca isterse de özel hukuk tüzel kişilerce yaptırılabilceğini belirtmiş olup, Toplu Konut İdaresi ile ortak olarak ya da tamamen Toplu Konut İdaresi'nce uygulamanın yaptırılabilceği de

belirtilmiştir. Büyükşehirlerde, ilçe belediyeleri yenileme alanları belirleyebilme özgürlüğüne sahiptir. Eğer Büyükşehir belediyesi bir uygulama başlatmamış ise ilçe ve ilk kademe belediyeler kendi projelerini yapabilme yetkisine sahiptir. Gerçekleştirilmesi planlanan yenileme alanları; il özel idarelerinde il genel meclisi, belediyelerde belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile belirlenmektedir. İl özel idaresinde il genel meclisince, büyükşehirler dışındaki belediyelerde belediye meclisince alınan kararlar Bakanlar Kuruluna sunulur. Büyükşehirlerde ise ilçe ve ilk kademe belediye meclislerince alınan bu kararlar, Büyükşehir belediye meclisince onaylanması halinde Bakanlar Kuruluna sunulur. Bakanlar Kurulunun onayını alıp almaması üç ay içerisinde gerçekleştirilir. Buradan da onay alındıktan sonra ilgili alan için proje hazırlanır ve hayata sokulur. (5366 Sayılı Kanun, a). 2012 yılında hazırlanan projeler Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca Bakanlar kuruluna sunulur şeklinde değişiklik yapılmıştır. (5366 Sayılı Kanun, b)

Yenileme projelerin onaylanması için ise 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 51 inci maddesine göre gerektiği kadar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu oluşturulacağı ve Kurulca onaylanan projeler, il özel idaresi veya belediyece uygulanacağı belirtilmiştir.

Yenileme alanlarında yer alan taşınmazların tasarruflarının kısıtlanması ve kamulaştırmaya yönelik ise kanunun 4.maddesinde;

a) Yenileme alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esas olduğu, ancak anlaşma sağlanamayan hallerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ilgili il özel idaresi ve belediye tarafından kamulaştırılabileceği,

b) Tapuda mülkiyet hanesi açık olan taşınmazlar ile varisi belli olmayan, kayyım tayin edilmiş, ihtilafı, davalı ve üzerinde her türlü mülkiyet ve mülkiyetin gayri ayni hak tesis edilmiş olan taşınmazlar için de aynı madde hükümlerine göre kamulaştırma işlemleri yürütüleceği,

c) Kamulaştırma işlemlerinin yürütülmesinde il özel idareleri ve belediyeler veraset ilamı çıkarttırmaya, kayyım tayin ettirmeye veya tapuda kayıtlı son malike göre işlem yapmaya yetkili olduğu,

d) İl özel idareleri ve belediyeler taşınmaz mülkiyetinin kamulaştırılması yerine, uygun gördükleri takdirde satın alma, kat karşılığı ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun ilgili maddelerinde düzenlenen intifa hakkı veya üst hakkı kurulması yolu ile sınırlı aynı hak tesis edebileceği esaslarına göre belirlenmiştir (5366 Sayılı Kanun).

5366 sayılı kanununun 7. Maddesinde yer alan “*Bu Kanun kapsamında yer alan yenileme alanlarında, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler saklı kalmak kaydıyla, diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz*” şeklindeki tanımlama uluslararası hukukun haricindeki diğer tüm yükümlülükleri iç hukukta askıya almıştır.

Proje alanını kapsayan Hatice Sultan ve Neslişah Mahallelerinin bir kısmı bu çerçevede 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun”a istinaden 19/10/2005 tarih, 2005/109 sayılı ve 09/06/2006 tarih, 2006/70 sayılı Fatih Belediye Meclis kararı ile Yenileme Alanı kapsamına alınmış olup, bu karar 03/04/2006 tarih, 2006/10299 sayılı ve 13/09/2006 tarih, 2006/10961 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanarak 22/04/2006 tarih, 26147 sayılı ve 13/10/2006 tarih, 26318 sayılı resmi gazetede yayınlanarak ilan edilmiş ve yürürlüğe girmiştir.

Fatih Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ)'nin ortak yürüttüğü proje, 2005 yılı Eylül ayında, imzalanan protokolle resmiyet kazanmıştır (Fatih Belediyesi, yenileme projeleri).

5366 sayılı yasanın 2. maddesinin 4. fıkrası gereği, Yenileme Alanında kalan taşınmazlar için Yenileme Avan projesi hazırlanmış ve bu Avan Proje, Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul II Numaralı Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından 25.07.2012 tarih, 51 sayılı Kurul Kararı ile, Belediye Meclisininin 08/08/2012 tarih, 2012/60 sayılı kararı ile uygun görülerek, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanınının 11/12/2012 tarih, 1706 sayılı onayı ile kesinleşmiştir (Fatih Belediyesi, Sulukule Yenileme Projesi Yarışma Açıklama Raporu)

4.1.3 Proje Öncesi Mahallelerdeki Durum

Yenileme öncesi Sulukule'nin mevcut durumunun tasvirinin yapılması yenileme sonrasında sağlanan gelişmelerdeki değişikliğin belirlenmesi açısından önemlidir. Sulukule yenileme projesinde projeyi gerçekleştiren idarelerin proje amaçları ve öngörülen hedeflerin yerine getirilmesi bu kapsamda incelenecektir. Mevcut durumun analizi yaşam kalitesinin değişiminin irdelenmesi ve bölgeye yönelik kentsel kimlik değişiminin algılanması için de önemlidir. Projenin hayata geçirilmiş olması, eski kullanıcılarının mekanı artık kullanmıyor olmaları bölgenin yaşam kalitesi ve kent kimliği açısından mevcut durum tespitini güçlendirirse de gerek proje kapsamında gerek akademik ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan anket, araştırma, analiz ve değerlendirmelerin geniş içerikli olması bu sorunun minimize edilmesinde yardımcı olmaktadır.

Proje alanının mevcut durumunun incelenmesi fiziksel yapı ve mülkiyet, sosyo-kültürel yapı, iş ve gelir ve demografik özellikler olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır.

4.1.3.1 Fiziksel yapı ve mülkiyet

Proje öncesi Sulukule'nin fiziki yapısı incelendiğinde mekânsal yapı elemanları, dar sokaklar ve bu sokakları çevreleyen iki ila beş hanenin paylaştığı bitişik nizam iki katlı avlulu evlerdir. Konutlar genel itibariyle ön bahçeleri olmayıp yola sıfır yerleşmiştir. Dar sokaklar ise mahalle sakinlerinin önemli yaşam alanlarıdır.

Tarihi yarım adada yer alan diğer mahallelere bakıldığında az sayıda tescilli yapı bulunmaktadır. Yenileme alanı içerisinde Fatih Belediyesinin tespitleriyle 42 adet sivil mimarlık örneği, 15 adet anıt eser tespit edilmiştir.

Kira ve emlak değerlerinin kent ortalamasına bakıldığında oldukça düşüktür. Bu sebeple büyük çoğunlukla dar gelirlinin yaşadığı bir semt olarak kabul görmektedir. Aynı zamanda bu ekonomik kısıtlılıktan ötürü fiziksel bakımsızlıkta belirgin bir şekilde alanda kendini göstermektedir.

Fatih Belediye Başkanlığı tarafından 2006 yılında yapılan çalışmalar kapsamında proje alanında bulunan yapıların en yüksek yüzde ile (yüzde76) yığma yapılar olduğu belirlenmiştir. Betonarme yapılar %13 ahşap yapılar ise proje alanındaki binaların yüzde10'unu oluşturmaktadır.

Proje alanında 574 yapı tespit edilmiştir. Bölgenin genel itibari ile fiziki açıdan yapılarının bakımsız olduğu betimlemesi mevcut yapıların yüzde 71 oranında kötü durumda olmasından kaynaklanmaktadır. Orta durumda olan yapıların yüzde 27'sini oluşturduğu toplam proje alanı içerisinde yüzde 1 oranında harabe ve 3 adet iyi durumda yapı bulunmaktadır. Sulukule Platformu tarafından proje öncesi yapılan anket çalışmasına göre yüzölçümlerine bakıldığında evlerin yüzde 16'sı 50 m²'nin, yüzde 31'i 70 m²'nin altındadır

Bina yüksekliklerine bakıldığında proje alanı genel olarak 1 ve 2 kattan oluşmaktadır (yüzde 52.7'si 1 kat, yüzde 35.5'i 2 kat). Yüzde 6'sını üç katlı, yüzde 4'ünü ise dört katlı binaların oluşturduğu proje alanında 10 adet beş katlı ve 1 adet 6 katlı yapı bulunmaktadır (Şekil 4.6).

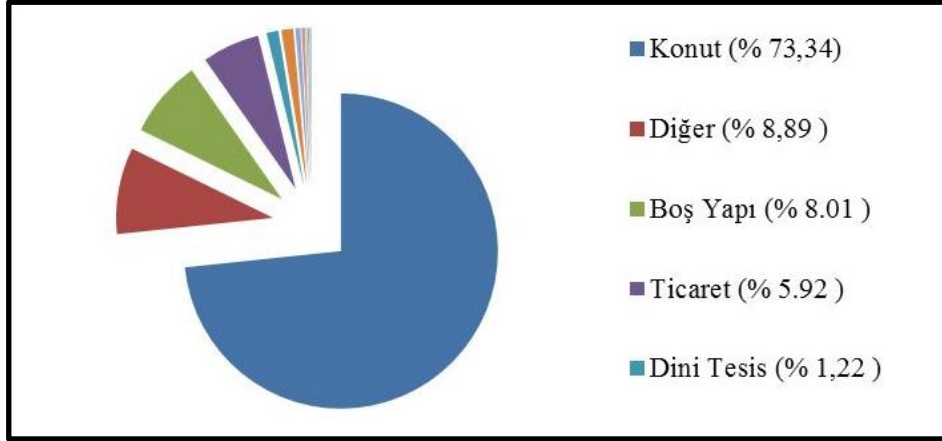
Şekil 4.6: Yenileme alanı bina kat adetleri

Kaynak: İstanbul ili, Fatih İlçesi 1. Grup 2 No' lu Yenileme Alanları Proje Uygulamalarına İlişkin Yenileme Avan Projesi Açıklama Raporu, s.35

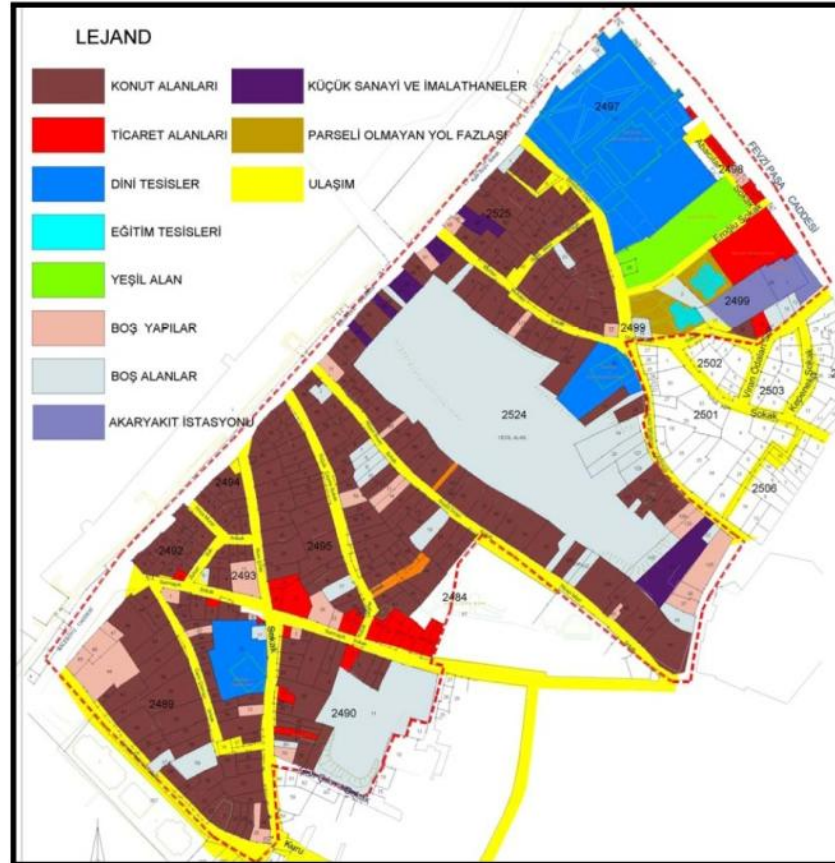
Kullanım fonksiyonuna bakıldığında alanda tespit edilen 574 binanın en yoğun kullanımı konut (yüzde 73) olarak karşımıza çıkmaktadır. Takip eden fonksiyonlar sırasıyla yüzde 9 diğer kullanımlar, yüzde 8 boş yapı, yüzde 6 ticaret olarak belirlenmiştir. Ayrıntılı kullanım fonksiyon dökümü şekil 4.7'de grafik halinde şekil 4.8'de ise harita şeklinde gösterilmiştir.

Şekil 4.7: Yenileme alanı fonksiyon analizi

Kaynak: İstanbul ili, Fatih İlçesi 1. Grup 2 No' lu Yenileme Alanları Proje Uygulamalarına İlişkin Yenileme Avan Projesi Açıklama Raporu, s.35

Şekil 4.8: Neslişah ve Hatice Sultan mahallesi mevcut yapı fonksiyon grafiği

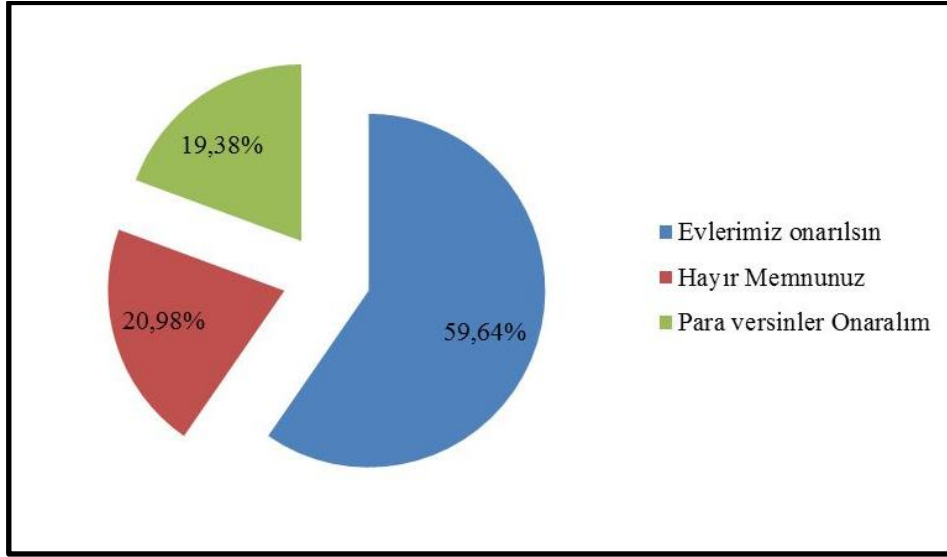
Kaynak: İstanbul ili, Fatih İlçesi 1. Grup 2 No' lu Yenileme Alanları Proje Uygulamalarına İlişkin Yenileme Avan Projesi Açıklama Raporu, s.36

Fatih Belediyesi Sulukule Projesi'ni hayata sokmadan önce bölgedeki durumu anlayabilmek için bir anket çalışması yapmıştır. İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr.

Korkut Tuna, Yrd. Doç. Dr. Ayşen Şatıroğlu ve Dr. Mustafa Çağlayandereli tarafından 23 Mayıs 2006'da yapılan bu çalışma, kentsel dönüşüm projesiyle ilgili mahalle sakinlerinin görüş ve beklentilerini değerlendirmeyi amaçlamıştır.

Bu çalışma kapsamında mahalle sakinleriyle sosyo-ekonomik, mekânsal ve demografik tespitlerin yapılmasına yönelik anketler yapılmıştır. Mekânsal anlamada mahallede değişiklik yapılıp yapılmaması hususunda mahalle sakinlerinin cevapları şekil 4.9'da gösterilmiştir.

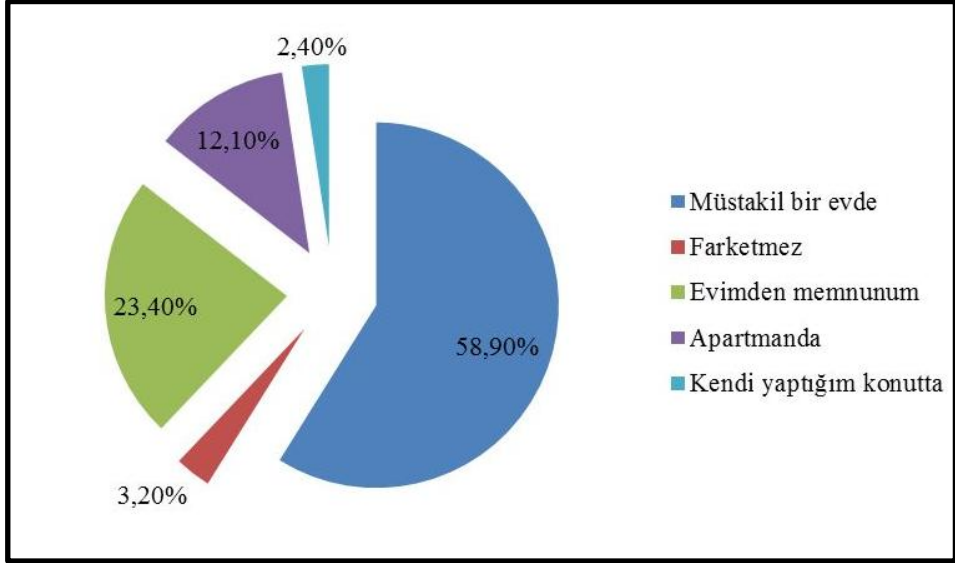
Şekil 4.9: Yenileme alanında değişimin gerekliliğine ilişkin verilen cevaplar

Kaynak: Fatih Belediye Başkanlığı, Bir Çingene Yolculuğu, s.173

Aynı zamanda mahalle sakinlerine nasıl bir konutta oturmak istedikleri de sorulmuş, bir çoğu uzun yıllardır müstakil konutlarda yaşamış mahalle sakinlerinin büyük kısmı (yüzde 58,9) yine müstakil konutlarda yaşamak istemişlerdir. (Şekil 4.10)

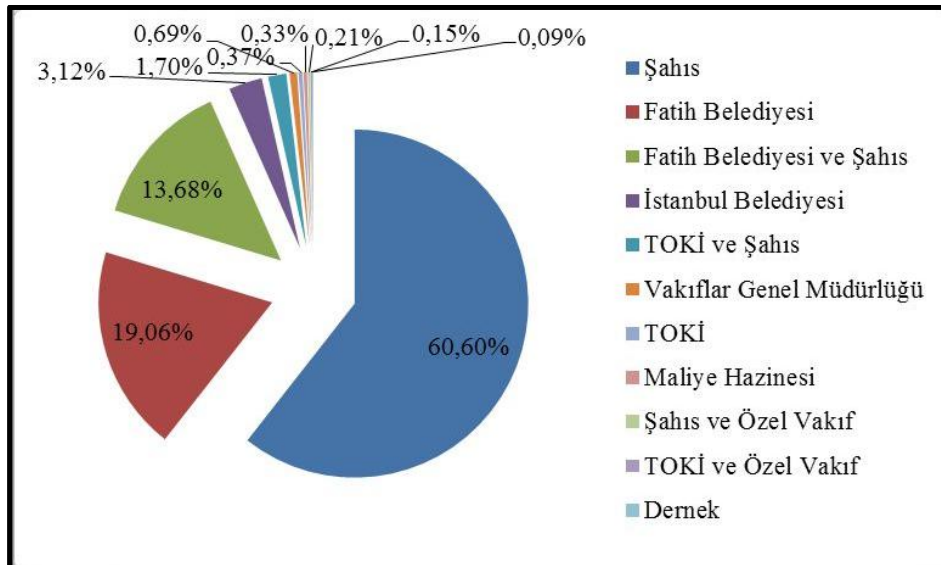
Şekil 4.10: Yenileme alanında nasıl bir konutta oturmak istersiniz sorusuna verilen cevaplar

Kaynak: Fatih Belediye Başkanlığı, Bir Çingene Yolculuğu, s.173

Yenileme alanının mülkiyet yapısı incelendiğinde yüzde 61 ile şahıs mülkiyeti öne çıkmakta, bunu yüzde 19 ile Fatih Belediyesi, yüzde 14 ile Fatih Belediyesi ve şahısların ortaklığındaki mülkiyet, yüzde 3 ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi, yüzde 2 ile TOKİ ve yüzde 1 ile Vakıflar Genel Müdürlüğü takip etmektedir (Şekil 4.11)

Şekil 4.11: Yenileme alanı mülkiyet dağılımı

Kaynak: Fatih İlçesi 1. Grup 2 No' lu Yenileme Alanları Proje Uygulamalarına İlişkin Yenileme Avan Projesi Açıklama Raporu, s. 57

4.1.3.2 Sosyo-kültürel yapı

Sulukule yenileme alanında kendi içerisinde bir sosyal ilişki mevcuttur. Mahalle içerisinde uzun yıllar beraber yaşamış olmanın vermiş olduğu birliktelik ve ait olma hissi ile herkes birbirini tanır. Dar sokaklar ulaşım aracı olmanın yanında sosyal iletişim ögesi olarak da kullanılır. Mahallelerin sosyal, kültürel demografik özelliklerinin anlaşılmasında 2007 yılında Tolga İslam'ın yapmış olduğu anket çalışmasında bir çok anlamda çıkarım yapmak mümkündür.

İslam (2009) Sulukuleyi “kendine özgü kuralları olan, herkesin birbirini tanıdığı, dışarıdan giren birinin kendisini hemen belli ettiği oldukça kapalı bir mahalleydi. Öyle ki; mahalleye giren bir yabancı hemen gözetim altına alınır, çoğu zaman durdurulur ve mahalleye geliş nedeni sorulurdu” şeklinde anlatarak kamusal mekanın mahalleli tarafından belli oranda kontrol altında tutulduğunu vurgulamaktadır.

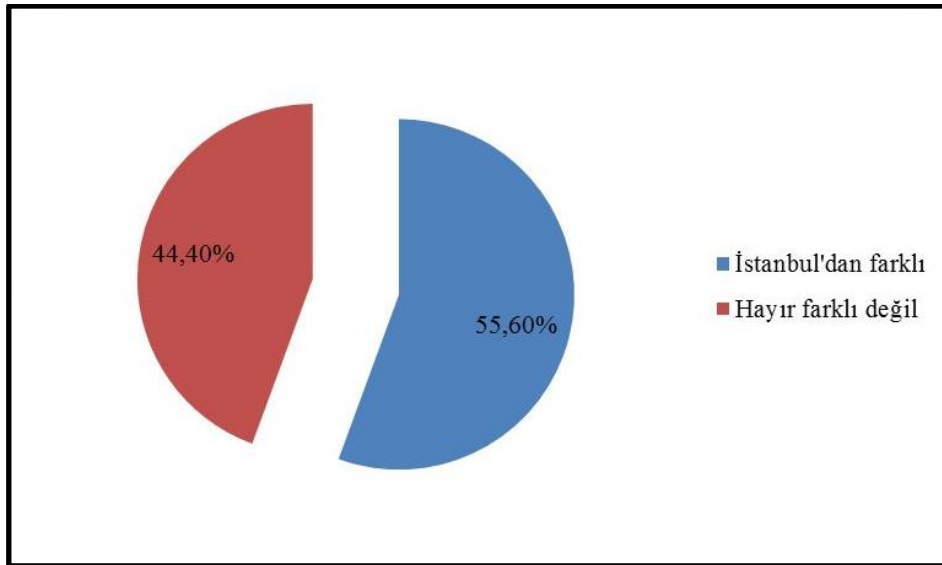
Ortaylı ise Sulukule'yi, “Niyaz-ı Mısır-ı Sokağı'ndan güneye doğru gidildikçe çeşitli eğlence evleri görülür. Bunların sahipleri çalgıscı ve çengi temin ederler. Çınarlı Bostan, Zuhuri Sokak, ve Neslişah Çıkmazı gibi sokakların halkı genellikle bu eğlence işliyle uğraşan ve muhtemelen yıkılan eski Sulukule evlerinin sahipleridir. Fakat eski Sulukule'nin ahşap, fakir ama rengârenk evleri burada görülmez. Neslişah cami civarındaki Kuru Çınar Sokak, Sarmaşık Sokak, Küçük Çeşme ve Çalı Sokak'ta oturanlar ise eğlence sektörüne hizmet eden mahallelilerden tamamen farklıdır ve hatta onlarla çekişme içindedirler” şeklinde tanımlamıştır (Ortaylı 2002, s. 138)

Güngör Neslişah Sultan mahallesine yönelik “mahalle kullanıcıları için mahalleyi içerisi olarak ve içerisinde her şeyin serbest, herkesin rahat olduğu yer; mahalle sınırlarının dışı ise “dışarı”, kuralların var olduğu ve insanların samimi ve rahat olmadığı yer olarak algılanmakta olduğunu belirtmiştir. Mahallenin sosyo-kültürel yapısına yönelik yapılan araştırma da uyumak ve yemek pişirmek dışında her tür aktivitenin dar sokaklarda yapıldığı, erkeklerin günün büyük bir bölümünü mahalle kahvesinde geçirirken, kadınlar ve çocukların evlerinin önünde sokakta sosyalleşme imkânı buldukları betimlenir. Herkesin bir şekilde birbiriyle akraba olduğunu ve bu mahallede doğduğunu aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu zamanından beri burada varolmanın

mahalleli için çok önemli olduğu ve mahalleye bağını sağlamlaştırdığını belirtilir (Güzey 2009)

Fatih Belediyesinin 2006'da yaptırdığı anket bazlı araştırmada sosyal yapı hakkında bazı veriler elde edilmiştir. Adet ve alışkanlıklarının İstanbul ile karşılaştırılması yapıldığında mahalle sakinlerinin yüzde 55,6'sı İstanbul'dan farklı olduklarını belirtmiştir. Mahalle dışından yapılan farklılık tanımlamalarının mahalle içerisinden de kabul görmüş olması mahalleye özgü bir sosyal ve kültürel yapılanmanın olduğunun göstergesidir (şekil 4.12).

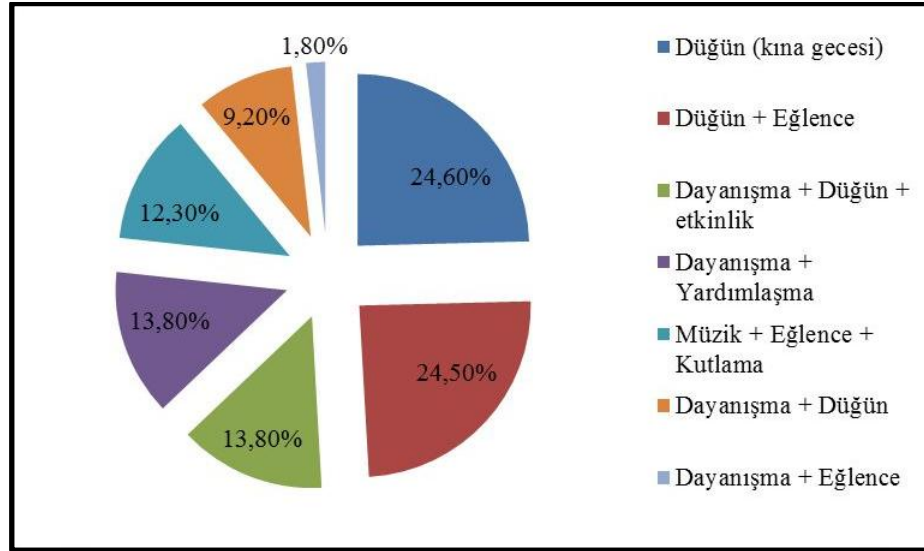
şekil 4.12: Adet ve alışkanlıklar açısından mahallenin İstanbul'dan farklı olup olmadığına yönelik cevaplar

Kaynak: Fatih Belediye Başkanlığı, Bir Çingene Yolculuğu, s.177

İstanbul'dan farklı olduğunu düşünenlerin bu farklılığının kaynağının düğün, eğlence, etkinlik ve müzik olarak belirginleştiğinin de altını çizmek gerekir. Mahalleye özgü gelenek ve göreneklerin dağılımı şekil 4.13'tedir.

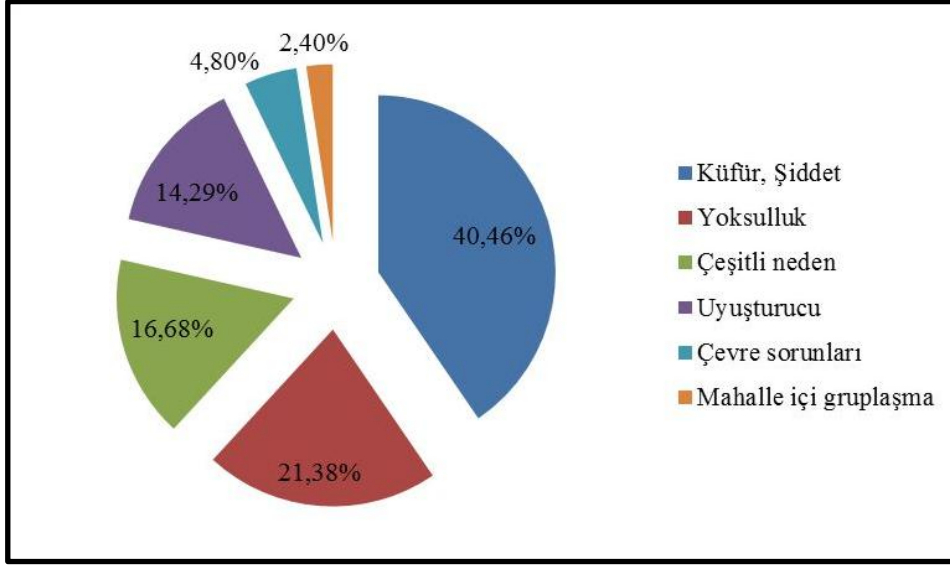
Şekil 4.13: Buraya özgü gelenek ve görenekler nelerdir (farklı olduğunu düşünenler için)

Kaynak: Fatih Belediye Başkanlığı, Bir Çingene Yolculuğu, s.177

Mahallelerdeki komşuluk ilişkisine bakıldığında mahalleli tarafından komşularla sorun yaşanmadığı, hiç bir sorunun olmadığı belirtilmiştir. Komşuluk ilişkilerinin iyi, hiçbir sorunun olmadığını belirtenler yüzde 71,8, ara sıra sorunlar yaşandığını belirtenler yüzde 25 ve sık sık sorun yaşandığını belirtenler ise yüzde 3,2'lik kısmı oluşturmaktadır. Ancak bu dağılımda yenileme projesine karşı geliştirilen savunmacı tutum etkilidir. Bu sorunların nedenleri ise şekil 4.14'te gösterilmiştir.

Şekil 4.14: Yenileme alanı içerisinde sorun yaşayanlar için yaşanan sorunların nedenleri

Kaynak: Fatih Belediye Başkanlığı, Bir Çingene Yolculuğu, s.176

Komşuluk ilişkileri açısından bir diğer nokta ise mekanda sıkça rastlanan birçok kiracının kullandığı avlulu sistemdir. Avlulu sistem bir avlu etrafında sıralanan odalardan oluşmaktadır. Bu odalardan biri ya da bir kaçını bir aile tarafından kullanılmakta tuvalet gibi bazı kullanımlar ortak kullanılmaktadır (İslam 2007, s. 163). Aileler bu birlikteliklerle ekonomik zorlukları ortaklaşa göğüslemekte kendi içlerinde dışarıda rastlanmayan bir oluşum sergilemektedirler.

Yapılan araştırma gözlem ve anketler neticesinde Sulukule'deki sosyal yapının kentteki birçok bölgeye göre hem kendi içerisinde hem de İstanbul ile çok daha güçlü bağlar içerisinde olduğunu söylenebilir. Bu söylemi mahalle sakinlerinin İstanbul'da kalış süreleri ve doğma büyüme aynı mahallede olma süreleri desteklemektedir.

4.1.3.3 İş ve gelir

Yenileme alanında hane halkı için ekonomik getiri esnafılık ve enformel sektöre ait iş ve işçilik üzereinden gerçekleşmektedir. Sulukule özelinde dışardan oluşan algının aksine müzisyenlik yapanların oranı hayli düşüktür. Fatih Belediyesi tarafından yaptırılan saha anketine göre (2006) mahalledeki esnafılık oranı yüzde 21, enformel sektöre ait işler yüzde 15 ve işçilik yüzde 14 olarak tespit edilmiştir. Anket uygulanan kişilerin yüzde 39'u ise ev hanımıdır. Bununla birlikte İslam (2009) tarafından yapılan çalışmada anket

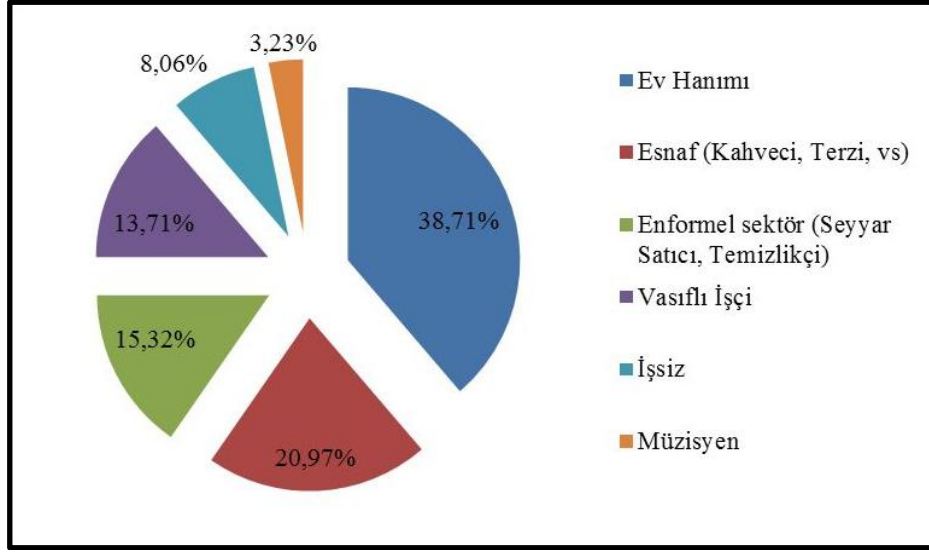
kapsamında görüülen sakinlerin yüzde 28'i çalışmakta olduklarını belirtmiştir. Aile içerisinde müzisyen kimse var mı? (enstrüman çalan, şarkı söyleyen, dans eden) yüzde 11'lik kısım evet cevabı vermiş, çalıştığını belirten 147 kişiden yalnızca ikisi müzisyenlik yaptığını belirtmiştir. Çalışmaya yönelik genel bir değerlendirme anlamında Sulukule Gönüllüleri Derneği¹² ile yapılan söyleşide özellikle gençler için yapılan,

Çok az bir kısmının işi var, bu işlerde asgari ücretin altındaki işler, genelde sigortasız işler matbaada ortacılık yada tekstilde ortacılık yapıyor, ama bunların sayısı az genelde işsiz insanlar, esnaf dedikleri bir kültür vardır mesela gider adamın teki, 1000 tane mont almıştır gidersin 10 tanesini alırsın gidersin sokakta satmaya çalışırdın yada gömlek, mevsimine göre değişiyö bunları satarsan aldığı adama parasını geri verirsin...(Cem)

tanımlamayla Mahallelerin genel yapısı hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Bu durum şekil 4.15'de ayrıntılı gösterilmiştir.

¹² Sulukule Gönüllüleri Derneği, 2010 yılında Sulukule ve civarında yıllardır çalışan Sulukule Platformu'nun bir parçası olarak kurulmuştur. Çocuklara eğitime erişimlerinde destek olmak, kadınlara hakları konusunda farkındalık sağlamak amacıyla yola çıkan dernek bu gün Karagümrükte düz ayak girilen çocuklar için düzenlenmiş bir etüd salonuyla hizmetlerine devam etmektedir. Okullarda etkinlikler düzenlenmesi, risk altındaki çocukların takibinin yapılması, yetiştirici sınıf öğretim programı kapsamında çalışmalar, maddi imkanı zayıf çocuklara kırtasiye, beslenme ve burs desteğinin yanında mahallelinin sorunlarının dinlenmesi bu sorunların çözümünde yasal haklardaki farkındalığın oluşturulması, ve bizzat sorunların çözülmesine yardımcı olmaktadır.

Şekil 4.15: Yenileme alanı içerisindeki meslek dağılımı

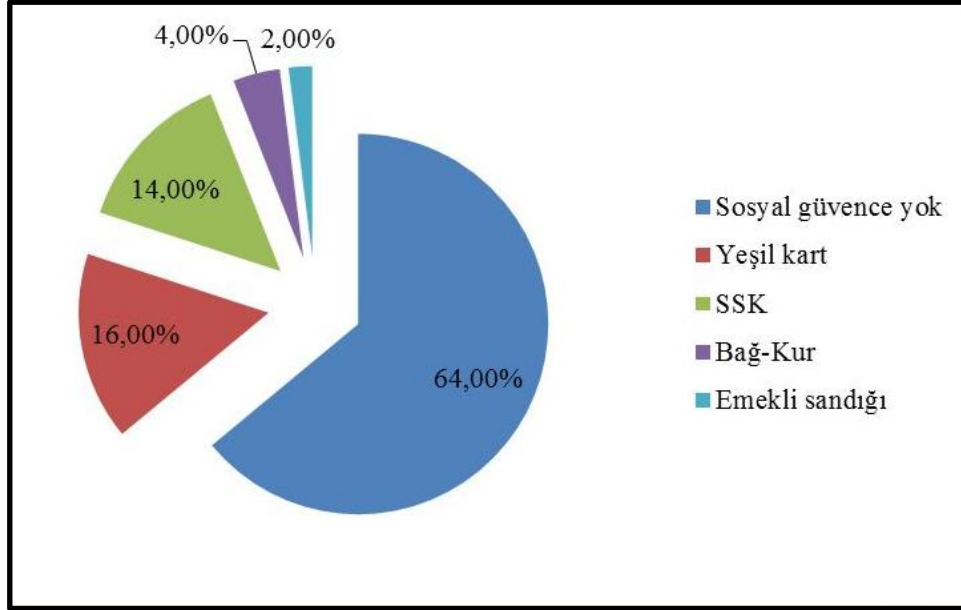

Kaynak: Fatih Belediye Başkanlığı, Bir Çingene Yolculuğu, s.165

Bölgeye yönelik önemli sosyo-ekonomik olgulardan biri de çalışan çocuklardır. 2006 anketi kapsamında ankete katılanların yüzde 17'sinde ailede çalışan hiç kimsenin olmadığı, yüzde 13'ünde evde ailede sadece çocukların eve gelir getirdiği belirtilmiştir. Aynı zamanda yüzde 33 oranında ailede ebeveynlerin kazancı aile geçimine yetmemekte çocuklar çalışarak aile geçimine yardımcı olmaktadır. Tüm aileler içerisinde çalışan kadın oranı yüzde 15'dir.

Sosyal güvence konusunda mahallelilerin çoğu sosyal güvenceden yoksundur. Neslişah Mahallesi'nde sosyal güvencesi olanların önemli bir bölümü (yüzde 16) yeşil kart sahibi, yüzde 14 SSK'lı, yüzde 4 Bağ-Kur, yüzde 2'si ise Emekli Sandığından yararlanmaktadır.

Şekil 4.16: Yenileme alanındaki sosyal güvence durumu

Kaynak: Fatih Belediye Başkanlığı, Bir Çingene Yolculuğu, s.168

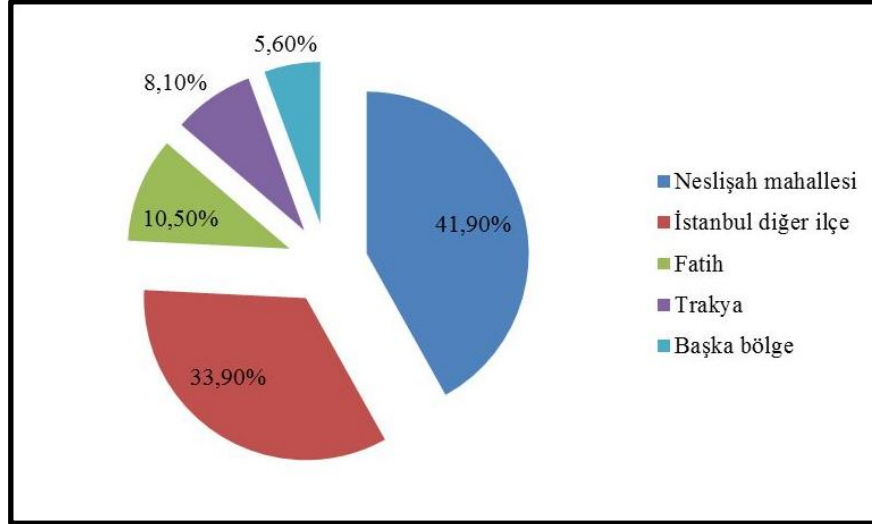
Tüm bu veriler mahalle sakinlerinin yoksulluğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Yapılan fiziki yapı tanımlaması da bu çıkarımları doğrular niteliktedir. Ekonomik anlamdaki yetersizlik fiziksel mekanın da şekillenmesinde, eski renkli Sulukule'nin yıpranması ve değişmesine sebep olmuştur.

4.1.3.4 Demografik yapı

Yıkımlar öncesi yapılmış olan anket çalışmaları ve mülakatlarda demografik yapı hakkında genel bilgilere ulaşılmıştır, ancak bu bilgilerin bazıları yıkım öncesi ve yıkımlar devam ederken yapıldığından korumacı gelecek kaygısı ile bazı sorularda bir takım bilinçli yönlendirmelerle karşılaşmış bu fark ve tutarsızlıklar anket ve mülakatların yürütücüleri tarafından belirtilmiştir. Bununla birlikte farklı sonuçlarda yapılan gözlem ve değerlendirmelerle bazı genel kabuller elde edilmiştir. 2006 yılında Fatih Belediyesi tarafından yaptırılan anket örneğinde kadınlar yüzde 58, erkekler 42 oranında temsil edilmiştir. İslam'ın (2007) yılında gerçekleştirmiş olduğu anket çalışmasında ise örneklemin yüzde 70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Her iki ankette de kadınların oransal büyüklükleri anketin yapıldığı saatlerde erkeklerin çalışıyor ya da mahalle içerisindeki kahvede oluşları ve Sulukule'nin sosyal yaşam tarzında kadınların özellikle sokakları kullanma şekillerinden kaynaklanmaktadır.

Ankete katılanların doğum yerlerine bakıldığında, İstanbul doğumlu olanların oranı yüzde 86,3 oranındadır. İslam'ın yaptığı çalışmada ise bu oranın iki mahallede yüzde 10'luk bir fark sergilediği ancak ortalama yüzde 77'sinin İstanbul doğumlu olduğu vurgulanmaktadır.

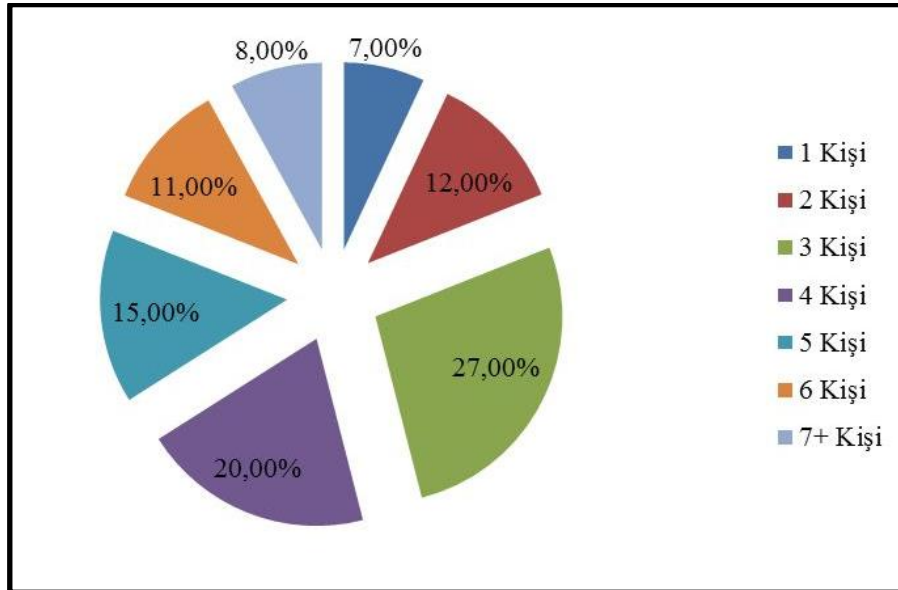
Şekil 4.17: Yenileme alanı içerisindeki doğum yeri analizi

Kaynak: Fatih Belediye Başkanlığı, Bir Çingene Yolculuğu, s.159

Aile yapısında 2007 anket sonuçlarına bakıldığında ortalama aile büyüklüğü 4.1 olarak bulunmuştur. Ailedeki kişi sayısının yarısına yakını 3-4 kişi olan hanelerden oluşmaktadır.

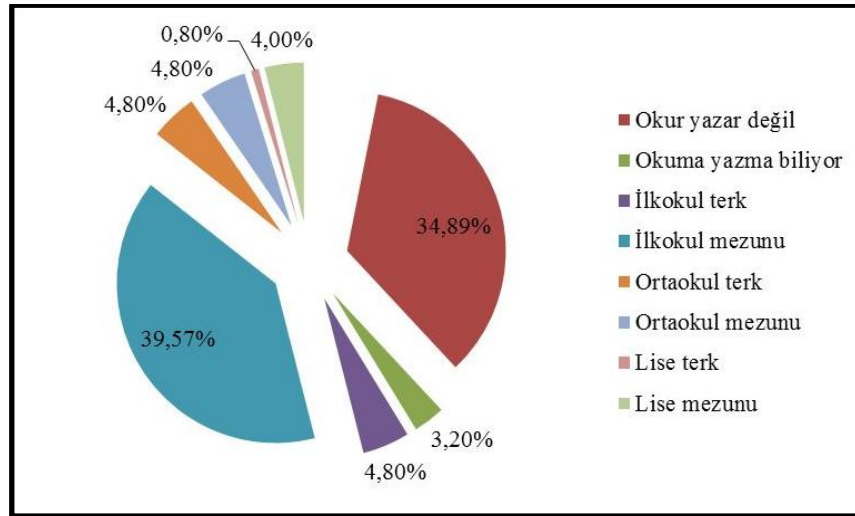
Şekil 4.18: Yenileme alanındaki hanede yaşayan kişi sayısı

Kaynak; İSLAM T, Devlet Ekseni Soylulaşma ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği, s. 70

Mahalle sakinlerinin eğitim durumlarına bakıldığında 2006 anket çalışmasında okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 31 olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye geneli 6 yaş ve üzeri okuma yazma bilmeyenleri oranı yüzde 7,67 iken bu oran İstanbul'da yüzde 4,05'tir (TUIK, 2008). Ankete katılanların orta okul terk edenler dahil ilkökul mezunlarının oranı yüzde 40, Orta öğretim mezunlarının oranı yüzde 5'dur. yüzde 17'lik dilim ise ilkökul terktir.

Şekil 4.19: Yenileme alanındaki eğitim durumu

Kaynak: Fatih Belediye Başkanlığı, Bir Çingene Yolculuğu, s.160

Araştırma verilerine göre Mahallelerin eğitim durumlarının Türkiye ve İstanbul'dan hayli düşük olduğu görülmektedir. Aynı zamanda ilkökul ve ortaokul terk oranlarının yüksek oluşu da dikkat çekmektedir.

Bir başka önemli nokta ise çalışan çocuklardır. Ankete katılan ailelerin yüzde 13'ünde tek çalışan çocuk yüzde 23'ünde ise aile gelirine çocuklar destek olmaktadır. Çalışan çocukların içinde bulunduğu durumu Sulukule gönüllüleri derneği yürütücüleriyle yapılan görüşme de;

Lise çağında olup da çalışan birkaç çocuk var, yani başka türlü yaşaması mümkün değil okula gidemez. (Cem)

şeklindeki tanımlamayla mahalledeki ekonomik yapının eğitim hayatını nasıl etkilediği anlaşılmaktadır.

4.1.4 Projenin Öngörü, Kapsam ve Uygulamaları

Fatih Belediyesi 5366 sayılı kanun kapsamında Sulukule'yi yenileme alanı ilan etmiş, 2005 yılında imzalanan protokolle proje resmiyet kazanmıştır. Yaşam kalitesinin yükseltilmesi temelinde gerçekleştirilmek istenen projenin amaç ve kapsamı, proje

uygulandıktan sonra öngörülen hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı hem yapılan projenin başarısının değerlendirilmesi hem de tez konusu olan kent kimliği ve kentsel yaşam kalitesinin irdelenmesi adına önemlidir. Bu kapsamda bu bölümde yapılan projenin amacı ve bu amaca ulaşılması hususunda öngörülen hedeflere yer verilecektir.

Projenin amacı İstanbul İli, Fatih İlçesi, 1.Grup 2 Nolu Yenileme Alanı (Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri) Yenileme Uygulama Projesi İşine İlişkin Hazırlanan Yeni Avan Proje raporunda yer alan haliyle ; “İstanbul’un tarihsel ve mekânsal gelişim süresi içinde bir dönemin yaşam biçimi ve mimarisini yansıtan bölgeyi, yaşam kalitesi yüksek sağlıklı bir çevre haline getirebilmektir” şeklindedir.

Daha geniş bir ifadeyle projenin amacı, mevcut yoğunluğu olabildiğince koruyarak, işlevsel ve yapı kalitesi olarak çöküntü bölgesi haline gelen bu alanı, fiziksel ve sosyal açıdan iyileştirerek yaşam kalitesini yükseltmek, plansız gelişen yerleşmede yeni düzenlemeler yapılarak yaşanılabilir sağlıklı bir çevre oluşturmak, kent içi ulaşım hiyerarşisini kurmak, bölgede yaşayanların kullanabileceği yeşil alanlar oluşturmak olarak belirlenmiştir (1.Grup 2 Nolu Yenileme Alanı, Avan Proje raporu, s. 4)

Tarihi Yarımada’nın özgün dokusu ile uyuşmayan yapılaşmaların, Tarihi Yarımada’nın kimliğine ve karakterine uyumlu hale getirilmesi, bölgenin kültürel ve mimari öz değerlerinin korunması, tarihi ve kültürel kimliği ile özdeşleşen kayıp anıtsal eserler ve önemli sivil mimarlık örneklerinin tarihi dokuya kazandırılması, görsel bütünlüğün sağlanması, peyzaj kalitesinin artırılması, tasarımda korumacı bir anlayış çerçevesinde etkin öge olarak değerlendirilmesi, yaya-taşıt ulaşım kurgusunun tarihi mekanlara özgü ve mevcut duruma saygılı çözülmesi, tarihi mekanların yaya aksları ile birbirine bağlanması ve yaya kimliğinin vurgulanması hususunda ilgili hedefler beş başlık altında toplanmıştır.

Bu hedefler raporda geçtiği şekliyle sıralanmıştır.

- a. *Mimari ve kentsel kalitenin geliştirilmesine-iyileştirilmesine-yenilenmesine yönelik hedefler,*
- b. *Sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlamaya yönelik hedefler,*
- c. *Sağlık ve konfor koşullarının iyileştirilmesine yönelik hedefler,*
- d. *İşlevsel yeterliliği sağlamaya yönelik hedefler,*

- e. *Sağlıklı ve işlevsel ulaşım kurgusunun geliştirilmesine yönelik hedefler*
- f. *Ekonomik destek ve uygun maliyet sağlamaya yönelik hedefler,*

Öngörülen hedeflerin değerlendirilmesi yenileme projesinin etkileri bölümünde kent kimliği ve kentsel yaşam kalitesi özelinde incelenecektir.

4.2 YENİLEME PROJESİNİN ETKİLERİ

Sulukule yenileme projesi yenileme alanı ilanından uygulamasına kadar her anlamda ulusal ve uluslararası bir çok kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütünün dikkatini çekmiş, bazı noktalar ciddi eleştiriler almıştır. Her ne kadar bu kuruluş ve sivil toplum örgütleri projeye dahil olsalar da şüphesiz projeden en fazla etkilenen mahalle sakinleri olmuştur. Öncesinde düşük standartlı fiziki çevre ve ekonomik yapılanmanın içerisindeki yaşamları yapılan projede yer bulamamış projenin asıl muhatapları projeye entegre edilememiştir. Bu kapsamda proje uygulama hedeflerinden yaşam kalitesinin artırılması ve bölgenin kültürel ve mimari öz değerlerinin korunması hedefi doğrultusunda tartışmaya açık hale gelmiştir.

Bu bölümde uygulama sonrası Sulukule’de yaşanan kentsel kimlik kavramının şekil değiştirmesi ve yaşam kalitesinde yaşanan değişim proje öncesinde yapılan analiz araştırma, anket ve mülakatlar ile proje tamamlandıktan sonra elde edilen verilerin değerlendirilmesi ile açıklanmaya çalışılacaktır.

4.2.1 Yenileme Projesinin Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkileri

Birçok yenileme projesi gibi Neslişah ve Hatice Sultan (Sulukule) yenileme projesinin birincil hedeflerinden biri yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. Fatih Belediyesi, Kültürel dinamikleri koruyarak kentsel bütünleşmeyi ve yaşam kalitesini artırmak başlığı altında bu hedefi projenin tanıtımında kullanmıştır.

Bölgedeki yaşam kalitesi değişiminden söz edebilmek için Sulukule’de bilimsel temellere oturtulmuş proje öncesi ve sonrası bir yaşam kalitesi çalışmasının yapılmış olması gerekmektedir. Proje başlangıcında bu şekilde bir çalışma yapılmadığı, ancak Fatih Belediyesi tarafından bölgeye yönelik sosyal araştırma çalışması yapıldığı, proje

sonrası ise yapılan araştırmalarda Belediye tarafından yaptırılan böyle bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Görsel ve yazılı medya tarafından yakından takip edilen süreç, akademisyenler tarafından da incelenmiş, sosyal paylaşım sitelerinde sık sık gündeme getirilmiştir. Kendilerini Sulukule Platformu olarak adlandıran, içlerinde akademisyenlerin, öğrencilerin, sanatçıların ve diğer gönüllü grupların yer aldığı aktivistler bölgeye yönelik bir çok çalışma yürütmüşler, araştırmalar yapmış hatta alternatif proje üretmişlerdir.

Proje öncesinde Fatih Belediyesinin, uygulama aşamasında ise yukarda belirtilen bir çok çalışmadan bölgeye yönelik bir yaşam kalitesi çalışması yapılabileceği gerçeğiyle Sulukule'nin kendi dinamikleri çerçevesinde bir yaşam kalitesi gösterge seti oluşturulmuştur.

Bu set 3.bölümde belirlenen genel yaşam kalitesi göstergeleri ile, şimdiye kadar elde edilen veriler, yapılan mülakatlar ile özellikle bölgeye ait oluşan kentsel kimlik için önemli olduğu düşünölen noktaları içeren bir çalışmadır. Bu kapsamda oluşturulan tablo 4.1 aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.1: Sulukule kentsel yaşam kalitesi öneri gösterge seti

KONUT VE YAKIN ÇEVRESİ			
1	Kişi başına düşen oda sayısı	10	Ortalama konut maliyetleri
2	Konut dışında kullanıma açık alan	11	Güvenli İçme Suyu Olan Konutların Oranı
3	Lavabo ve tuvalet varlığı durumu	12	Güvenli Kanalizasyon Bağlantısı Olan Konutların Oranı
4	Isıtma Sisteminin Çeşidi /Merkezi Isıtma Varlığı	13	İçinde Yaşadığı Yeri Başka Yerlere Tercih Edenlerin Oranı
5	Elektirik kullanımı	14	Oturduğu semti Yaşam Kalitesinden memnun olmadığı İçin Değiştirmek İsteyenlerin Oranı
6	Ev sahipliliği	15	Yaşadığı çevreden memnuniyet
7	Konut kiralama	16	Yaşadığı konuttan memnuniyet
8	Doğrudan konut sahip olmak	17	Mahalle, sokak ve bina güzelliğinden memnuniyet
9	Kredi ile konut sahibi olmak	18	En yakın ilköğretime uzaklık
ÇEVRE			
1	İçme suyu kalitesi ve şikayetler	5	Genel yaşam alanı memnuniyeti
2	Güröltü hakkında şikayet	6	Kanalizasyon
3	Yeşil alanların eksikliği hakkında şikayet	7	Doğal, tarihsel ve kültörel değerler

4	Mekanın iyi bir üne sahipliliği		
ULAŞIM			
1	Genel hareketlilik	3	Yolda geçirilen zaman
2	Otomobil sahipliği	4	Toplu taşıma kalitesi, kullanımı
SAĞLIK			
1	Doğumda yaşam beklentisi	8	Bir pratisyen hekime uzaklık
2	65 yaşında yaşam beklentisi	9	Bir genel hastaneye uzaklık
3	Sağlıklı yaşam beklentisi	10	Sağlık sektöründe giderleri
4	Bebek ölümü	11	Ölüm, ölüme neden olan sebepler
5	Sağıltaki durum	12	Tehlikeli alkol tüketimi
6	Kronik Hastalıklar	13	Anne ölüm oranı
7	Sigara içme		
EĞİTİM			
1	Okuma becerileri	5	Herhangi bir eğitime katılım
2	Matematik Becerileri	6	Eğitimden duyulan memnuniyet
3	Bilim Becerileri	7	Okur yazarlık oranı
4	Eğitim düzeyi	8	Anaokulu oranı
EKONOMİK DURUM ÇALIŞMA VE SOSYAL KORUMA			
1	Gelir dağılımı eşitsizliği	6	Mali durum ve duyulan memnuniyetsizlik
2	Yoksunluk indeksi	7	Kişi başına düşen gelir
3	Ekonomik anlamda zorluklarla karşılaşma	8	Hane halkı geliri
4	Planlanan faturaları ödemede yaşanan güçlük	9	Sosyal koruma, güvence
5	Gıda giderlerinin karşılanamaması		
İŞ VE İSTİHDAM			
1	İstihdam oranı	8	Tehlikeli ya da sağlıksız koşullarda çalışmak
2	İşsizlik oranı	9	İş, sosyal yaşam ve ailevi ilişkiler
3	Genç nüfusta işsizlik oranı	10	İşten sonra hissedilen yorgunluk
4	Çalışılan işteki stres	11	Çalışmanın önemi
5	İş görevleri üzerinde kontrol	12	İşini kaybetme olasılığı
6	Çalışmanın sıkıcılığı	13	Haftalık çalışma saatleri
7	Çalışma sürelerindeki yoğunluk	14	Geçici iş
BOŞ ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ			
1	Aile faaliyetleri için harcanan zaman	9	Gençlerdeki multimedya kullanımı
2	Spor için harcanan zaman	10	Açık hava etkinliklerine gençlerin katılımı
3	Sosyal aktiviteler için harcanan zaman	11	Sanatsal etkinliklere gençlerin katılımı
4	Kültürel etkinlikler için harcanan zaman	12	Destek ve yan etkinliklerle gençlerin katılımı
5	Genel olarak zamanın geçirilmesinde duyulan rahatlık	13	Genç insanların okuma alışkanlıkları
6	Gönüllü iş veya siyasi faaliyetler için harcanan zaman	14	Boş zaman miktarı ve Memnuniyeti
7	TV izlemeye geçirilen zaman	15	Eğlencenin Önemi ve kalitesi

8	Sportif faaliyetlere gençlerin katılımı	16	Hobileriniz ve ilgi alanlarınız için harcanan zaman
KATILIM			
1	Komşuluk ilişkisi, iletişim	9	Hanede İnternet kullanımı
2	Arkadaş ya da akrabalarla olan toplanmalar ziyaret	10	Demokratik temsilcilere duyulan güven
3	Dernek, örgüt gibi yapılanmalara üyelik	11	İnsanlara güven
4	Din hizmetlerine katılım	12	Sosyal yaşam ve memnuniyeti
5	Dini bir organizasyonda faaliyet	13	Son seçimde oy kullanıp kullanmadığı
6	Bir siyasi ya da hayır kurumunda faaliyet	14	Kamu kurumuna güven
7	Kişisel nedenlerle bir organizasyon faaliyet	15	Sorumluluk ve sahiplenme
8	İnternet kullanımı		
YAŞAM DOYUMU			
1	Siyasal sistemin değerlendirme	7	İyimserlik
2	Sosyal hizmetlerin kalitesi	8	Yaşam doyumu
3	Zengin ve fakir insanlar arasında gerginlik	9	Mutluluk
4	Genç ve yaşlı insanlar arasında gerginlik	10	Toplum tarafından algılanan yaşam kalitesi
5	Farklı etnik gruplar arasında gerginlik	11	Toplumsal baskı algısı
6	Çalışmadaki amaç	12	İntihar oranı
AİLE VE SOSYAL İLİŞKİLER			
1	Boşanma oranı	10	Aile sorumluluklarının adil dağılımı
2	Tek ebeveynli hane oranı	11	Aile üyelerinden destek
3	Tek kişilik hane oranı	12	Kaba evlenme hızı
4	İlk doğumda kadının yaşı	13	İlk evlenmede yaş ortalaması
5	Evlilik dışı doğum	14	İnsanlarla olan iletişim
6	Evde hasta, engelli veya yaşlı bakımı	15	Akraba-iş arkadaşı toplanma sıklığı
7	Aile hayatı ve memnuniyeti	16	İş dışında gönüllü ve hayırsever faaliyetlere katılım
8	Ailenin önemi	17	Yardım için güvencek birine sahip olma
9	Aile içerisinde dışlanmışlık hissi		
GÜVENLİK			
1	Soygun ve hırsızlık	9	En yakın polis karakoluna mesafe
2	Cinsel suçlar	10	Polise güven
3	Saldırı ve tehditler	11	Yargı sistemine güven
4	Rüşvet	12	Cinayet oranı
5	Tüketici dolandırıcılığı	13	Fiziksel güvenlik hissi
6	Suç ve vandalizm	14	Kentte güvenlik
7	Hırsızlık hakkında endişe	15	Mahallede güvenlik
8	Gece dolaşmanın güvenliliği		
	Sulukule kimliğinde öne çıkan kentsel yaşam kalitesi göstergeleri		

Sulukule özelinde düzenlenen bu gösterge setinde yenileme sonrası Sulukule’de yaşanan kentsel yaşam kalitesi değişikliği gösterge setinin ana başlıkları ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilecektir.

4.2.1.1 Konut ve çevresi

Mekânsal anlamda en önemli farklılıklar bu başlık altında değerlendirilecektir. Resmi olarak 2006 yılında başlayan projedeki mekânsal değişiklik 2010 yılına ait şekil 4.20’de anlaşılmaktadır.

Şekil 4.20: Proje alanına ait 2010 uydu görüntüsü

Kaynak: <https://gis.ibb.gov.tr>. [Erişim tarihi 11 ocak 2013]

Proje alanında birkaç yapı hariç diğerleri tamamen yeniden yapılmıştır. Günümüzde proje bitirilmiş olsada hala bazı tadilatlar devam etmektedir. Avan projeye göre uygulanan proje şekil 4.21’deki gibidir.

Şekil 4.21: Sulukule Fatih İlçesi, 1.grup 2 nolu yenileme alanı yenileme uygulama projesi işine ilişkin hazırlanan avan proje

Kaynak: 1.Grup 2 Nolu Yenileme Alanı Yenileme Uygulama Projesi Avan Proje Raporu, s.14.

Fiziki yapıdaki bu köklü değişikliği yaşam kalitesi açısından değerlendirdiğimizde kişi başına düşen oda sayısı , konut dışında kullanıma açık alan, lavabo ve tuvalet varlığı durumu, ısıtma sisteminin çeşidi gibi başlıklarda iyileştirmelere gidilmiştir. 3-4 kişilik çekirdek aile tipi olarak tanımlanan konut büyüklüğü 75-100 m² olarak düzenlenmiş, konut adalarının içerisinde ortak kullanıma yönelik alanlar oluşturulmuştur. Eski Sulukule yaygın olarak görülen avlulu sistemde birkaç ailenin ortaklaşa kullandıkları lavabo, wc ve mutfak gibi kullanımlar her konut için ayrı ayrı çözülmüş, soba ağırlıklı ısıtma sistemlerine de alternatif ısıtma sistemi alt yapısı getirilmiştir.

Ev sahipliliği, konut kiralama, doğrudan ve kredi ile konut sahibi olma ve ortalama konut maliyetlerine yönelik proje incelendiğinde, yeni yapılan alanda ancak birkaç eski kullanıcı yaşamaktadır. Proje öncesi yaklaşık yüzde 50 oranındaki konut sahipliliği oranı proje sonrası yeni konutların üçüncü şahıslara satılmasıyla azaldığı düşünülmektedir. Projenin zarar görmediği düşünülen ve mülakatlarda “tuzu kuru” olarak adlandırılan konut sahipleri de haklarını korumak adına 3.bir dernek kurmak zorunda kalmışlardır.

Yenileme projesinden en fazla etkilenen kiracılar olmuştur. Ekonomik yetersizliklerden alım gücü eksikliğine kadar bir çok sıkıntı yaşayan kiracılar, eski Sulukule’de barınma

hakkına düşük bir ücret karşılığında sahip olabiliyorken, yeni yapılan projeye kira bedelleri aylık gelirlerinin birkaç katına çıkmıştır. Bölgeye yönelik yapılan kira araştırmasında kira bedellerinin 1000-2500 TL arası göze çarpmaktadır.

Sigortalı iş oranının düşük olması ile kredi kullanma imkanı zor olan mahallelilerin konut sahibi olması eski Sulukule’de dahi zorken yeni konutlardan ev sahibi olması gerçeklikten uzaktır.

Ortalama konut maliyetlerine yönelik yapılan mülakatta sorulan sorulara proje öncesi 15- 45 bin TL arası (apartman dairesi) fiyatlara satılırken proje sonrası konut fiyatları 400.000-1.250.000 TL arası değişmektedir.

Yapılan araştırmada proje öncesi konutlarda güvenli içme suyunun olduğu belirlenmiştir. İslam (2009) yürüttüğü anket çalışmasında ankete katılanların yüzde 16 oranında evlerinde suların kesik olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu durumu geçmişte ödenemeyen borçlara bağlanmıştır. Güvenli kanalizasyon bağlantısına yönelik elde edilen bilgi yıkım sürecinde patlayan boruların tamir edilmemesi mahalledeki yaşam standardını daha da düşürmüştür.

Mahalleye yönelik genel memnuniyet ve başka yerlerin tercih edilmesine yönelik ise Fatih Belediyesinin (2006) yaptırmış olduğu ankette semtten ayrılmayı istiyor musunuz sorusuna katılımcılar yüzde 79’u hayır cevabı vermişlerdir. Hangi semtte yaşamak istersiniz sorusuna ise yüzde 85 oranında Fatih bölgesini seçmişlerdir.

4.2.1.2 Ulaşım, sağlık ve eğitim

Yenileme öncesi Neslişah ve Hatice Sultan Mahallelerinin ulaşım bağlantılarının güçlü olması, metro, metrobüs, tramvay ve otobüs gibi toplu taşıma araçlarına ve yerleşim olarak kent merkezine olan yakınlık sayesinde Sulukule’de proje öncesi ulaşım ile ilgili herhangi bir sorunla yapılan çalışmalarda karşılaşılmamıştır.

Ulaşım anlamında sorunlar Sulukuleli’lerin Taşoluk’a yerleştirilmesinden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır denilebilir. Taşoluk Toki evleri Sulukuleye 35 km uzaklıkta yer almaktadır. Bu mesafe Sulukule ve civarında çalışanlar için bir anda büyük sorun haline gelmiş, özellikle müzisyenlik yapanlar için gece eve dönüşte sıkıntılar doğurmuştur. Araç sahipliğinin yüzde 7 olduğu alanda, ister özel araç kullanılsın ister toplu taşıma,

çalışılan işten elde edilen gelirin bir kısmı da ulaşım giderlerine aktarılmaya başlanmıştır. Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği başkanı Şükrü Pündük Taşoluk ile Sulukule civarının 1 buçuk saat sürdüğünü belirten konuşmasında kendisinin müzikle uğraştığını ve işinin gece 3'te bittiğini belirterek, eve dönüşünde toplu taşıma araçlarının o saatlerde olmadığını, alternatif ulaşım olarak yalnız taksinin bulunduğunu belirtmiştir.

Ulaşım hususunda bir diğer sorun toplu taşıma zamanları ve aktarmalardan kaynaklanmaktadır. Bu sorun karşısında mahalle derneklerinin talebiyle direk otobüs tahsisi yapılmıştır.

Sulukule'nin konumu aynı zamanda Haseki Hastanesi, 29 Mayıs Hastanesi, İstanbul Bezmi Alem Valide Sultan Gureba Hastanesi, İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi hastanesi gibi bir çok hastaneye yürüme mesafesinde iken Taşoluk'ta özellikle akrabaları cezaevinde olanlar için bir takım güçlükler oluşturmuştur.

Bunun dışında yapılan görüşmelerde kronik hastalık ve ya genel bir sağlıksızlık durumu ile karşılaşılmamıştır. Bununla birlikte yabancı bir kaynakta yıkım sonrası zor şartlar altında yaşayan iki çocuk ve 1 yetişkinin hayatını kaybettiği belirtilmiştir.¹³

Eğitim anlamında Sulukule gerek okur yazarlık, gerek mezun yada terk, İstanbul ile karşılaştırıldığında düşük bir orana sahiptir. Bu durum zaman içerisinde süregelen bir kabul olmuş, çocuklar bazen evlerine ekonomik katkıda bulunabilmek bazen evi geçindirmek, bazen de eğitim öğretimin önemini tam olarak zihinlerde yer bulamaması yüzünden çalışmak zorunda kalmışlardır. Eğitimdeki mevcut bu dokunun üzerine 3 yıl süren yıkımlar özellikle çocuklarda travmalar oluşturmuştur. Eğitim gönüllüleri derneği ile yapılan görüşmede çocukların gelecekleriyle ilgili görüşleri sorulduğunda polis olmak isteyişleri aslında mahallenin şimdiye kadar olan muhatapları, rol model olarak kabul edilen kavramdan anlaşılmaktadır. Benzer durum 35 yaşlarındaki mahalle sakinleri ile yaşanan diyalogda da kendisini göstermekte, yüksek lisans tezi için araştırma yaptığımı ifade ettiğimde konunun anlaşılması üzerine yüksek lisans kavramını açıklama gereğinin duyulmuş olması, eğitim anlamında yaşanan eksikliğin

¹³ The European Roma Rights Centre, <http://www.errc.org/cms/upload/media/02/F6/m000002F6.pdf>, s.45 [Erişim tarihi 19 Şubat 2014]

ifadesi olarak değerlendirilebilir. Eğitimdeki mevcut bu dokunun üzerine 3 yıl süren yıkımlar özellikle çocuklarda travmalar oluşturmuştur.

4.2.1.3 Ekonomik durum, iş ve istihdam

Ekonomik anlamda projenin getirileri TOKİ tarafından gecekondü dönüşüm/kentsel yenileme projeleri raporu kapsamında şu şekilde sıralanmıştır.

Bölgedeki 45 bayana iş garantili dikiş kursu verilmiştir. Aynı zamanda günlük 8 Avro ücret ödenmiştir. Sertifikalarını almalarının ardından işe girmediklerinden 13.000 TL tazminat ödenmiştir.

16 erkek için ahşap kursu düzenlenmiş ve günlük 16 Avro ücret ödenmiştir.

Kiracı olmalarına rağmen mağdur olmamaları için kendilerine Taşoluk bölgesinden konut verilen hak sahiplerine dairemize yapılan ödemelerde kolaylık sağlamak amacıyla aylık 100 TL yardım yapılmaktadır.

Kiracı durumunda olup Taşoluk bölgesinde konut alan şahısların çocukları için okul servisi ücretsiz hizmet vermektedir.

Her gün Taşoluk'a gidiş ve gelişler için otobüs tahsis edilmiş olup bu hizmet de ücretsiz olarak verilmektedir.

Kiracıların Taşoluk'a taşınma işlemleri ücretsiz olarak gerçekleştirilmiştir.

Dairemizce kiracı hak sahiplerinin mağdur olmaması için, Taşoluk'ta faydalandırılan konutların fiyatı makul seviyelerde tutulmuş ve 180 ay (15 yıl) vade ile borçlandırılmış ve mülkiyetini satmak isteyenler için devir hakkı tanınmıştır

Projeye genel olarak bakıldığında kar amaçlı bir proje olmadığı kabul edilmesi gerekir. Burada dikkat çeken projenin özel şirketlerle anlaşarak uygulamasından ziyade kamu aktörleri tarafından finanse edilmesi ve uygulanmasıdır. Sulukule'de inşa edilen konutlar alandaki mülk sahiplerine verilmiş, kiracılar ise Taşoluk ve Kayabaşı'ndaki evlerden ev sahibi olmalarına fırsat verilmiştir. Genel olarak TOKİ'nin uygulamalarında alınan peşinat alınmamış, 10 yıl olan ödeme planı da ödeme kolaylığı için 15 yıla çıkarılmıştır. Aynı zamanda hak sahipleri oldukları konutları taksitlerini ödemedi 3. Şahıslara satma hakkı da getirilmiştir.

Ekonomik anlamda projenin, mahallelilere getirisinin olmadığını söylemek yanlış olacaktır. Bu ekonomik getirinin yanlış kullanılmasının da önü kapatılmamıştır. Proje kapsamında haklarını projenin daha başında 3. şahıslara çok ucuz değerlere satanlar olduğu gibi bekleyip rayiç bedele satanlarda bulunmaktadır. İslam (2009) haklarını doğru zamanda satan bazı mahallelinin elde ettiği parayla kendilerine iş kurdukları, ya da üzerine biraz daha para ekleyerek Sulukule civarından konut sahibi olduklarını belirtir.

Proje alanında kadınların istihdama katılımındaki eksiklikleri ve yapılan 2006 anketinden de anlaşılacağı üzere bu konuda eğilimlerinin olmaması dikkat çekici bir konudur.

Taşoluk'taki sakinlerin diğer bir sorunu ise site yaşantısındaki ekonomik giderlerdir. Site yaşamı daha evvelinde tecrübe edilmemiş giderleri de yanında getirmektedir. Aidat ücretleri ve doğalgaz ücretleri bu giderlerin başlıcalarıdır. Eskiden Belediyenin vermiş olduğu kömürü yakabiliyorken, gelen doğal gaz ücretleri mali anlamda külfet oluşturmaktadır.

Meslek gruplarına bakıldığında bölgedeki gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik önemli bir fark yoktur. Ekonomik anlamda zorluklarla karşılaşma, faturaları ödeyememe sık karşılanan bir durumdur. Gıda giderlerinin karşılanamaması da yer yer karşımıza çıkmaktadır. Ancak eski Sulukule sosyal yapısı beraberlikleri bu durumun göğüslenmesinde önemli rol oynamaktadır. Mesela ev kirasını elindekine göre verebilme ya da bakkaldan veresiye yazdırma gibi.

4.2.1.4 Katılım ve yaşam doyumu

Katılım ve yaşam doyumu başlığı altındaki göstergelerde mutluluk, toplumsal baskı algısı, çalışmadaki amaç, sorumluluk ve sahiplenme gibi başlıklar incelenmiştir.

Proje öncesi Sulukule'de aidiyet ve sahiplenme hissi kuvvetli yapıdadır denilebilir. Kendisine ait bir kontrol sistemi oluşturan mahalle sakinleri yabancılara mahalleye gelme sebeplerine yönelik sorgulayıcı sorular sorabilmektedir. Ancak proje sonrası Taşoluk'a taşınan sakinler bu aidiyet hissini benimseyememiş, yeni mahallelerini sahiplenememiştir.

Mutluluk ve çalışma amacı incelendiğinde mahalle özelinde yaşanan standart eksikliklerine rağmen bölge hakkında mahalle dernekleriyle yapılan görüşmede ileriye yönelik detaylı bir planın olmadığı, günü yaşamanın genel kabul olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlayışın mı mutluluk ve yaşam doyumunu şekillendirdiği, yoksa yaşam doyumu ve genel mutluluk halinin mi bu anlayışı tetiklediği merak konusudur.

Toplumsal baskı açısından mahalle sakinlerine yönelik yapılan 2007 araştırmasında Sulukuleli olmanın mahalle dışında vermiş olduğu his kötü bir etiketi taşımak olarak

ifade edilmiştir. Bunu Sulukule kimliğinin araştırılması için yapılan ankette de görmek mümkündür. Katılımcılara Sulukule deyince akla gelen ilk üç terimi söyler misiniz sorusuna, yer yer suç, uyuşturucu, yasal olmayan şeyler gibi cevaplar alınmıştır. Mahalle sakinleri de bu algının farkında olmalı ki kendi mahalleleri dışında Sulukuleli'yim demekten çekinmektedir.

4.2.1.5 Aile ve sosyal ilişkiler

Aile ve sosyal ilişkiler başlığı altında insanlarla olan iletişim ve akraba-iş arkadaşı toplanma sıklığı incelenmiştir.

Sosyal ilişkiler Sulukule'de sokakta yoğunlaşmaktadır. Evin devamı olarak görülen sokaklar, gündelik olarak komşu ve akrabalarla olan iletişimin merkezidir. Bu iletişim yaşanan ekonomik anlamdaki yetersizlik ve mahalle dışında kabul görememe gibi özelliklerle daha da güçlenmekte, dışardan bakan birinin kendi kültürü çerçevesinde yapmış olduğu değerlendirmelere karşı, karakter ve yaşam şekli açısından kabul gördüğü insanlarla olmanın vermiş olduğu samimiyetle derin bağlara dönüşmektedir.

Sulukule'de sosyal, kültürel ve sportif kullanıma ayrılmış bir mekan bulunmamasına karşın özellikle Taşoluk'a giden kiracıların gündelik yaşamı sıkıcı bulmaları bu sosyal iletişim ve etkileşimi site oluşumu yapılar da devam ettiremediklerinin bir göstergesi olarak kabul edebiliriz. Sonuç olarak bu sosyal etkileşimin korunması adına eski mahalle çeperlerine tekrar yerleşmişlerdir.

4.2.1.6 Güvenlik

Genel itibari ile mahallelerdeki suç olgusu ve güvenlik algısı üzerinde değerlendirme yapılan bu başlık altında 1990'lı yıllarda eğlence evlerinin kapatılmasıyla ekonomik anlamda yaşanan olumsuzluklar, suça eğilim ve illegal oluşumları tetiklediği anlaşılmaktadır.

Güvenlik konusunda ise iki farklı güvenlik algısı ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir. Bunlardan birincisi mahalle sakinlerinin güvenlik algısı ki bu verinin tespit edilmesi eski kullanıcıların bir çoğunun aynı mekanı artık kullanamıyor olmaları yüzünden hayli güçtür. Bir diğer algı ise mahalle dışından hissedilen güvenlik algısıdır.

Yapılan ankette de insanların proje öncesi Sulukule denilince ilk akla gelen terimler içerisinde yer yer suç (uyuşturucu, tüketici dolandırıcılığı, gayri meşru işler) unsuru olarak kabul edilen kavramlarla karşılaşmıştır.

Proje sonrası fiziksel mekanın yenilenmesi ile mahalle aralarına özel güvenlik elemanları yerleştirilmiştir. Mahalle dışından mahalleye yönelik algıya yönelik gerek anket çalışmaları gerek yenilenen mekanın yerinde görülmesi üzerine proje alanının eski haline göre daha güvenli bir alan olarak kabul edilebilir. Ancak buradaki güvenlik hissinin mekandaki suç unsurlarının tamamen ortadan kaldırılmasından mı, yoksa sadece eski Sulukule'nin kendine has yapısının yok olup algı olarak alışık olduğumuz kendi yaşam şeklimize göre şekillenen fiziksel mekanın vermiş olduğu güvenlik hissi mi olduğu incelenmesi gereken bir diğer konudur.

4.2.2 Yenileme Projesinin Kimlik Üzerindeki Etkileri

Yenileme projesinin nesnel veriler üzerindeki etkilerinin yanında özellikle sosyal ve kültürel dinamikleriyle kent kimliğine sağladıkları öznel formda etkilenmiştir. Çoğunun doğma büyüme oralı olduğu mahalle sakinleri varlıkları, yaşam şekilleri ve birbirleriyle olan etkileşimleri ile mekana özgü bir kimlik oluşturmuşlardır. Gerek yakın tarihte öne çıkan eğlence sektörü, gerek kendilerine özgü hayat felsefeleriyle Sulukule'yi Sulukule yapan mahalle sakinlerinin varlıkları proje ile seyrelmiş, Sulukule dışardan Sulukuleli'nin tam da entegre olamadığı yaşam tarzını benimsemiş insanlarla İstanbul'un bir çok semtinde karşılaştığımız mekan haline gelmiştir.

Sulukule'nin proje öncesi ve sonrası insanlarda nasıl bir algı oluşturduğuna yönelik bir anket çalışması yapılmış bu ankette katılımcılara "Sulukule denildiğinde akla gelen üç sözcüğü söyler misiniz ?" sorusuna verilen cevaplarda ilk beş sıra; roman, eğlence, yoksulluk, müzik, sur olarak sıralanmıştır. Proje yapıldıktan sonrası için aynı soruya verilen cevaplarda ise sıralama; rant, kimliksizlik, TOKİ, dönüşüm ve altyapı olarak şekillenmiştir. Bu durum Sulukule'nin öznelliğinin form değiştirmesinin de bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bunun yanında mimari projenin özgünlüğü tartışıla dursun mekan kendi özgünlüğünü kaybetmeye başlamıştır denilebilir. Çünkü mekan sadece fiziksel yapıdan ibaret

olmadığı gibi, mekanın şekillenmesinde katkısı olmayan bireyler topluluğundan da ibaret değildir.

Bununla birlikte oluşturulan fiziksel yapının sahiplenilmesi de kimlik açısından önemli bir konudur. Proje devam ederken Taşoluk'ta örgütlenen Taşoluk sakinleri, Sulukule'den gelecek kiracıları açık bir şekilde istemediklerini sosyal medya aracılığı ile duyurmuş, kiracılar Taşoluk'u sahiplenemedikleri için tekrar Sulukule civarına yerleşmişleridir. Aynı durumun yeni yapılan Sulukule evlerinde nasıl bir süreçle devam edileceği de merak konusudur. Halihazırda geçerliliğini yitirmiş mahalle yaşamı ve sosyal ilişkilerin tekrar canlanıp canlanmayacağı ve ya yeni kullanıcıların baskınlığı ile tamamen form değiştirme olasılığı zamanla cevaplanacak sorulardandır.

5. DEĞERLENDİRME

Günümüzde kentlerimizin şekillenmesinde öne çıkan imar kavramı, gerek mimar gerek şehir plancıları ile bu süreci yönlendiren merkezi ve yerel yönetimler açısından yanlış değerlendirilerek, insanı ve onun mekanla olan etkileşimini içermeyen sadece fiziksel unsurların değerlendirildiği ham bir konu olarak ele alınmaktadır. Mekanın yeniden şekillenmesinde ön plana çıkan yenileme kavramı da bu düşünce tarzından kurtulamamıştır.

Sulukule'de yapılan yenileme projesi yenileme anlamında tamamen kamu eliyle yürütülen ve kar amacı yürütülme bir proje olması haliyle belli bir ilerlemenin göstergesi olmasına rağmen sosyal ve kültürel dinamiklerin, mekanla iç içe geçmiş güçlü bağların ve kimliğin muhafazası ya da zenginleştirilmesi noktasında bir takım eksikliklerin de yer aldığı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Proje yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve kimliğin korunması adına derin hedefler belirlemiş, ancak bazı hususlarda oluşturulan çözüm önerileri ve ulaşılan noktalar yüzeysel kalmıştır.

Özellikle yaşam kalitesi anlamında fiziksel çevredeki nesnel verilerin yükseltilmesi gerçeğinden yüksek bir yaşam kalitesine ulaşılamayacağına anlaşılması gerekmektedir. Zira yaşam kalitesi çok boyutlu ve farklı disiplinleri içeren bir kavram olup fiziksel mekanın kalitesinin artırılması bu kavramın sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Özellikle yapılan yeni mimari çözümler ve alt yapı uygulamaları ekonomik, sosyal ve kültürel yapıda kaliteyi yükseltmemiştir. Zira proje öncesi bazı evlerde doğal gazın kullanılmaması alt yapının olmamasından ziyade sunulan hizmetin karşılığının ödenememesinden kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte genel olarak düşük standartlarda yaşamının önemli bir sebebi olan yoksulluğun gerekçelerinden, eğitim, yatırımsızlık, dışa kapalı olma, rol model bulamama, yasal olmayan işler, hapis, genel hayat tarzı noktasında üretilecek yeni çözüm önerileriyle hedeflenen yaşam kalitesine ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Aynı zamanda yüksek yaşam kalitesine sahip mekanlar ancak birbiriyle ilişki kuran, kendilerini ait hissettikleri, kültürel dinamiklerini rahatça yaşayabildikleri ve bu dinamikleri sıkılmadan ifade edebildikleri insanların varlığıyla mümkündür.

Bu noktada Sulukule eski kullanıcılarının bir kısmının mekanı terk etmek zorunda kalması ve yeni kulacalarının profillerinin bölgenin sosyal yapısıyla farklılık göstermesinin değişen, yok olan Sulukule kimliği üzerindeki etkisi, zaman içerisinde oluşturulan yeni mekanla nasıl bir etkileşime gireceği özellikle yenileme alanlarındaki kimlik kavramının değişimi için önemlidir.

Proje alanında yapılan araştırma gözlemler neticesinde bu değişimin bölgeye özgü kimliğin zenginleştirilmesinden ziyade tamamen ortadan kaldırılmasına da yol açabileceği düşünülmektedir. Ancak aktivistler, yazılı, sosyal ve görsel medya eli ile oluşturulan farkındalık ile Sulukule'nin kendine özgü kültürel potansiyelinin yeniden can bulması da olasıdır. Çünkü Sulukule bir çok kent sakini için girilmez bir yer olarak kabul gören, kötü bir imaja sahip bir yerleşme iken bu anlamda oluşan genel kabullerin ortadan kaldırılması için de bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Ancak yalnızca fiziki mekanda gerçekleşen iyileştirme, aynı zamanda ekonomik ve eğitim anlamında gelişmeyi de ifade etmemektedir. İnsanların konutlarını değiştirme yetisinin yoksulluğu ortadan kaldırdığı kabulü gerçeklikten çok uzak ve yanlış bir kabuldür.

Sulukule'de yoksulluğun temelinde eğitimin yer aldığı düşünülmektedir. Birey global toplumla olan ilişkisini eğitim aracıyla sağlayamadığı için kendi mahallesinde, kendi sosyal yaşantısı içine dönmüş, dışa kapalı fakat güçlü bir bağ ile bağlanmış. Bu süreç bir birinin tekrarı ile devam ettikçe bu sosyal geçirgenliği kısıtlayan duvar var olmaya devam edecek, global toplumda kabul görme - dışlanma ve yaşanan sosyal kırılmalar artacaktır. Bu sebeple çözüm sürecinde ilk akla gelen seçenek konut değiştirme, yerinden etme ya da yalnızca fiziksel mekanın iyileştirilmesi olmamalıdır. Çünkü ortak sosyal yapı, etnik grup ve kültüre sahip bireylerin birlikte yaşama isteme hakları tartışılmaz. Yalnızca aidiyet hissi ve kabul görme gerekçeleri ile kendi mahallelerinde yaşamının vermiş olduğu huzur ve mutluluk ise yaşam kalitesinin yüksekliğinin bir göstergesi olarak da kabul edilemez.

Bu kapsamda kentsel yaşam kalitesinin temelini oluşturan hizmetlerin herkese ulaştırılması noktasında daha uzun sürece yayılacak sorgulanabilir ve denetlenebilir sosyal kararlar alınmalıdır. Bu kararlar var olan kimliğin şekillenmesi, kötü algılarından kurtulması cazibesinin artırılması ile kentsel yaşam kalitesinin artırılmasında daha etkin olacağı düşünülmektedir.

Bu kararlara hizmet edecek kentsel yenileme alanlarının seçimi ise, gerek yaşam şekilleri, dünya görüşleri ve kendilerine özgü kültürleriyle, istenmeyen ya da rahatsızlık duyulan yoksun, yoksul mekanlarda bu rahatsızlıkların giderilmesi için değil toplumsal hak olarak bireylerin kazanımına yönelik seçilmesi daha uygun olacaktır. Sulukule örneği, ülkemizdeki kabul görmüş yenileme projelerindeki salt rant beklentisi mantıksızlığının kabuğunu kırmış olsa da yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve kimliğin muhafazasına yönelik daha etkin projelere ihtiyaç duyulacaktır. Bu ihtiyacın karşılanmasında ise kentsel yenileme projelerinin kendi içerisinde ortak karar verebilme gerçekliğinde kabul görmüş ilke ve hakların yer aldığı bir bedende kendisine anlam bulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akgün, G. ve Karademir, H., 2007. Kentsel dönüşümde yeni sermaye hareketleri ve ilişki biçimleri, *İstanbul kent sempozyumu*, İstanbul: TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu, s.171.
- Alber, J. ve Fahey, T., 2004. *Perceptions of living conditions in an enlarged europe, european fondation fort he improvement of living and working conditions*. Luxembourg: Office for Official Publication of the European Communities. s.10.
- Alpman, N., 1997. *Başka dünyanın insanları Çingeneler*. İstanbul: Ozan yayınları.
- Aslanoğlu, R., 1995. *Kentleri zaman mekan etkileşiminde değerlendiren yaklaşımlar ve değişen kentli kimlikleri*. Bursa, ss. 92-183.
- Baransü, B., 1989. *Şehir yenileme*. İstanbul: Reyo Basımevi. s.57.
- Bilsel, S. G., 2003. Değişim-dönüşüm sürecinde kimlik arayışları ve kentsel yenileşme kavramı. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*. Ankara: Mattek Matbaacılık. ss. 53-57.
- Çetiner, F., 2003. *Kentsel kalite süreçleri ve bu süreçlerde yerel yönetimlerin görev ve işlevleri*. Ankara; s:1.
- Ergün, N., 2006. Gentrification kuramlarının İstanbul'da uygulanabilirliği. *İstanbul'da soylulaştırma eski kentin yeni sahipleri*, Tolga İslam (DrI), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.28.
- Fatih Belediye Başkanlığı, *Bir Çingene Masalı*, İstanbul, ss. 17-122.
- Gündüz, O. ve Taner, T., 2001. Küreselleşme sürecinde Türk kentlerinin kimlik sorunları ve İzmir örneği. *1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi yayınları. s.553.

- Kayasu, S. ve Yaşar, S.S., 2003. Kentsel dönüşüm üzerine bir değerlendirme: kavramlar, gözlemler, *TMMOB şehir plancıları odası kentsel dönüşüm sempozyumu*. Ankara: Mattek Matbaacılık. ss. 20-28.
- Kazgan, G., 2003. Türkiye’de kentsel dönüşümün ekonomik boyutu. *TMMOB şehir plancıları odası kentsel dönüşüm sempozyumu*. Ankara: Mattek Matbaacılık. ss. 13-14.
- Lynch, K., 1981. *A theory of good city form*. Cambridge: MIT Press. s.45.
- Noll, H. H., 2002. Social indicator and quality of life research: background, achievements and current trends, *Advances in sociological knowledge over half a century.*, Paris: VS Verlag für Sozialwissenschaften, pp. 151-160.
- Ozer, N., 1998. *Kent kimliğini oluşum ve değişim sürecinde konut alanlarında planlama ve tasarımın etkileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi. s. 14.
- Özden, P.P., 2008, *Kentsel yenileme*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, ss: 23-175.
- Özdeş, G., 1985. *Şehircilik, şehir-şehirlerin fonksiyon bölgeleri*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, ss. 15-40.
- Sapancalı, F., 2009. *Toplumsal açıdan Kentsel Yaşam Kalitesi*. İzmir: Altın Nokta Basın Yayım. ss. 9-203.
- Sözen, M. ve Tanyeli U., 1992. *Sanat kavramı ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şimşek, M., 2001. Toplam kalite yönetimi. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, ss. 15-16.
- Tekeli, İ., 2010. *Gündelik yaşam, yaşam kalitesi ve yerellik yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. s:86.
- Tekeli, İ., 2010. Yaşam Kalitesi Göstergeleri Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi. Ankara: Tübitak Matbaası. ss.26-31.

Walker, A. & Van Der Maesen, L.; 2004. Social quality and quality of life, *Challenges for quality of life in the contemporary world*. Dordrecht: Kluwer academic publishers, ss. 13-29.

Yamak, O., 1998. *Kalite odaklı yönetim. İstanbul: Panel Matbaacılık*. ss. 87-89.

Sürekli Yayınlar

- Banerjee, T., 1996. Role of indicators in monitoring growing urban regions. *Journal of The American Planning Association*. **62** (2). pp. 222-235.
- Bozkurt, N., 2003. Kaliteli yaşamın felsefesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*. **2** (3). ss. 3-15.
- Emür, S. H. ve Onsekiz D., 2007. Kentsel yaşam kalitesi bileşenleri arasında açık ve yeşil alanların önemi-Kayseri/Kocasinan İlçesi park alanları analizi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. **22** (1). ss. 367-396.
- Geray, C., 1998. Kentsel yaşam kalitesi ve belediyeler. *Türk İdare Dergisi*. **70** (421). ss. 326-327.
- Işık, A. ve Meriç, M., 2010. Hayatın kalitesi (quality of life) kavramının felsefik temelleri; aristo, bentham ve nordenfelt. *Ege Akademik Bakış*. **10** (1), s.425.
- Karabey, H.,1990. Kimliksizleştirilen İstanbul. *Arredamento Dekorasyon*, **17**. s.123.
- Nalkaya, S., 2006. Kentsel dönüşüm ve kent kimliği, *Yapı Dergisi*. **292**. s.40.
- Pacione, M., 2003. Urban environmental quality and human wellbeing-a social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*. **65** (1), pp.19-28.
- Schneider, M., 1975. Quality of life in large American cities: objective and subjective social indicators. *Social Indicators Research*, **1** (4). p. 495.
- Sirgey, J., 1986. A Quality Of Life Theory Derived from Maslow's Developmental Perspective, *American Journal of Economics and Sociology*, **45** (3), ss.332-379
- Tümer, G., 1999. Kuleler ve dosyalar üzerine. *Mimarlık Dergisi*. **37** (2), ss.8-9.
- Yavuzçehre S. ve Torlak S .E., 2006. Kentsel yaşam kalitesi ve belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (4), ss.185-205

Yıldırım, E., 2006. Güncel bir kent sorunu: kentsel dönüşüm. *Planlama Dergisi*. (2).
ss.7- 24.

Diğer Yayınlar

1/50000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım Plan raporu, 1980.

1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Plan raporu, 1995.

Avrupa Birliği Bakanlığı, Katılım Müzakereleri, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=37>, [Erişim tarihi 11 Kasım 2013].

Avrupa Birliği Bakanlığı, Ulusal Programlar, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46225&l=1>, [Erişim tarihi 11 Kasım 2013].

Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, Dünya Kalkınma Göstergeleri, 2013, <http://www.abmaliye.gov.tr/ABDID%20Raporlar/Gayri-Resmi%20Rapor%20%20C3%96zetleri/WB/WB%20-%20D%20C3%BCnya%20Kalk%20C4%B1nma%20G%C3%B6stergeleri%202013.pdf>, [Erişim tarihi 25 ağustos 2013].

Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı, <http://www.eurofound.europa.eu> [Erişim tarihi 05 Mart 2014].

Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı. <http://www.eurofound.europa.eu/surveys/eqls/index.htm>, [Erişim tarihi 12 Ocak 2014].

Better Life Index, <http://www.oecdbetterlifeindex.org/fr/about/initiative-vivre-mieux/> [Erişim tarihi 29 Temmuz 2013].

Birlik, S., (2006). Tarihi çevrelerde kentsel kimlik-değişimin eşik analizi: trabzon'da bir deneme. *Doktora tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi FBE.

Çevre ve Orman Bakanlığı, *Ulusal Çevre Stratejisi Eylem Planı*. <http://www2.cevreorman.gov.tr/Ucep.html> [Erişim tarihi 20 Şubat 2013].

Eurofound, 2012. European Quality of Life Surveys. <http://www.eurofound.europa.eu/surveys/eqls/index.htm>, [Erişim tarihi 12 Ocak 2014].

European Commission Regional Policy, http://ec.europa.eu/regional_policy/activity/urban/audit/index_en.cfm. [Erişim tarihi 29 Temmuz 2013].

European Roma Rights Centre, <http://www.errc.org/cms/upload/media/02/F6/m000002F6.pdf>, [Erişim tarihi 19 Şubat 2014].

Fatih Belediyesi, Yenileme Projeleri, <http://www.fatih.bel.tr/icerik/1155/neslisah-ve-hatice-sultan-sulukule-mahalleleri-yenileme-projesi/>, [Erişim tarihi 18 Şubat 2014].

Fatih Belediyesi. *Sulukule Yenileme Projesi Yarışma Açıklama Raporu*. s.2.

Fatih Belediyesi. *Fatih İlçesi 1. Grup 2 No' lu Yenileme Alanları Proje Uygulamalarına İlişkin Yenileme Avan Projesi Açıklama Raporu*. ss.36-58.

Global City Indicators Facility. <http://www.cityindicators.org/> [Erişim tarihi 2 aralık 2013]

Gür, B., (2006). Yenileşme ve kentsel sit alanlarında uygulamaları-Kadıköy tarihi çarşı sit alanı örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. s.26.

Gürel Üçer Z. A., (2009). Kentsel yaşam kalitesinin belediye hizmetleri kapsamında belirlenmesine ve geliştirilmesine yönelik bir yaklaşım: orta ölçekli kent örnekleri. *Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi. s.36.

Kabadayı H., (2006). Yaşam kalitesi ve kullanıcı memnuniyetinin kentsel tasarımdaki etkisine çok boyutlu yaklaşım. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. s.10.

Güzey, Ö., Sulukule'de kentsel dönüşüm: devlet eliyle soylulaştırma. *Mimarlık Dergisi*, [online] Haziran 2009, (346). <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=360&RecID=2022> [erişim tarihi 15 Ekim 2013].

İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü. <http://www.illeridaresi.gov.tr/iller/illericerik.aspx?icerik=241> [Erişim tarihi 19 Şubat 2014].

İmar Kanunu (3194 s.k.). **Resmi Gazete**, 18749; 9 Mayıs 1985.

İslam T., (2009). Devlet eksenli soylulaşma ve yerel halk: Neslişah ve Hatice Sultan mahalleleri (Sulukule) örneği. *Doktora Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. ss. 52-167.

İstanbul Metropolitan Planlama, 2009, *İstanbul 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ve Plan Raporu*.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Coğrafi bilgi Sistemleri, <https://gis.ibb.gov.tr>. [Erişim tarihi 11 Ocak 2013]

Kalkınma Bakanlığı, Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi ve Endeks Sıralamasının Analizi, 2011, http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13562/Turkiyenin_Insani_Gelisme_EndeksiveEndeksSiralamasininAnalizi.pdf, [Erişim tarihi 10 Ekim 2013].

Kalkınma Bakanlığı, Beş yıllık kalkınma planları. <http://esk.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC25320C1CC3C485FB70C9008EBE56E898F05146F027CA65EC> [Erişim tarihi 01 Şubat 2014].

Koramaz, E. K., (2010). Yaşam kalitesinin yükseltilmesinde yeşil alanların etkinliğinin ölçülmesi ve geliştirilmesine yönelik model önerisi. *Doktora Tezi*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. s.8.

La Banque Mondiale, La Banque Mondiale Historique. <http://www.banquemondiale.org/fr/about/history> [Erişim tarihi 22 ağustos 2013].

Mercer, <http://www.mercer.com/articles/quality-of-living-survey-report-2011>, [Erişim tarihi 4 Ağustos 2013].

Mimarizm, Mimarlık ve Tasarım Yayın Platformu. <http://www.mimarizm.com/kentintozu/Makale.aspx?id=338&sid=328> [Erişim tarihi 15 Şubat 2014].

Marans R., Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi. Mimarlık Dergisi, [online] Haziran 2007, (335), <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1326> [erişim tarihi 10 Ekim 2013].

OECD, Better life index, Qu'est-ce que l'indicateur du vivre mieux <http://www.oecdbetterlifeindex.org/fr/about/initiative-vivre-mieux/>, [Erişim tarihi 26 Ocak 2014].

Öner, Ş., 2007. Kentsel yenileme kapsamında kentsel dönüşüm projelerinin istanbul Küçükçekmece kentsel dönüşüm projesi örneğinde irdelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Bartın: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi. s. 40.

Özden, P. P., Kubat, A. S., Türkiye'de şehir yenilemenin uygulanabilirliği üzerine düşünceler. Mimarlık Dergisi [online] Mart 2003, 2 (1). ss.77-88. <http://kutuphane.dogus.edu.tr/makale/13037005/2003/cilt2/sayi1/M0005440.pdf> [erişim tarihi 15 Ocak 2013].

ÖZDEN, P. P., 2000, Kentsel yenileme uygulamalarında yerel yönetimlerin rolü üzerine düşünceler ve İstanbul örneği, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, [online] Ekim 2000, (23). (http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi_23-24/20.htm) [erişim tarihi 22 Ekim 2013].

Radikal Gazetesi, http://www.radikal.com.tr/turkiye/sulukule_kentli_olacak-646101, [erişim tarihi 20 Ekim 2013].

Statistical office of the European Union. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Quality_of_life_indicators. [Erişim tarihi 21 Temmuz 2013].

Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, [Erişim tarihi 14.09.2013]

Türkiye İstatistik Kurumu, 2012. Yaşam memnuniyeti araştırması. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=15 [Erişim tarihi 03 Şubat 2014].

Türkiye İstatistik Kurumu, Avrupa İstatistik Sistemi. http://www.tuik.gov.tr/arastirmaveprojeler/uluslararası/ab/ab_sistem.html [Erişim tarihi 19 Şubat 2014].

Türkiye İstatistik Kurumu, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=7&KITAP_ID=232, [Erişim tarihi 20 Şubat 2013].

Türkiye İstatistik Kurumu, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=15, [Erişim tarihi 20 Şubat 2013].

TÜRKSEVER N. E., (2001). Türkiye’de büyük şehir alanlarında yaşam kalitesinin değerlendirilmesine yönelik bir yöntem denemesi. *Doktora Tezi*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi. ss. 25-60.

UNDP Türkiye. Yeni öğrenciler için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı rehberi. <http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/UNDPyiTaniyalim.pdf> [erişim tarihi 25 Kasım 2013].

United Nations Development Programme, <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi> [Erişim tarihi 20 Kasım 2013]

Université de Sherbrooke, 2014. Perspective Monde, <http://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMDictionnaire?iddictionnaire=1600>, [Erişim tarihi 21 Ocak 2014].

World Bank, Türkiye’ye genel bakış. <http://www.worldbank.org/tr/country/turkey/overview>, [Erişim tarihi 22 ağustos 2013].

World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/all>, [Erişim tarihi 10 Temmuz 2013].

World Health Organization, Healty Cities İndicators, 2012 http://www.healthycities.org.uk/uploads/files/webstersanderson_juh_2012.pdf, [Erişim tarihi 21 Ocak 2014]. p.3.

Yıpranan Tarihi ve Kùltürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (5366 s.k). **Resmi Gazete**, 25866; 5 Temmuz 2005.

EKLER

EK A. 1: Dünya Bankası, dünya kalkınma göstergeleri

Tarım ve Kırsal Kalkınma	Tarım arazisi (arazi alanının yüzdesi)
	Ekilebilir arazilerde 100 km kare başına tarım makineleri
	Tarımsal hammadde ihracatı (mal ihracatının %)
	Tarımsal hammadde ithalatı (mal ithalatının %)
	Ekilebilir arazi (hektar)
	Tarımda istihdam (toplam istihdamın%)
	Gıda üretimi endeksi
	Orman alanı (arazi alanının %)
	Hayvancılık endeksi
	Kırsal Yoksulluk sınırı
	Kırsal nüfus
	Yardım Etkinliği
Doğumda yaşam beklentisi	
Anne ölüm oranı	
Mobil cep telefonu abonelikleri (100 kişi başına)	
Net resmi yardım	
İlköğretim tamamlama oranı	
Savunmasız istihdam	
İklim Değişikliği	Elektriğe erişim
	Elektrik ve ısı üretiminden CO2 emisyonu
	Gaz yakıt tüketimi CO2 emisyonu
	Konut,ticaret ve kamu hizmetleri (milyon metrik ton) CO2 emisyonu
	Afet risk azaltma ilerleme değeri
	Kuraklık, sel, aşırı sıcaklık
	Hidroelektrik kaynaklardan elektrik üretimi
	Nükleer kaynaklardan elektrik üretimi
	Elektrik üretimi
Ekonomi Politikaları ve Dış Borç	Düzeltilmiş net milli gelir (yıllık %büyüme)
	Tarım, katma değer (yıllık %büyüme)
	GSYİH harcama tahmini
	Mal ve hizmet ihracatı
	Dış borç stokları, uzun vadeli
	Nihai tüketim harcamaları
	GSYİH
	Hanehalkı nihai tüketim harcamaları
	Sanayi, katma değer
	Enflasyon, tüketici fiyatları

	Faiz borçları, resmi alacaklılar
	Mal ve hizmetlerde net ticaret
	Hizmetler, vb, katma değer üretme
	Ticaret (GSYİH%)
	Kullanılmamış dış borç, toplam
Eğitim	İlkokul çocukları,
	Okul çocukları, ilköğretim, kadın
	Okul çocukları, ilköğretim, erkek
	Öğrenci başına yapılan harcama, ilköğretim
	Öğrenci başına yapılan harcama, orta öğretim
	Öğrenci başına yapılan harcama, lise
	Yüksek öğrenim ile işgücü, kadın
	Okur-yazarlık oranı, yetişkin toplam
	Okur-yazarlık oranı, gençlik toplam (15-24%)
	5 yaş altı ölüm oranı, (1000 canlı doğumda)
	İlköğretim tamamlama oranı, erkek
	İlköğretim, süresi (yıl)
	Eğitim alanında kamu harcamaları, toplam (GSYİH %)
	Öğrenci-öğretmen oranı, ikincil
	Okullaşma, Okul öncesi
Enerji ve Madencilik	Alternatif ve nükleer enerji
	Enerji ithalatı, net (enerji kullanımının%)
	Kişi başına enerji kullanımı
	Fosil yakıt enerji tüketimi (toplam%)
	Dizel yakıt için pompa fiyatı
	Benzin için pompa fiyatı
Çevre	Tarım sektöründe metan emisyonlarının (toplam %)
	Tarım sektöründe azot oksit emisyonlarının (toplam%)
	Taşımacılıktan kaynaklanan CO2 emisyonları (milyon metrik ton)
	Ulaşımındaki toplam CO2 emisyonu
	CO2 emisyonu
	Yenilenebilir enerji kaynaklarından (kWh) elektrik üretimi
	Sanayi sektöründe azot oksit emisyonları (CO2 eşdeğeri bin metrik ton)
	Memeli türü tehditleri
	Organik su kirletici emisyonları
	Su kirliliği

Finans sektörü	Otomatik para çekme makineleri (ATM) (100.000 yetişkin başına)
	Ticari bankalardan kredi çekme (1.000 yetişkin başına)
	Mevduat faiz oranı (%)
	Üçüncül eğitilmiş göç oranı (toplam üçüncül eğitilmiş nüfusun %)
	Doğrudan yabancı yatırım
	Uluslararası göçmen stoku
	Borç verme faiz oranı (%)
	Net iç kredi
	Net dış varlıklar
	Net göç
	Özel kredi bürolarının kapsamı
	Kamu kredi kayıt kapsamı
	Reel efektif döviz kuru endeksi
	Toplam altın rezervleri
Cinsiyet	Tarım sektöründe erkek-kız çocuk istihdamı (7-14 yaş %)
	Üretimdeki erkeklerde bulunan erkek çocuk istihdamı Üretimdeki bayanlarda bulunan kız çocuk istihdamı
	Hizmetler sektöründeki çocuk istihdamı, kadın-erkek (7-14 yaş)
	Mülkiyete kadınların katılımı
	Okul çocukları, ilköğretim-orta-lise
	Sektörlerdeki cinsiyet dağılımı
	65 yaş için hayatta kalma, kadın-erkek
	Uzun süreli işsizlik, kadın-erkek
	Sigara içme sıklığı
	İlköğretimde eğitilmiş öğretmenler
Sağlık	Doğum oranı
	HIV ile yaşayan çocukların (0-14)
	Sıtma ilaçları alan çocuklar (5 yaş altındaki çocukların%)
	Toplum sağlığı çalışanları (1.000 kişi başına)
	Doğum kayıtlarının eksikliği (%)
	Toplam ölüm raporlama bütünlüğü (tahmini toplam ölümlerle bildirilen toplam ölümlerin%oranı)
	İshal tedavisi (yaş altı çocukların%)
	Sağlık için dış kaynak (toplam sağlık harcamalarının%)
	Doğurganlık hızı, toplam (kadın başına doğum)
	Kişi başına düşen sağlık harcaması
	Yetersiz beslenme sıklığı, (5 yaş altı çocukların%)

	Ölüm oranı, 5 yaş altı, kadın-erkek (1.000)
	Doktorlar (1000 kişi başına)
	Yetersiz beslenme yaygınlığı (nüfus içinde%)
	İsraf yaygınlığı
	Tüberküloz olgu bulma oranı
Altyapı	Hava taşımacılığı
	Tarım alanlarında yıllık tatlı su çekme
	Yıllık tatlı su çekme, toplam (milyar metreküp)
	Kömür kaynaklarından elektrik üretimi (kWh)
	Hidroelektrik kaynaklarından elektrik üretimi (kWh)
	Doğal gaz kaynakları (kWh) elektrik üretimi
	Nükleer kaynaklardan elektrik üretimi (kWh)
	Petrol kaynaklarından elektrik üretimi (kWh)
	Elektrik üretimi (kWh)
	Sabit geniş bant internet aboneliği
	Demiryolu hatları
	Yol yoğunluğu
	Telefon hatları
Çalışma ve Sosyal Koruma	Sektörel alanlara göre çalışma oranları (kadın-erkek)
	Üretimde çocuk istihdamı
	Ailede kadın çalışan oranı
	İşverenler, toplam (istihdamın%)
	İşgücüne katılım oranı, toplam (toplam nüfus 15 yaş +%si)
	Ücretli ve maaşlı işçiler
Yoksulluk	Gini ineksi
	Gelir payları
	Ulusal yoksulluk sınırı
	Kırsal Yoksulluk sınırı
	Kentsel Yoksulluk sınırı
	Ulusal yoksulluk sınırı Yoksulluk oranı
	Kentsel yoksulluk sınırı Yoksulluk oranı
Özel sektör	Gümrük (gün) üzerinden ihracat
	Ticari hizmet ihracatı
	Ticari hizmet ithalat
	Bilgisayar, iletişim ve diğer hizmetler (ticari hizmet ithalatının %)
	İş kurma prosedürlerinin maliyeti (GSMH kişi başına%)
	İhracat belgeleri
	İthalat belgeleri

	İhracat değer endeksi
	İhracat miktar endeksi
	Yatırım finansmanı için bankalar kullanan firmaların oranı
	Gıda ihracatı (mal ihracatının%)
	Gıda ithalat (mal ithalatının%)
	Yakıt ithalat (mal ithalatının%)
	Uluslararası turizm, harcamaları (toplam ithalatın%)
	İşçi vergi ve katkıları (ticari kar%)
	Lojistik performans endeksi
	Hırsızlık, soygun, vandalizm ve kundaklama nedeniyle ortaya çıkan kayıpların oranı
	Mal ihracatı (mevcut ABD \$)
	Mal ithalatı (mevcut ABD \$)
	Net ticaret endeksi açısından
	Cevherleri ve metaller ihracatı (mal ihracatının%)
	Tipik bir ay içinde firmalarda elektrik kesintileri (sayı)
	Depo oluşturmak için prosedür günü (sayı)
	Uygulamalı birincil ürünlerin basit ortalama tarife oranı,
	Vergi hazırlama ve ödeme süresi (saat)
	İflasların çözümü için harcanan zaman
Kamu sektörü	Silahlı kuvvetler personeli (toplam işgücünün%)
	Silah ihracatı
	Silah ithalatı
	Nakit fazlası / açığı (GSYİH'nın%)
	Gümrük ve diğer ithalat vergileri
	Gider
	Gider (GSYİH%)
	Mal ve hizmet giderleri
	Hibe ve diğer gelir (gelir%)
	Kasıtlı cinayet (100.000 kişi başına)
	Faiz ödemeleri
	Bilim ve Teknoloji
Yüksek teknoloji ihracatı	
Patent uygulamaları	
Ar-Ge Araştırmacılar (milyon kişi başına)	
Bilimsel ve teknik dergi makaleleri	
Sosyal Gelişim	Toplam doğrudan marka başvuruları
Sosyal Gelişim	İşgücüne katılım oranı, kadın (kadın nüfusun yaş 15%+)

	Doğumda yaşam beklentisi, kadın (yıl)
	HIV, kadın – erkek prevalansı (%15-24 yaş)
	Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı
	Ülke veya bölgesel iltica ile mülteci nüfus
	Tarım dışı sektörde istihdam edilen kadınların oranı (toplam tarım dışı istihdamın%)
	İşsizlik, kadın - erkek
Kentsel Gelişim	Geliştirilmiş kentsel sağlık tesisleri
	Kentsel su kaynağı
	Motorlu taşıtlar (1.000 kişi başına)
	Binek otomobilleri (1000 kişi başına)
	Nüfus yoğunluğu (yüzölçümü km kare başına kişi)
	Büyük şehir nüfusu
	Nüfus bakımından en büyük şehir (kent nüfusu)
	1 Milyondan fazla kentsel nüfusa sahip kentlerdeki nüfus
	Kentsel Yoksulluk sınırı (%) de Yoksulluk açığı
	Kentsel nüfus

Kaynak: World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/all>, [Erişim tarihi 10 Temmuz 2013].

EK A. 2: Erostat, yaşam kalitesi göstergeleri

Göstergeler	Alt göstergeler
Maddi yaşam gereksinimleri	Gelir
	Yaş ve cinsiyete göre ortalama gelir
	Yoksulluk sınırı
	Hanenin maddi durum memnuniyeti
	Tüketim
	Kısıtlı tüketim Piyasa dışı tüketim ve Devlet hizmetlerinin tüketimi
Üretim ve ana faaliyet	İstihdam miktarı
	İşsizlik; Cinsiyete göre işsizlik oranı, Cinsiyete göre uzun süreli işsizlik oranı
	Eksik istihdam, miktar: Çok düşük iş yoğunluğu ile evlerde yaşayan insanlar yaş ve cinsiyete göre - gelir dilimi ve ev tipi ile. Toplam istihdam oranı,yaş ve cinsiyete göre yaş
	Eksik istihdam
	Çalışma koşulları
	Gelir ve istihdam faydaları; Düşük ücretlilerin tüm çalışanlara oranı (çıraklar hariç), yaş cinsiyet ve eğitim durumuna göre
	İş sağlığı ve güvenliği; Çalışanların sağlık sorunları ve tehlikelere maruz kalmaları, - cinsiyet, yaş ve eğitim ile son 12 ay içinde iş kazası raporları, son 12 ay içinde bir veya daha fazla işle ilgili sağlık sorunları raporları İş kazaları: standardize insidans hızı
	İş / yaşam dengesi; Asıl işin olağan haftalık çalışmaya saati Asosyal saatlerde çalışma
	Geçici iş; Geçici sözleşmeliler
	İstihdam kalitesinin değerlendirilmesi; İş tatmini, Mevcut çalışma ile Memnuniyeti , Meslektaşları ile iyi bir ilişki Doğrudan danışmanı ile iyi bir ilişki
Çıktıları	
Yaşam Beklentisi; Beklenen Yaşam Yılı,	

Sağlık	Hastalık ve Sağlık Durumu; Sağlıklı Yaşam Yılı, uzun süreli hastalık veya sağlık sorunu olan insanlar: - cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyine göre - cinsiyet, yaş ve gelir diliminde, Sağlık sorunları nedeniyle faaliyetlerde sınırlama cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyine göre – cinsiyet, yaş grubu ve gelir durumuna göre Ruh sağlığı, son 4hafta boyunca psikolojik sıkıntı yaşama
	Sağlıklı ve sağlıksız davranışlar
	Beden kitle endeksi, Düzenli sigara içenler, Tehlikeli alkol tüketimi, Fiziksel aktiviteler
	Sağlığa erişim
Eğitim	Yeterlilik ve Beceriler
	Eğitim düzeyi; İlköğretim, Lise, Yükseköğretim
	Kendi kendine geliştirilen beceriler
	Değerlendirilen beceriler; Uluslararası yetişkin yeterlilikler değerlendirme programı
	Hayat boyu öğrenme
	Son 4 hafta içinde bir eğitim programına katılma
Eğlence ve Sosyal Etkileşimler	Eğitim fırsatları
	Boş zamanlar
	Eğlence miktarı: kişisel bakım da dahil olmak üzere zaman kullanımı:
	Eğlence kalitesi
	Eğlenceye erişim; İnsanlar ilgili olduğu faaliyetlere erişim, Sinema, tiyatro ya da kültür merkezine erişim
	Sosyal etkileşimler
	İnsanlarla olan iletişim, etkinlikler (Yalnız hissedilen zamanlar dahil); akraba ya da iş arkadaşları ile sosyal toplantı sıklığı, Kişisel ilişkilerden memnuniyet
İnsanlar için etkinlikler; Ücretli iş dışında, gönüllü ve hayırsever faaliyetlere katılımı	

	<p>Destekleyici ilişkiler; Yardım için güvenccek birine sahip olma, Yardım alma becerisi</p>
	Kişisel konularda konuşma yeteneği
	Sosyal uyum (insanlar arasında güven, algılanan gerilimler, eşitsizlikler); Diğerlerine güven
Ekonomik ve Fiziksel Güvenlik	Ekonomik güvenlik ve sorunları
	Sahip olunan mal varlığı
	Borç
	Gelir kaynağına duyulan güvensizlik; iş kaybetme olasılığı
	Fiziksel ve kişisel güvenlik
	Suç; Yaşa göre gruplanmış cinayet oranı, Bölgede suç, şiddet, vandalizm.
	Fiziksel güvenlik hissi; Hava karardıktan sonra mahallesinde tek başına yürüyebilme
Yönetim ve Temel Haklar	Kurumlar ve kamu hizmetleri
	Kamu kurumlarında güven ve memnuniyet
	Kamu hizmetlerine güven ve memnuniyet
	Ayrımcılık ve fırsat eşitliği
	Deneyimli ayrımcılık
	Aktif vatandaşlık
Sorumluluk, sahiplenme	
Yaşam Ortamı	Kirlilik
	Kirlilik, Komşulardan ve sokaktan gürültü, Partiküler madde
	Yeşile ve rekreasyon alanlarına erişim
Yeşil ve rekreasyon alanlarından memnuniyet	
	Peyzaj ve yapı çevre
Genel yaşam değerlendirme	Yaşam doyumu
	Etkiler
	Pozitif, Negatif
	Anlam ve Amaç
	Hayatın değerli olup olmadığını değerlendirmek

Kaynak: Statistical office of the European Union. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Quality_of_life_indicators. [Erişim tarihi 21 Temmuz 2013].

EK A. 3: EUROFOUND, Avrupa yaşam kalitesi araştırması

Göstergeler	Alt göstergeler
Sağlık	Doğumda yaşam beklentisi
	65 yaşında yaşam beklentisi
	Sağlıklı yaşam beklentisi
	Bebek ölümü
	Sağlıktaki kötü durumu
	Kronik Hastalıklar
	Sigara içme
	Birey ağırlığı (kilo)
	Bir pratisyen hekime uzaklık
	Bir genel hastaneye uzaklık
	Tıp uygulayıcıları
	Ulusal sağlık sistemi ve memnuniyeti
	Ulusal sağlık hizmet kalitesi
	GSYİH içindeki payına yönelik sağlık harcamaları
	Sağlık sektöründe giderleri
İş	İstihdam oranı
	İşsizlik oranı
	Uzun süreli işsizlik
	Genç nüfusta işsizlik oranı
	Çalışılan işteki sitres
	İş görevleri üzerinde kontrol
	Çalışmanın sıkıcılığı
	Çalışma sürelerindeki yoğunluk
	Tehlikeli ya da sağlıksız koşullarda çalışmak
	İş, sosyal yaşam ve ailevi ilişkiler
	İş ve aile baskısı
	İşten sonra hissedilen yorgunluk
	İş doyumu
	Çalışmanın önemi
	İşini kaybetme olasılığı
Beklenen kişisel iş durumu	
Haftalık çalışma saatleri	
Gelir - Yoksulluk	Gelir dağılımı eşitsizliği
	Gini endeksi
	Yoksulluk indeksi
	Ekonomik anlamda zorluklar karşılamak
	Planlanan faturaları ödemede yaşanan güçlük
	Gıda giderlerinin karşılanamaması
	Yaşam standardı ve memnuniyeti
	Mali durumu ve duyulan memnuniyetsizlik

	Beklenen ek mali durum
	Kalıcı yoksulluk oranı riski
	Yoksulluk oranı riski
Eğitim	Okuma becerileri
	Matematik Becerileri
	Bilim Becerileri
	Ortaöğretim (20-24 yaş grubu)
	Yükseköğretim kayıt durumu
	Yüksek öğretimde kadın katılımı
	En az lise mezunu (25-64 yaş grubu)
	Herhangi bir eğitime katılım
	Eğitim alanında kamu harcamaları
	Eğitim sisteminin kalitesi
	Eğitimden duyulan memnuniyet
	Aile
Tek ebeveynli hane oranı	
Tek kişilik hane oranı	
İlk doğumda kadının yaşı	
Evlilik dışı doğum	
Evde hasta, engelli veya yaşlı bakımı	
Aile hayatı ve memnuniyeti	
Ailenin önemi	
Aile içerisinde dışlanmışlık hissi	
Aile sorumluluklarının adil dağılımı	
Aile üyelerinden destek	
Kaba evlenme hızı	
İlk evlenmede yaş ortalaması	
Toplumsal Katılım	Komşuluk ilişkisi, iletişim
	Arkadaş ya da akrabalarla olan toplanmalar ziyaret
	Dernek, örgüt gibi yapılanmalara üyelik
	Din hizmetlerine katılım
	Dini bir organizasyonda faaliyet
	Bir siyasi ya da hayır kurumunda faaliyet
	Kişisel nedenlerle bir organizasyon faaliyet
	İnternet kullanımı
	Hanede İnternet kullanımı
	Demokratik temsilcilere duyulan güven
	İnsanlara güven
	Sosyal yaşam ve memnuniyeti
	Son seçimde oy kullanıp kullanmadığı
Konut	Kişi başına düşen oda sayısı
	Konut dışında kullanıma açık alan
	Lavabo ve tuvalet varlığı durumu

	Konaklama ile ilgili sorunlar
	Konut kiralama
	Doğrudan konut sahip olmak
	Kredi ile konut sahibi olmak
	Ortalama konut maliyetleri
	Kira yardımı alma
	Ev memnuniyeti
Çevre	Bankamatiğe uzaklık
	Sinema uzaklık
	Dükkan veya süpermarkete uzaklık
	En yakın kreşe uzaklık
	En yakın ilköğretime uzaklık
	Yerel trafik veya sanayiden kaynaklanan kirlilik
	İçme suyu kalitesi hakkında şikayet
	Gürültü hakkında şikayet
	Atık bertarafından kaynaklanan şikayet
	Yeşil alanların eksikliği hakkında şikayet
	Peyzaj
	Kötü durumda olan binaların onarımı
	Mekanın iyi bir üne sahipliliği
	Genel yaşam alanı memnuniyeti
Ulaşım	Genel hareketlilik
	Demiryolu yoğunluğu
	Otomobil sahipliği
	Yol güvenliği (kaza)
	Yol güvenliği (ölüm)
	Yolda geçirilen zaman
	Bir sonraki toplu taşıma durağına geçişte harcanan zaman
	Trafik sorunları hakkında şikayet
	Toplu taşıma kalitesi
Güvenlik	Soygun ve hırsızlık
	Son bir yıl içinde hırsızlık
	Son beş yıl içinde hırsızlık
	Cinsel suçlar
	Saldırı ve tehditler
	Rüşvet
	Tüketici dolandırıcılığı
	Suç ve vandalizm
	Bölgede vandalizm ve hırsızlık
	Hırsızlık hakkında endişe
	Gece dolaşmanın güvenliliği
	En yakın polis karakoluna mesafe
	Polise güven

	Yargı sistemine güven
Boş Zaman	Aile faaliyetleri için harcanan zaman
	Spor için harcanan zaman
	Sosyal aktiviteler için harcanan zaman
	Kültürel etkinlikler için harcanan zaman
	Genel olarak zamanın geçirilmesinde duyulan rahatlık
	Gönüllü iş veya siyasi faaliyetler için harcanan zaman
	TV izlemede geçirilen zaman
	Sportif faaliyetlere gençlerin katılımı
	Gençlerdeki multimedya kullanımı
	Açık hava etkinliklerine gençlerin katılımı
	Sanatsal etkinliklere gençlerin katılımı
	Destek ve yan etkinliklerle gençlerin katılımı
	Genç insanların okuma alışkanlıkları
	Boş zaman miktarı ve emnuniyeti
	Eğlencenin nemi
	Hobileriniz ve ilgi alanlarınız için harcanan zaman
Yaşam Doyumu	Siyasal sistemin değerlendirme
	Bir ayrımcı gruba üyelik
	Sosyal hizmetlerin kalitesi
	Zengin ve fakir insanlar arasında gerginlik
	Genç ve yaşlı insanlar arasında gerginlik
	İşçiler ve yönetim arasında gerginlik
	Farklı etnik gruplar arasında gerginlik
	Çalışmadaki amaç (insanlara yardı)
	Çalışmadaki amaç (Birey olmaya çalışma)
	İyimserlik
	Yaşam doyumu
	Mutluluk

Kaynak: Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı, <http://www.eurofound.europa.eu> [Erişim tarihi 05 Mart 2014]

EK A. 4: TÜBA yaşam kalitesi göstergeleri

Komünite Düzeyinde Nesnel Yaşam Kalitesi Ölçütleri	Çevre Kalitesi ve Sürdürülebilirlik	İklimin Yaşama Uygunluğu
		Hava Kirlilik Göstergeleri
		Akarsuların Kalitesi
		Deniz Plajlarının Su Kalitesi
		Atık Suların ne Kadarının Arıtıldığı
		Katı Atıkların Ne Kadarının Toplandığı ve Dönüştürüldüğü
		Kişi Başına Konutlarda Kullanılan Elektrik Enerjisi Miktarı
		Arazi Kullanmada Ormanlık Alan Oranı
		İnsan Kaynağı
	Nüfus Artış Hızı	
	Göçmen Nüfus Oranı	
	Net Göç Hızı	
	Etnik Çeşitlilik	
	Özürü Nüfus Oranı	
	Genç Nüfus Oranı	
	Yaşlı Nüfus Oranı	
	Sağlık Durumu	Doğumda Yaşam Ümidi
		Kişi Başına Tüketilen Kalori
		Çocuk Ölüm Oranı
		Perinatal Ölüm Hızı
		Bir Sağlık Hizmetleri Sistemine (Sigorta) Bağlı Olanların Oranı
		Belli Aşıları Yaptırmış Olanların Oranı
		Kişi Başına Doktor
		Kişi Başına Hemşire
		Kişi Başına Yatak
	Eğitim Durumu	Yetişkin Nüfusun Okur Yazarlık Oranı
		Ortalama okunan Yıl
		Yaş Grubunda (YG) Anaokulu Eğitimi Görenlerin Oranı
		YG Temel Eğitim Görenlerin Oranı
		YG Lise ve Dengi Eğitim Görenlerin Oranı
		YG Yüksek Öğrenimde Okuyanların Oranı
	Ekonomik Performansı	Kişi Başına GSMH ya da Kişi başına Prodüktivite
		Kişi Başına GSMH Artışı
Kişi Başına Sanayi ve Hizmetlerde Kullanılan		

		Enerji Miktarı
		İşsizlik Oranı
		Gençlerde İşsizlik Oranı
		İşgücüne Katılma Oranı
		Çalışanlarda Kadın Oranı
		Mutlak Yoksulluk Çizgisinin Altında Kalanların Oranı
		Toplam Tüketim İçinde Gıda Harcamalarının Payı
		Toplumsal Bütünleşme Düzeyi
	Toplumda Orta Sınıfların Büyüklüğü	
	Düşey Mobilitenin Açıklığı	
	Uyusturucu Kullanımının Yaygınlığı	
	İntihar Oranı	
	Tecavüz Olaylarının Sıklığı	
	Töre Cinayetleri Sıklığı	
	Siyasal Sistemin Niteliği	Siyasal Sistemin Demokratikliği ve Toplum Temsil Açığı
		Seçimlerde Siyasal Kadroların Yenilenme Oranı
		Seçimlere Katılma Oranı
		Seçilenler Arasında Kadın Oranı
		Sivil Toplumun Gelişmişliği
		Kişiye Düşen Gazete Sayısı
		Günde Kaç Saat TV İzlendiği
	Yerleşme Kalitesi	Kişi Başına Düşen Yeşil Alan
		Ödenebilir Fiyatlarla Konut Arzı Yeterliliği
		Konutlarda Oda Başına Kişi Sayısı
		Merkezi Isıtması Olan Konutların Oranı
		Yasal Statüsü Olmayan Konutların Oranı
		Toplu Taşıma Hizmetlerinin Gelişmişlik Düzeyi
		Günlük Yaşamda Ulaşımında Kaybedilen Zaman
		Trafik Kazalarında Ölenlerin Sayısı
		Yerleşmede Alt Yapıların Özürlülerin Yaşamını Kolaylaştıracak Biçimde Düzenlenme Derecesi
		Ses Kirliliği Düzeyi
		Dinlenme ve Eğlence Hizmetlerinin Gelişmişliği
		Güvenli İçme Suyu Olan Konutların Oranı
Güvenli Kanalizasyon Bağlantısı Olan Konutların Oranı		

Komünite Düzeyinde Özel yaşam Kalitesi Ölçütleri	Latif ve Risksiz Bir Yaşam Çevresi	İçinde Yaşadığı Çevrenin Yaşam Kalitesine Katkı Yapan Niteliklerinin Farkında Olanların Oranı
		Çevreden Gelen Bir Yaşam Riski Bulunmadığına İnananların Oranı
	Yüksek Yaşam Kalitesi Oluşturmaya Uygun Nicelik ve Nitelikteki İnsan Kaynağının Varlığı	Belli Bir Ekonomik Girişime Girerken Gerekli İnsan Kaynağı Bulmakta Sıkıntıya Düşülmeyeceği İnanıcı
		Birlikte Yaşama Kültürünü Elde Etmiş Kişilerle Bir arada Bulunulduğu İnanıcı
		Bir arada Sosyal Girişimlerde Bulunma Kapasitesine Sahip İnsanlardan Oluşan Bir Komünite de Yaşadığı İnanıcı
	Güvenli ve Sağlıklı Bir Yaşam Sağlayan Komünite	Kendilerini Evinde Güvenli Hissedenlerin Oranı
		Gece Güven İçinde Gezebileceğini Düşünenlerin Oranı
		İşyerinde Sağlık Riskiyle Karşılaşmadığına İnananların Oranı
		İçinde Yaşadığı Komünite de Trafik Kazası Riskinin Yüksek Olduğuna İnananların Oranı
		Bulunduğu Komünite de Sağlık Hizmetlerine Erişebilirlik Bakımından Bir Sorun Olmadığına İnananların Oranı
	Eğitimin Mükemmeliyeti ve Fırsatlarının Yüksekliği	Çocuklarına Mükemmel Eğitim Verebilme Olanağının Bulunduğuna İnananların Oranı
		Yaşam Boyu Öğrenim Olanaklarının Varlığına İnananların Oranı
	Komünitenin Sağladığı Ekonomik Fırsatları Algılanması	Yaşadığı Komünite de Var olan Ekonomik Fırsatların Düzeyi Konusundaki Yargı
		Görelî Yoksunluk Duyanların Oranı
		İşsiz Kalacağı Korkusu Taşıyanların Oranı
	Yabancılaşma, Dışlanma Duygusu	Kendisini Köksüz Görenlerin Oranı
Kendisini İzole Edilmiş Duyanların Oranı		
Kendisini Güçsüz Hissedenlerin Oranı		

		Kendisini Yabancılaşmış Hissedenlerin Oranı
		Yaşamı Anlamsız Görenlerin Oranı
		Komünite deki Kişilere Güven Duyanların Oranı
		Düşey Hareketlilik Aspirasyonu Düzeyi ve Gerçekleştirme Duygusu
	Komünite Kararlara Katılma Açık Olma Derecesi	Kendisini Komünitenin Saygın Bir Üyesi Görenlerin Oranı
		Komüniteye Karşı Kendisinin Sorumlulukları Olduğunu Düşünenlerin Oranı
		Komünitede Verilen Kararları Kendisinin Etkilemeyeceğini Düşünenlerin Oranı
	Keyifli ve Yer Duygusu Veren Bir Yaşam	İçinde Yaşadığı Yeri Başka Yerlere Tercih Edenlerin Oranı
		İçinde Yaşadığı Komünitenin Kimlikli Olduğuna İnananların Oranı
		İçinde Yaşadığı Çevreden (peyzaj ve yapı çevre) Görsel Olarak Zevk Alanların Oranı
		Özürülerin Ne Kadarı İçinde Yaşadıkları Çevrenin Kendi Gereksinimlerine Uygun Olduğunu Düşünüyor?
		İçinde Yaşadığı Komüniteyi Yaşam Kalitesinin Doyurucu Olmadığı İçin Değiştirmek İsteyenlerin Oranı
		Yaşadığı Konutlardan Memnun Olanların Oranı
Birey Düzeyinde Nesnel Yaşam Kalitesi Ölçütleri	Doğal Çevreyle İlişki Kurma Biçimleri	Boş Zamanını Dağda, Denizde, Ormanda, vb Yerlerdeki Faaliyetlere Yönelme Derecesi
		Doğadaki Spor Faaliyetlerinde Düzenli Olarak Yer Alma Derecesi
		Yaşamında bir Biçimde Doğa İle İlişkide Olduğu Günlerin Oranı
	Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Göstergesi	Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Göstergesi
		Yılda Geçirdiği Hastalıklı Gün Sayısı
		Alkolik Olup Olmadığı
		Sigara Kullanmakta Olması

	Eğitim Düzeyi ve Bilgisi	En Son Mezun Olduğu Okul	
		Yaşam Boyu Öğretim Sistemleriyle İlişkisi	
		Ekonomik faaliyetleri ve Komüniteye İlişkin Tacit (Sözle İfade Edilmeyen) Bilgisi	
		Uluslararası Haberleşme Ağlarına Erişebilirliği	
	Gelir Düzeyi	Gelir Düzeyinin Hangi Yüzde 'lik Bölümde Olduğu	
		İşinin ve Gelirinin Sürekliliği	
		Gelirinin Ne Kadarının Rant Geliri Olduğu	
	Sanatsal ve Bilimsel Başarısı	Sanatsal ya da Bilimsel Faaliyetler İçinde Yer Alma	
		Sanatsal ya da Bilimsel Faaliyetlerde Yerel ve Evrensel Başarı Göstermek	
		Sanat ya da Bilimsel Faaliyetlerin Bir İzleyicisi Olmak	
	Toplumsal Farklılaşma ve Katmanlaşmadaki Konumu	Toplumsal Katmanlaşmadaki Yeri	
		Dinsel ve Etnik Farklılaşmadaki Konumu	
		Toplumsal Farklılığa ve Çeşitliliğe Tolerans Derecesi	
	Siyasal Sürece Katılma Düzeyi	Bir Siyasal Partiye Üye Olmak	
		Üyesi Bulunduğu STK'ları Sayısı	
		Toplumsal Projeler Geliştirme Eğiliminin Varlığı	
	Boş zamanın Varlık Derecesi	Günlük Zaman Bütçesinde İş ve Uyku Dışı Kalan Zaman	
		İş Haftası İçinde İş Yapılmayan Günlerin Sayısı	
		Çalışma Saatlerini ve Sürelerini Kendisinin Seçme Özgürlüğün Derecesi	
	Yaşadığı Yerleşmenin (Mahallenin) Kalitesi	Yaşadığı Mahallenin İçinde Bulunduğu Yerleşmede Prestij Düzeyi	
		Yerleşmenin Temizlik Düzeyi	
		Yaşadığı Konutta Kişi Başına Düşen Alan	
	Birey	Doğayla Uyumlu	Doğadan Kopuk Bir Yaşam Duygusu

Düzeyinde Öznel Yaşam Kalitesi Ölçütleri	Yabancılaşmamış Bir Yaşam Duygusu	Yaşamın Doğayla İlişki İçinde Geçen Bölümüne Yüklenen Anlam
		Doğanın Korunmasını Bir İnsanlık Görevi Olarak Bilen Değerlerle Yüklü Bir Yaşamı Gerçekleştirmekte Olduğu Duygusu
	Tam İyi Olma Hali Duygusu	Tam İyi Olma Duygusuna Sahip Olunan Günlerin Oranı
		Gelecekte Sağlığını Etkileyecek Risklere Açık Bir Yaşam Sürmediği Duygusu
	Eğitim Başarısı ve Dünyanın Gelişmiş Bilgilerine Ulaşabilme Duygusu	Gerekli Bilgiye Ulaşabilme ve Bilgiyi Üretebileceğine Güven Derecesi
		Ekonomik Faaliyetleri İçin Bilgilerini Yarışabilirliğini Koruyacak Biçimde Kullanabileceği İnanç
		Bu Bilgileri Yaşam Kalitesini Geliştirmekte Kullanabileceği İnanç
	Gelirini Tatmin Edici Bulma Duygusu	Gelirinin Yeterlilik Duygusu
		Tatmin Edici Bir Yaşam İçin Gerekli Ek Gelir Talebi
		Gelir Düzeyinin Kararlılığı Duygusu
		Gelir Yetersizliğini Kendi Kapasite Yetersizliğinde Bulma Düzeyi
	Sanat ya da Bilimsel Etkinliklerde Başarı Duygusu	Sanat ve Bilim Çevrelerinin Üyesi Olma Duygusu
		Sanat ve Bilgi Faaliyetlerine Katılmaktan Alınan Haz
		Sanat ve Bilim Çevrelerinde Başarıdan Elde Edilen Tatmin
	Toplumda Saygı Görme Duygusu	Kendisini Toplumun Saygın Bir Üyesi Olarak Görme Duygusu
		Komünitesinde Yaşayanlara Güven Duygusuna Sahip Olma
Haklarının Korunduğu ve Toplumda Bir Özne Olduğu Duygusu	Haklarının İhlal Edilmediği Bir Hukuk Devletinde Yaşadığına İnanç	
	Siyasal Süreci Etkileme Kanallarının Kendisine Açıklık Derecesi Duygusu	
İş Dışında Yaşamına Anlam Katakacak Faaliyetleri Seçme	Kamusal Özne Olarak Yaşama Anlam Katabilme Yolunun Açık Olması İnanç	

Özgürlüğü	Boş Zamanlarını Eğlence ve Dinlence Faaliyetlerinde Değerlendirme Kapasitesine ve Özgürlüğüne Sahip Olma Duygusu
Yaşadığı Yerleşmeden ve Kurduğu Sosyal İlişkilerden Tatmin Duygusu	Yaşadığı Yerleşmenin Olanaklarıyla Elverdikleri Düzeyde Tatmin Edici Olduğu Duygusu
	Yeni Bir Yerleşme Arayışında Bulunması

Kaynak: Tekeli, İ., 2010. Yaşam Kalitesi Göstergeleri Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi. Ankara: Tübitak Matbaası. ss.28-31.

EK A. 5: İstanbul için kentsel yaşam kalite göstere önerisi

1	KONUT VE ÇEVRESİ	Kişi başına düşen oda sayısı	EUROFOUND, OECD, TÜBA	
2		Konut dışında kullanıma açık alan	EUROFOUND	
3		Lavabo ve tuvalet varlığı durumu	EUROFOUND	
4		Isıtma Sisteminin Çeşidi /Merkezi Isıtma Varlığı	TÜBA	
5		Ruhsatsız Konut Oranı	TÜBA	
6		Elektrik kullanımı	MERCER	
7		Ev sahipliliği	OECD	
8		Konut kiralama	EUROFOUND	
9		Doğrudan konut sahip olmak	EUROFOUND	
10		Kredi ile konut sahibi olmak	EUROFOUND	
11		Ortalama konut maliyetleri	EUROFOUND, URBAN AUDİT	
12		Kira yardımı alma	EUROFOUND	
14		Ödenebilir Fiyatlarla Konut Arzı Yeterliliği	TÜBA	
15		Güvenli İçme Suyu Olan Konutların Oranı	TÜBA	
16		Güvenli Kanalizasyon Bağlantısı Olan Konutların Oranı	TÜBA	
17		İçinde Yaşadığı Yeri Başka Yerlere Tercih Edenlerin Oranı	TÜBA	
18		Çevreden (peyzaj ve yapı çevre) Görsel Olarak Zevk Alanların Oranı	TÜBA	
19		Özürülerin için Çevrenin Kendi Gereksinimlerine Uygun olmadığı düşünenlerin oranı	TÜBA	
20		Oturduğu semti Yaşam Kalitesinden memnun olmadığı İçin Değiştirmek İsteyenlerin Oranı	TÜBA	
21		Yaşadığı çevreden memnuniyet	TÜBA	
22		Yaşadığı konuttan memnuniyet	TÜBA, EUROFOUND	
24		Kamusal alanlardan memnuniyet (meydan, yaya yolları)	URBAN AUDİT	
25		Mahalle, sokak ve bina güzelliğinden memnuniyet	URBAN AUDİT	
26		Bankamatiğe uzaklık	EUROFOUND	
27		Sinema uzaklık	EUROFOUND	
28		Dükkan veya süpermarkete uzaklık	EUROFOUND	
29		En yakın kreşe uzaklık	EUROFOUND	
30		En yakın ilköğretime uzaklık	EUROFOUND	
33		ÇEVRE	Yerel trafik veya sanayiden kaynaklanan kirlilik	EUROFOUND
34			İçme suyu kalitesi ve şikayetler	EUROFOUND, MERCER, OECD, DSÖ, UÇEP, SAPANCALI, UNDP
35	Gürültü hakkında şikayet		EUROFOUND, UÇEP, SAPANCALI, URBAN AUDİT	

36		Atık bertarafı	EUROFOUND, MERCER, TÜBA
37		Yeşil alanların eksikliği hakkında şikayet	EUROFOUND
38		Peyzaj	EUROFOUND
39		Kötü durumda olan binaların onarımı	EUROFOUND
40		Mekanın iyi bir üne sahipliği	EUROFOUND
41		Genel yaşam alanı memnuniyeti	EUROFOUND
42		Hava kalitesi	OECD, MERCER, DSÖ, UÇEP, SAPANCALI, URBAN AUDİT, TÜBA
43		Kanalizasyon	MERCER
44		Doğal, tarihsel ve kültürel değerler	UÇEP
45		Atık sular	UÇEP, TÜBA
46		Akarsuların Kalitesi	TÜBA
47		Deniz Plajlarının Su Kalitesi	TÜBA
49	ULAŞIM	Genel hareketlilik	EUROFOUND, MERCER
50		Demiryolu yoğunluğu	EUROFOUND
51		Otomobil sahipliği	EUROFOUND
52		Yol güvenliği (kaza, ölüm)	EUROFOUND, TÜBA
53			
54		Yolda geçirilen zaman	EUROFOUND, URBAN AUDİT
55		Bir sonraki toplu taşıma durağına geçişte harcanan zaman	EUROFOUND
56		Trafik sorunları hakkında şikayet	EUROFOUND, TUİK
57		Toplu taşıma kalitesi, kullanımı	EUROFOUND, DSÖ, URBAN AUDİT, TÜBA
58		Kente giriş ve çıkışlardaki kolaylık	MERCER
59		Elektrik tüketimi	UNDP
60	SAĞLIK	Doğumda yaşam beklentisi	EUROFOUND, EUROSTAT, UNDP, TÜBA
61		65 yaşında yaşam beklentisi	EUROFOUND
62		Sağlıklı yaşam beklentisi	EUROFOUND
63		Bebek ölümü	EUROFOUND, UNDP, TÜBA
64		Sağıhtaki durum	EUROFOUND
65		Kronik Hastalıklar	EUROFOUND, EUROSTAT
66		Sigara içme	EUROFOUND, OECD, EUROSTAT, UNDP
67		Obezite	EUROFOUND, OECD, EUROSTAT
68		Bir pratisyen hekime uzaklık	EUROFOUND, EUROSTAT
69		Bir genel hastaneye uzaklık	EUROFOUND, EUROSTAT
70		Tıp uygulayıcıları	EUROFOUND
71		Ulusal sağlık sistemi ve memnuniyeti	EUROFOUND, MERCER, TUİK
72		Ulusal sağlık hizmet kalitesi	EUROFOUND, MERCER
73		GSYİH içindeki payına yönelik sağlık harcamaları	EUROFOUND
74		Sağlık sektöründe giderleri	EUROFOUND

75		Ölüm, ölüme neden olan sebepler	DSÖ
76		Kent sakinlerine düşen pratisyen hekim, hemşire	DSÖ, TÜBA
77		Tehlikeli alkol tüketimi	EUROSTAT, TÜBA
78		Anne ölüm oranı	UNDP
79	EĞİTİM	Okuma becerileri	EUROFOUND, EUROSTAT
80		Matematik Becerileri	EUROFOUND, EUROSTAT
81		Bilim Becerileri	EUROFOUND, EUROSTAT
82		Ortaöğretim	EUROFOUND, OECD, TÜİK, EUROSTAT, UNDP
83		Yükseköğretim kayıt durumu	EUROFOUND, OECD, TÜİK, EUROSTAT, UNDP
84		Yüksek öğretimde kadın katılımı	EUROFOUND, UNDP
85		En az lise mezunu (25-64 yaş grubu)	EUROFOUND, TÜİK, EUROSTAT
86		Herhangi bir eğitime katılım	EUROFOUND, EUROSTAT
87		Eğitim alanında kamu harcamaları	EUROFOUND, UNDP
88		Eğitim sisteminin kalitesi	EUROFOUND
89		Eğitimden duyulan memnuniyet	EUROFOUND
90		Okur yazarlık oranı	OECD, TÜİK, UNDP
91		Anaokulu oranı	DSÖ, TÜBA
92		EKONOMİK DURUM ÇALIŞMA VE SOSYAL KORUMA	Gelir dağılımı eşitsizliği
93	Gini endeksi		EUROFOUND, UNDP
94	Yoksunluk indeksi		EUROFOUND, DSÖ, SAPANCALI, EUROSTAT, URBAN AUDİT, UNDP
95	Ekonomik anlamda zorluklarla karşılaşma		EUROFOUND, EUROSTAT, URBAN AUDİT
96	Planlanan faturaları ödemede yaşanan güçlük		EUROFOUND, EUROSTAT
97	Gıda giderlerinin karşılanamaması		EUROFOUND
98	Yaşam standardı ve memnuniyeti		EUROFOUND, TÜİK
99	Mali durum ve duyulan memnuniyetsizlik		EUROFOUND, EUROSTAT
100	Beklenen ek mali durum		EUROFOUND
101	Kalıcı yoksulluk oranı riski		EUROFOUND
102	Yoksulluk oranı riski		EUROFOUND
103	Kişi başına düşen gelir		OECD, EUROSTAT, UNDP, TÜBA
104	Hane halkı geliri		TÜİK
105	Sosyal koruma, güvence		SAPANCALI, TÜBA
106	İŞ VE İSTİHDAM	İstihdam oranı	EUROFOUND, EUROSTAT
107		İşsizlik oranı	EUROFOUND, OECD, DSÖ, EUROSTAT
108		Uzun süreli işsizlik	EUROFOUND, OECD, EUROSTAT, UNDP
109		Genç nüfusta işsizlik oranı	EUROFOUND
110		Çalışılan işteki sites	EUROFOUND, SAPANCALI

111		İş görevleri üzerinde kontrol	EUROFOUND
112		Çalışmanın sıkıcılığı	EUROFOUND
113		Çalışma sürelerindeki yoğunluk	EUROFOUND, SAPANCALI
114		Tehlikeli ya da sağlıksız koşullarda çalışmak	EUROFOUND, EUROSTAT
115		İş, sosyal yaşam ve ailevi ilişkiler	EUROFOUND, OECD, SAPANCALI
116		İş ve aile baskısı	EUROFOUND
117		İşten sonra hissedilen yorgunluk	EUROFOUND
118		İş doyumunu	EUROFOUND, SAPANCALI, EUROSTAT
119		Çalışmanın önemi	EUROFOUND
120		İşini kaybetme olasılığı	EUROFOUND, EUROSTAT
121		Beklenen kişisel iş durumu	EUROFOUND
122		Haftalık çalışma saatleri	EUROFOUND, OECD, EUROSTAT
123		Geçici iş	
124	PARK VE REKREASYON	Kentlerdeki yeşil alan oranı	DSÖ
125		Halkın yeşil alana erişimi	DSÖ
126		yeşil ve rekreasyon alanlarından memnuniyet	URBAN AUDİT
127	BOŞ ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	Aile faaliyetleri için harcanan zaman	EUROFOUND
128		Spor için harcanan zaman	EUROFOUND, URBAN AUDİT
129		Sosyal aktiviteler için harcanan zaman	EUROFOUND, MERCER, EUROSTAT
130		Kültürel etkinlikler için harcanan zaman	EUROFOUND, MERCER, EUROSTAT, URBAN AUDİT
131		Genel olarak zamanın geçirilmesinde duyulan rahatlık	EUROFOUND
132		Gönüllü iş veya siyasi faaliyetler için harcanan zaman	EUROFOUND
133		TV izlemede geçirilen zaman	EUROFOUND
134		Sportif faaliyetlere gençlerin katılımı	EUROFOUND, MERCER, DSÖ, EUROSTAT
135		Gençlerdeki multimedya kullanımı	EUROFOUND
136		Açık hava etkinliklerine gençlerin katılımı	EUROFOUND
137		Sanatsal etkinliklere gençlerin katılımı	EUROFOUND, EUROSTAT
138		Destek ve yan etkinliklerle gençlerin katılımı	EUROFOUND
139		Genç insanların okuma alışkanlıkları	EUROFOUND
140		Boş zaman miktarı ve Memnuniyeti	EUROFOUND
141		Eğlencenin Önemi ve kalitesi	EUROFOUND, EUROSTAT, URBAN AUDİT
142		Hobileriniz ve ilgi alanlarınız için harcanan zaman	EUROFOUND
143	KATILIM	Komşuluk ilişkisi, iletişim	EUROFOUND
144		Arkadaş ya da akrabalarla olan toplanmalar ziyaret	EUROFOUND

145		Dernek, örgüt gibi yapılanmalara üyelik	EUROFOUND
146		Din hizmetlerine katılım	EUROFOUND
147		Dini bir organizasyonda faaliyet	EUROFOUND
148		Bir siyasi ya da hayır kurumunda faaliyet	EUROFOUND
149		Kişisel nedenlerle bir organizasyon faaliyet	EUROFOUND
150		İnternet kullanımı	EUROFOUND
151		Hanede İnternet kullanımı	EUROFOUND
152		Demokratik temsilcilere duyulan güven	EUROFOUND
153		İnsanlara güven	EUROFOUND, EUROSTAT
154		Sosyal yaşam ve memnuniyeti	EUROFOUND
155		Son seçimde oy kullanıp kullanmadığı	EUROFOUND, OECD
156		Kamu kurumuna güven	OECD, EUROSTAT
157		Sorumluluk ve sahiplenme	
158	YAŞAM DOYUMU	Siyasal sistemin değerlendirme	EUROFOUND
159		Bir ayrımcı gruba üyelik	EUROFOUND
160		Sosyal hizmetlerin kalitesi	EUROFOUND
161		Zengin ve fakir insanlar arasında gerginlik	EUROFOUND
162		Genç ve yaşlı insanlar arasında gerginlik	EUROFOUND
163		İşçiler ve yönetim arasında gerginlik	EUROFOUND
164		Farklı etnik gruplar arasında gerginlik	EUROFOUND
165		Çalışmadaki amaç (insanlara yardım)	EUROFOUND
166		Çalışmadaki amaç (Birey olmaya çalışma)	EUROFOUND
167		İyimserlik	EUROFOUND
168		Yaşam doyumu	EUROFOUND, EUROSTAT
169		Mutluluk	EUROFOUND, TUİK
170		Toplum tarafından algılanan yaşam kalitesi	OECD
171		Algılanan refah düzeyi	TUİK
172		Toplumsal baskı algısı	TUİK
173		İntihar oranı	TÜBA
174	AİLE VE SOSYAL İLİŞKİLER	Boşanma oranı	EUROFOUND
175		Tek ebeveynli hane oranı	EUROFOUND
176		Tek kişilik hane oranı	EUROFOUND
177		İlk doğumda kadının yaşı	EUROFOUND
178		Evlilik dışı doğum	EUROFOUND
179		Evde hasta, engelli veya yaşlı bakımı	EUROFOUND
180		Aile hayatı ve memnuniyeti	EUROFOUND
181		Ailenin önemi	EUROFOUND
182		Aile içerisinde dışlanmışlık hissi	EUROFOUND
183		Aile sorumluluklarının adil dağılımı	EUROFOUND
184		Aile üyelerinden destek	EUROFOUND, OECD

185		Kaba evlenme hızı	EUROFOUND
186		İlk evlenmede yaş ortalaması	EUROFOUND
187		İnsanlarla olan iletişim	EUROSTAT
188		Akraba-iş arkadaşı toplanma sıklığı	EUROSTAT
189		İş dışında gönüllü ve hayırsever faaliyetlere katılım	EUROSTAT
190		Yardım için güvencek birine sahip olma	EUROSTAT
191	GÜVENLİK	Soygun ve hırsızlık	EUROFOUND
192		Son bir yıl içinde hırsızlık	EUROFOUND
193		Son beş yıl içinde hırsızlık	EUROFOUND
194		Cinsel suçlar	EUROFOUND
195		Saldırı ve tehditler	EUROFOUND, OECD
196		Rüşvet	EUROFOUND
197		Tüketici dolandırıcılığı	EUROFOUND
198		Suç ve vandalizm	EUROFOUND, OECD, MERCER, EUROSTAT
199		Bölgede vandalizm ve hırsızlık	EUROFOUND
200		Hırsızlık hakkında endişe	EUROFOUND
201		Gece dolaşmanın güvenliliği	EUROFOUND, EUROSTAT
202		En yakın polis karakoluna mesafe	EUROFOUND
203		Polise güven	EUROFOUND, TUİK
204		Yargı sistemine güven	EUROFOUND
205		Cinayet oranı	OECD, EUROSTAT, UNDP
206		Diğer ülkelerle ilişkiler	MERCER
207		Fiziksel güvenlik hissi	EUROSTAT
208		Kentte güvenlik	URBAN AUDİT
209		Mahallede güvenlik	URBAN AUDİT

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mehmet ATİK

Doğum Tarihi : 15.02.1984

Doğum Yeri : Akdağmadeni

Eğitim Bilgileri

Lise 1997-2000 : Akdağmadeni Lisesi, Akdağmadeni/Yozgat

Lisans 2000-2009 : Selçuk Üniversitesi, Müh-Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Yüksek Lisans : Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Lisansüstü Programı

İş Deneyimi

2009-2011 : Şile Belediyesi, İstanbul

2011-Halen : İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Planlama Müdürlüğü

Yabancı Dil : Fransızca, İngilizce